MICHAIL JURJEVIČ LERMONTOV

Hrdina naší doby

AUDIOKNIHY CZ · AUDIOKNIHYCZ.CZ

Michail Jurjevič Lermontov

Předmluva (k románu)

V každé knize je předmluva ta první a zároveň ta poslední věc; bud slouží jako vysvětlení cíle díla, anebo jako obrana a odpověď kritikům. Čtenářům je ovšem obvykle lhostejná jak mravní pohnutka, tak novinářské útoky, a tak předmluvy nečtou. A je to škoda, zvlášť u nás. Naše publikum je ještě tak mladé a prostomyslné, že nerozumí bajce, dokud na konci nenajde mravní ponaučení. Netuší vtip, necítí ironii; je prostě špatně vychované. Ještě neví, že ve slušné společnosti a ve slušné knize se nemůže objevit otevřená nadávka; že moderní vzdělanost vymyslela zbraň ostřejší, téměř neviditelnou, a přesto smrtící, která pod šatem lichocení zasazuje neodvratný a jistý úder. Naše publikum se podobá venkovanovi, který by poté, co zaslechl rozhovor dvou diplomatů z nepřátelských dvorů, zůstal přesvědčen, že každý z nich klame svou vládu kvůli vzájemnému nejněžnějšímu přátelství.

Tato kniha nedávno zakusila nešťastnou důvěřivost některých čtenářů i časopisů v doslovný význam slov. Jedni se strašně urazili, a nikoli žertem, že se jim staví za vzor tak nemravný člověk jako Hrdina naší doby; druzí zase velmi jemně postřehli, že spisovatel namaloval svůj vlastní portrét a portréty svých známých… Starý a ubohý vtip! Ale zdá se, že Rus je už prostě tak stvořen, že se v něm všechno obnovuje, kromě podobných nesmyslů. Nejbájnější z bájných pohádek u nás sotva unikne výtce z pokusu o urážku na osobní cti!

Hrdina naší doby, milostiví pánové mí, je skutečně portrét, ale ne jediného člověka: je to portrét složený z neřestí celého našeho pokolení, v jejich plném rozvinutí. Zase mi řeknete, že člověk nemůže být tak

špatný; a já vám odpovím, že jestliže jste věřili v možnost existence všech těch tragických a romantických zlosynů, proč tedy nevěříte ve skutečnost Pečorinovu? Jestliže jste obdivovali výmysly mnohem strašlivější a obludnější, proč tahle povaha, byť jen jako výmysl, u vás nenachází milost? Snad ne proto, že v ní je víc pravdy, než byste si přáli?...

Část první

I. Bela

Část první

Jel jsem na poštovských koních z Tiflisu. Celé zavazadlo mé bryčky se skládalo z jediného nevelkého kufru, který byl do poloviny naplněn cestovními poznámkami o Gruzii. Větší část z nich se, naštěstí pro vás, ztratila, a kufr se zbývajícími věcmi, naštěstí pro mě, zůstal celý.

Slunce se už začínalo schovávat za sněžný hřeben, když jsem vjel do Kojšaurské doliny. Oseťan-vozka neúnavně pobízel koně, aby před nocí stihli vyšplhat na Kojšaurskou horu, a z plna hrdla si zpíval písně. Slavné místo, ta dolina! Ze všech stran nedobytné hory, načervenalé skály obalené zeleným břečťanem a korunované trsy čínárů, žluté srázy rozbrázděné stružkami od vody, a tam vysoko-vysoko zlaté třásně sněhů, a dole Aragva, objímající se s další bezejmennou říčkou, která se hlučně vytrhává z černé, mlhou plné soutěsky, se táhne jako stříbrná nit a leskne se jako had vlastními šupinami.

Když jsme přijeli k úpatí Kojšaurské hory, zastavili jsme u duchánu. Hlučně se tu tlačily dva tucty Gruzínců a horalů; opodál se tábor karavany velbloudů zastavil na nocleh. Musel jsem si najmout voly, abych vytáhl bryčku na tu prokletou horu, protože už byl podzim a náledí – a ta hora má kolem dvou verst na délku.

Nebylo zbytí, najal jsem šest volů a několik Osetinů. Jeden z nich si na ramena hodil můj kufr, ostatní začali volům pomáhat skoro jen pokřikováním.

Za mojí bryčkou táhla čtveřice volů druhý vůz, jako by to pro ni nic nebylo, přestože byl naložen až po okraj. Ta okolnost mě překvapila.

Za ním šel jeho majitel, pokuřující z malé kabardinské dýmky okované do stříbra. Měl na sobě důstojnický syrdut bez epolet a čerkeskou chlupatou čepici. Vypadal na nějakých padesát let; tmavá pleť jeho tváře ukazovala, že je dávno obeznámena se zakavkazským sluncem, a předčasně zešedivělé kníry neodpovídaly jeho pevnému kroku a čilému vzezření. Přistoupil jsem k němu a poklonil se mu; mlčky mi na pozdrav odpověděl a vypustil ohromný oblak kouře.

– Zdá se, že jsme spolucestující?

Mlčky se znovu uklonil.

– Jedete asi do Stavropolu?

– Tak jest… s úředními věcmi.

– Řekněte mi, prosím vás, proč tu vaši těžce naloženou bryčku táhnou čtyři voli jako by nic, a tu moji, prázdnou, šest zvířat sotva s pomocí těchhle Osetinů stěží vleče?

Lstivě se usmál a významně na mě pohlédl.

– Vy jste jistě na Kavkaze teprve nedávno?

– Rok, – odpověděl jsem.

Znovu se usmál.

– No a co z toho?

– Ale jo. Strašní pacholci jsou ti Asiati! Myslíte si, že svým pokřikováním pomáhají? Čert se v tom vyzná, co to vykřikují. Voli jim rozumějí; zapřáhněte si tam třeba dvacet, – i tak se nehnou, dokud oni budou po svém křičet… Hrozní rošťáci! Ale co s nimi natropíte? Umějí z projíždějících kousat peníze… Rozmazlili se, lotrasi! Uvidíte, že si od vás ještě vymámí vodku. Já už je přece znám, se mnou nic nenadělají!

– A sloužíte tady dlouho?

– Ano, sloužil jsem tu už za Alexeje Petroviče, – odpověděl mi s hrdostí. – Když přijel na Linii, byl jsem podporučíkem, – dodal, – a za jeho velení jsem dostal dvě hodnosti za akce proti horalům.

– A teď jste…?

– Teď jsem zařazen u třetího liniového praporu. A vy, dovolím-li si zeptat?…

Řekl jsem mu.

Rozhovor tím skončil a mlčky jsme pokračovali jeden vedle druhého. Na vrcholu hory jsme našli sníh. Slunce zapadlo a noc nastoupila bez přechodu, jak to na jihu obyčejně bývá; ale díky odrazu sněhu jsme snadno rozeznávali cestu, která stále stoupala, i když už ne tak strmě. Nařídil jsem naložit kufr do bryčky, vyměnit voly za koně a naposledy jsem se otočil dolů do doliny, – ale hustá mlha, která se valila jako vlny z roklí, ji úplně zahalila a žádný zvuk už odtud k našim uším nedoléhal. Osetinci mě hlučně obklopili a požadovali na vodku; ale štábní kapitán na ně tak hrozivě okřikl, že se v mžiku rozprchli.

– To je ale lid! – řekl. – Nedovede ani česky říci „chleba“ a naučil se: „Pane, dej na vodku!“. Tataři jsou mi milejší: ti aspoň nepijí…

Na stanici zbývala ještě asi versta. Kolem bylo ticho, tak ticho, že se podle bzučení komára dala sledovat jeho dráha. Nalevo se černala hluboká soutěska, za ní a před námi se na bledém nebi, které ještě chovalo poslední odlesk zořnice, rýsovaly tmavomodré štíty hor, rozbrázděné vráskami, pokryté vrstvami sněhu. Na tmavém nebi začaly problesko vat hvězdy a zdálo se mi divné, že jsou mnohem výš, než u nás na severu. Po obou stranách cesty čněly nahé, černé kameny; místy ze sněhu vyhlížely keře, ale ani jediný suchý list se nepohnul, a vesele bylo slyšet uprostřed toho mrtvého spánku přírody frkání unavené poštovní trojky a nepravidelné cinkání ruského zvonce.

– Zítra bude slavné počasí! – řekl jsem. Štábní kapitán neodpověděl ani slovo a ukázal mi prstem na vysokou horu, která se zvedala přímo proti nám.

– Co je to? – zeptal jsem se.

– Gud-hora.

– No a?

– Podívejte, jak kouří.

A opravdu, Gud-hora kouřila; po jejích bocích se plazily lehké proužky oblak a na vrcholu ležel černý mrak, tak černý, že se na tmavém nebi zdál být skvrnou.

Už jsme rozeznávali poštovní stanici, střechy obklopujících saklí a před námi už blikala příjemná světélka, když zavanul vlhký, studený vítr, soutěska zahučela a začal padat drobný déšť. Sotva jsem si stihl přehodit burku, spustil se sníh. S úctou jsem pohlédl na štábního kapitána…

– Budeme tu muset nocovat, – řekl zklamaně, – v takové sněhové bouři se přes hory nedostaneme. Co? byly laviny na Křížové? – zeptal se vozky.

– Nebyly, pane, – odpověděl oseťanský vozka: – ale visí jich mnoho, mnoho.

Protože na stanici nebyla místnost pro projíždějící, dali nám přespat v zakouřené sakle. Pozval jsem svého společníka napít se se mnou sklenici čaje, protože jsem s sebou měl litinovou konvičku – jedinou útěchu v cestách po Kavkaze.

Saklja byla přilepena jedním bokem ke skále; tři kluzké mokré schody vedly k jejím dveřím. Po hmatu jsem vešel a narazil na krávu (chlév u těchto lidí nahrazuje lokajskou síň). Nevěděl jsem, kam se vrtnout: tady bečí ovce, tam vrčí pes. Naštěstí stranou zablesklo matné světlo a pomohlo mi najít druhý otvor na způsob dveří. Tam se otevřel obraz dost zajímavý: široká saklja, jejíž střecha spočívala na dvou začazených sloupech, byla plná lidí. Uprostřed na zemi praskal rozdělaný ohníček a kouř, který vítr vrážel zpátky otvorem ve střeše, se rozprostíral kolem tak hustou plentou, že jsem se dlouho nemohl rozhlédnout; u ohně seděly dvě stařeny, množství dětí a jeden hubený Gruzín, všichni v hadrech. Nebylo co dělat, usadili jsme se u ohně, zapálili dýmky a brzy konvička přívětivě zasyčela.

– Ubozí lidé! – řekl jsem štábnímu kapitánovi a ukázal na naše špinavé hostitele, kteří na nás mlčky zírali s jakýmsi strnulým údivem.

– Hloupý národ! – odpověděl. – Věřil byste tomu, nic neumějí, nejsou schopní žádného vzdělání! Naši Kabardinci nebo Čečenci jsou aspoň sice loupežníci, nahaté hroudy, ale zoufalé hlavy, kdežto tihle nemají ani k zbraním žádnou chuť: pořádnou dýku na nikom nenajdete. Opravdoví Osetinci!

– A byl jste dlouho v Čečensku?

– Ano, deset let jsem tam stál v pevnosti s rotou, u Kamenného brodu, – znáte to?

– Slyšel jsem.

– Tak vám, pane, otravovali ti hrdlořezové; dneska už jsou, díky bohu, pokojnější, ale bývalo to tak, že jsi odešel sto kroků za val a už někde seděl chlupatý dábel a číhal: stačilo se jedno hledět stranou, a bum – buď laso na krku, nebo kulka do zátylku. Ale mládenci!...

– A nejspíš jste zažil mnoho dobrodružství? – řekl jsem, zvědavostí pobízený.

– Jakpak by ne! Zažívalo se...

Tu začal škubat levým knírem, svěsil hlavu a zahleděl se do myšlenek. Strašně rád bych z něj vytáhl nějakou historku – přání, které je vlastní všem cestujícím a zapisujícím lidem. Mezitím byl čaj hotový, vytáhl jsem z kufru dva poutnické kalíšky, nalil a postavil jeden před něj. Upil a jakoby pro sebe řekl: „Ano, bývalo!“ Toto zvolání mi dalo velké naděje. Vím, že staří Kavkazci rádi hovoří, rádi vyprávějí; málokdy k tomu dostanou příležitost: jiný pět let kdesi stojí v zapadlém koutě s rotou, a celých pět let mu nikdo nepoví *dobrý den* (protože vrchní strážmistr říká *zdraví přeji*). A přitom by bylo o čem – kolem divoký, zvědavý národ, každý den nebezpečí, dějí se podivné věci, a člověku se nutně zželí, že si u nás tak málo zapisuje.

– Nenechal byste si přilít rumu? – řekl jsem svému společníkovi: – mám bílý z Tiflisu; teď je zima.

– Ne-s, děkuju, nepiju.

– Jak to?

– Jen tak. Dal jsem si zaklínání. Když jsem byl ještě podporučíkem, raz jsme si, jak víte, mezi sebou dovolili trochu moc, a v noci přišel poplach; vyšli jsme před frontu podnapilí, a dostali jsme to, až se Alexej Petrovič dozvěděl: nedejbůh, jak se rozzlobil! Málem mě dal pod soud. A je to vlastně pravda, jindy žiješ celý rok a nikoho nevidíš, a tu ještě vodka – ztracený člověk.

Když jsem to uslyšel, skoro jsem ztratil naději.

– Ale třeba takoví Čerkesi, – pokračoval: – jak se napijí buzy na svatbě nebo na pohřbu, hned začne sekání. Jednou jsem jen tak tak unikl, a to jsem byl ještě na návštěvě u mírumilovného knížete.

– Jak se to stalo?

– No, – (nacpal si dýmku, potáhl a začal vyprávět), – ráčíte vidět, tehdy jsem stál v pevnosti za Terekem s rotou – bude to brzy pět let. Jednou na podzim přišel transport s proviantem; v transportu byl jeden důstojník, mladý muž asi pětadvacetiletý. Dostavil se ke mně v plné parádě a oznámil, že má zůstat u mě v pevnosti. Byl tak útlý, bělostný, uniformu měl tak novou, že jsem hned uhodl, že je u nás na Kavkaze nedávno. „Vy jste jistě sem převelen z Ruska?“ zeptal jsem se ho. – „Tak jest, pane štábní kapitáne,“ odpověděl. Vzal jsem ho za ruku a řekl: „Velmi mě těší, velmi. Bude vám tu trochu smutno, – inu, budeme se spolu bratrsky mít. A prosím vás, říkejte mi prostě Maxime Maksimyči, a prosím – nač ta plná paráda? Přijďte ke mně vždycky v čepici.“ Dali mu kvartýr a usadil se v pevnosti.

– A jak se jmenoval? – zeptal jsem se Maxima Maksimyče.

– Jmenoval se… Grigorij Alexandrovič *Pečorin*. Slavný to byl mládenec, troufám si vás ujistit; jen trochu podivný. Vidíte, například: v dešti, v mrazu, celý den na honu; všichni promrzlí, unavení, – a jemu nic. A jindy sedí u sebe v pokoji, zavane vítr, tvrdí, že se nachladil; okenice klapne, zachvěje se a zbledne; přitom se mnou šel na kance jeden na jednoho; bývalo, že celé hodiny z něj nedostaneš slovo, zato někdy jak začal vyprávět, břicha jsme si drželi smíchy… Ano-s, byly v něm velké

podivnosti, a musel to být bohatý člověk: kolik měl různých drahých věciček!...

– A dlouho s vámi žil? – zeptal jsem se znovu.

– Asi rok. Inu, ale ten rok se mi pamatuje; nadělal mi nějaké starosti, nebuď mu zle vzpomenuto! Jsou skutečně takoví lidé, kterým je na čele napsáno, že se jim mají stávat neobyčejné věci.

– Neobyčejné? – zvolal jsem s výrazem zvědavosti a dolil mu čaje.

– Hned vám povím. Verst šest od pevnosti žil jeden mírumilovný kníže. Jeho synáček, chlapec asi patnáctiletý, si zvykl k nám jezdit. Každý den, bývalo, pro to a pro to; a opravdu, s Grigorijem Alexandrovičem jsme ho rozmazlili. A to byl ale šibal, obratný na všechno: ať to byla čepice, zvednout ji za plného cvalu, ať to byla puška, trefit. Jen jedno v něm nebylo dobré: strašně prahl po penězích. Jednou, pro smích, Grigorij Alexandrovič mu slíbil červoněc, jestli mu z otcova stáda ukradne nejlepšího kozla; a co myslíte? Hned v příští noc ho přitáhl za rohy. A když jsme ho dráždili, oči se mu plnily krví a hned sahal po dýce. „Hej, Azamate, nebudeš nosit hlavu dlouho," říkával jsem mu: – „bude *jaman* ta tvoje palice!"

Jednou přijíždí sám starý kníže zvát nás na svatbu: vdával starší dceru, a my jsme s ním byli *kunaci* – takže se, jak víte, nejde odmítnout, i když je to Tatar. Vypravili jsme se. V aulu nás uvítalo množství psů hlasitým štěkotem. Ženy, když nás uviděly, se schovávaly; ty, které jsme stihli zahlédnout do tváře, zdaleka nebyly krásky. „Měl jsem o Čerkeskách mnohem lepší mínění," řekl mi Grigorij Alexandrovič. „Počkejte!" odpověděl jsem s úsměvem. Měl jsem svoje v hlavě.

U knížete v sakle se už sešlo množství lidí. U Asiatů, jak víte, je zvykem všechny potkané i okolojdoucí zvát na svatbu. Přijali nás se vší poctou a odvedli do *kunacké* místnosti. Nicméně jsem nezapomněl si všimnout, kam dali naše koně, – víte, pro případ nouze.

– A jak se u nich slaví svatba? – zeptal jsem se štábního kapitána.

– Normálně. Nejdřív jim mula přečte něco z Koránu, pak obdarují ženicha a nevěstu a všechny jejich příbuzné; jedí, pijí buzu; pak začíná dzigitovka a vždycky si nějaký zarostlý otrhanec v mastných hadrech, na špatné kulhavé herce, dělá šašky, kočičí, rozsmíchá počestnou společnost; pak, až se setmí, začíná v kunacké místnosti, po našem řečeno, ples. Chudák stařík brnká na trojstrunné… zapomněl jsem, jak se tomu říká po jejich… no, něco jako naše balalajka. Dívky a mladí hoši se postaví do dvou řad, jedna proti druhé, tleskají a zpívají. A pak vyjde jedna dívka a jeden muž doprostřed a začnou si zpívat verše napůl mluvené, co kterého napadne, a ostatní to chórem opakují. Seděli jsme s Pečorinem na čestném místě, a tu k němu přistoupila mladší hostitelova dcera, dívka asi šestnáctiletá, a zazpívala mu… jak bych to řekl?… něco jako kompliment.

– A co mu zazpívala, nevzpomínáte si?

– Ano, zdá se, že nějak takhle: „Pěkně rostou naši mladí džigité, a kaftany na nich jsou vyšité stříbrem, ale mladý ruský důstojník roste pěkněji než oni a šňůry jeho jsou zlaté. Je mezi nimi jako topol; jen že v naší zahradě mu kvést a růst nebude.“ Pečorin vstal, uklonil se jí, přiložil si ruku na čelo i na srdce, a požádal mě, abych jí odpověděl; já jim rozumím dobře a jeho odpověď jsem přeložil.

Když se od nás vzdálila, pošeptal jsem Grigorijovi Alexandroviči: „No a jaká?“

– Prelest! – odpověděl: – a jak se jmenuje? – „Jmenuje se Bela,“ odpověděl jsem.

A opravdu byla hezká: vysoká, útlá, oči černé jako u horské kamzice se vám jen tak zabodávaly do duše. Pečorin na ni zamyšleně nespouštěl oči, a ona po něm často kradmo pokukovala. Jenomže na krásnou knížecí dceru se nedíval jen Pečorin: z rohu místnosti na ni hleděly jiné dvě oči, nehybné, ohnivé. Zahleděl jsem se a poznal jsem starého známého Kazbicha. Byl, víte, nebyl zrovna *mírumilovný*, nebyl zrovna *nepřátelský*. Podezření na něj bylo mnoho, i když ho při žádném kou-

sku nikdo nepřistihl. Bývalo, že nám do pevnosti přivedl berany a prodal je lacino, jen nikdy nesmlouval: za co nabídl, dej – i kdybys ho zabil, neslevil. Říkalo se o něm, že se rád toulá za Kubáň s *abreky*, a popravdě – vzhled měl ten nejloupežnější: malý, suchý, široký v ramenou… A obratný-obratný byl jako čert. Bešmet měl stále roztrhaný, v záplatách, ale zbraně ve stříbře. A jeho kůň byl proslavený po celé Kabardě, – a vskutku, lepšího koně než tenhle si nelze vymyslet. Nedivme se, že mu ho záviděli všichni jezdci a nejednou se ho pokusili ukrást, jen se jim to nikdy nepodařilo. Mám ho pořád před očima: vraník jako smolka, nohy – strunky, a oči ne horší než Beliny: a jakou měl sílu! Běž třeba padesát verst; a jaké vycvičení – jako pes běhal za pánem, dokonce jeho hlas znal! Nikdy ho ani nepřivazoval. Nu, loupežný kůň!…

Toho večera byl Kazbich zasmušilejší než kdy jindy, a všiml jsem si, že pod bešmetem má oblečený drátěný krk. „Nenosí ten krk nadarmo," pomyslel jsem si: – „jistě něco kuje."

Dusno se stalo v sakle, a vyšel jsem na vzduch se vzpamatovat. Noc už ulehala na hory a mlha začínala bloudit po roklinách.

Napadlo mi zabočit pod přístřešek, kde stáli naši koně, podívat se, mají-li krmení, a opatrnost ostatně nikdy nezaškodí: já měl koně slavného, a nejednou po něm některý Kabardinec hleděl rozněžněle a říkal: *jakši the, čok jakši*! (dobrý je, moc dobrý).

Prošel jsem podél plotu a náhle slyším hlasy; jeden hlas jsem hned poznal: byl to rošťák Azamat, syn našeho hostitele; druhý mluvil zřídka a tišeji. „O čem si tam povídají?" pomyslel jsem si: – „snad ne o mém koníkovi?" Sedl jsem si u plotu a začal poslouchat, snažil jsem se nepropásnout ani slovo. Někdy šum písní a hlasů, vylétající ze sakle, utápěl pro mě zajímavý rozhovor.

– Slavný máš koně! – říkal Azamat: – kdybych byl pánem domu a měl stádo tří set klisen, dal bych polovinu za tvého skákavce, Kazbichu!

„Aha, Kazbich!“ pomyslel jsem si a vzpomněl si na drátěný krk.

– Ano, – odpověděl Kazbich po chvíli mlčení: – v celé Kabardě takového nenajdeš. Jednou, – bylo to za Terekem, – jel jsem s abreky odhánět ruská stáda; neštěstí nás stihlo a rozprchli jsme se každý jinam. Za mnou se hnali čtyři kozáci; už jsem za sebou slyšel pokřik *giaurů*, a přede mnou byl hustý les. Přitiskl jsem se k sedlu, poručil se Alláhovi a poprvé v životě urazil koně úderem biče. Jako pták se nořil mezi větvemi; ostré trny trhaly mé šaty, suché větve karagače mě bily do tváře. Můj kůň přeskakoval pařezy, prsy roztrhával keře. Lépe bylo bývalo nechat ho u okraje lesa a utíkat pěšky, ale bylo mi líto se s ním rozloučit, – a prorok mě odměnil. Několik kulek proletělo nad mou hlavou se svistem; už jsem slyšel, jak sesedlí kozáci běžejí po stopách... Vtom přede mnou hluboká rokle; můj skákavec se zarazil – a skočil. Jeho zadní kopyta se odlomila od protějšího břehu, a on visel na předních nohách. Pustil jsem otěže a letěl do rokle; to zachránilo mého koně; on vyskočil. Kozáci všechno viděli, jen žádný se nespustil mě hledat: určitě si mysleli, že jsem se zabil nasmrt, a já slyšel, jak se rozběhli chytat mého koně. Srdce se mi oblilo krví; plazil jsem se hustou trávou po dně rokle, – dívám se: les skončil, několik kozáků z něj vyjíždí na palouk, a hle, přímo k nim vyskakuje můj Karagjoz; všichni se za ním vrhli s křikem; dlouho, dlouho ho honili, jeden dvakrát mu málem vrhl laso na krk; já jsem se chvěl, sklopil oči a začal se modlit. Po chvíli je zvedám – a vidím: můj Karagjoz letí, ocas rozevlátý, volný jako vítr, a *giaurové* se daleko za ním vlečou po stepi na vyčerpaných koních. *Vallah*! To je pravda, pravda pravdoucí! Až do pozdní noci jsem seděl ve své rokli. Náhle, co myslíš, Azamate? V temnotě slyším: po břehu rokle běhá kůň, frkne, zařehne a tluče kopyty do země; poznal jsem hlas mého Karagjoze: byl to on, můj druh!... Od té chvíle jsme spolu nerozloučeni.

A bylo slyšet, jak ho rukou hladí po hladké šíji svého skákavce a dává mu různá něžná jména.

– Kdybych měl stádo tisíce klisen, – řekl Azamat, – dal bych ti ho všechno za tvého Karagjoze.

– *Jok*, nechci, – odpověděl lhostejně Kazbich.

– Poslyš, Kazbichu, – promluvil Azamat lichotivě: – ty jsi dobrý člověk, jsi odvážný *džigit*, a můj otec se bojí Rusů a nepouští mě do hor; dej mi svého koně, a já udělám všechno, co chceš, ukradnu ti otcovu nejlepší pušku nebo šavli, co jen budeš chtít, – a jeho šavle je pravá *gurda*: přilož ostřím k ruce, sama se do těla zařízne; a drátěný krk takový, jaký máš ty, nestojí za nic.

Kazbich mlčel.

– Když jsem poprvé uviděl tvého koně, – pokračoval Azamat, – jak se pod tebou točil a skákal, nozdry rozšiřující, a křemeny mu kyklotem letěly z pod kopyt, v mé duši se stalo něco nepochopitelného, a od té chvíle se mi všechno zprotivilo: na nejlepší skákavce svého otce jsem se díval s pohrdáním, styděl jsem se před nimi ukázat, a smutek mě ovládl; a v smutku jsem seděl na skalisku celé dny, a každou chvíli se mi v myšlenkách zjevoval tvůj vraník s urostlým krokem, s hladkým, přímým, jako šíp, hřbetem; díval se mi do očí svýma živýma očima, jako by chtěl promluvit. Umřu, Kazbichu, jestli mi ho neprodáš! – řekl Azamat chvějícím se hlasem.

Zdálo se mi, že zaplakal; ale musím vám říci, že Azamat byl nejvzpurnější kluk, a nikdy mu nikdo slzy nevymámil, dokonce ani když byl mladší.

V odpověď na jeho slzy se ozvalo něco jako smích.

– Poslyš! – řekl pevným hlasem Azamat: – vidíš, ke všemu jsem odhodlán. Chceš, ukradnu ti svou sestru? Jak tancuje! jak zpívá! a vyšívá zlatem, zázrak! Takovou ženu neměl ani turecký padišách… Chceš? Počkej na mě zítra v noci tam, v soutěsce, kde teče potok: pujdu kolem s ní do sousedního aulu, – a ona je tvoje. Opravdu nestojí Bela za tvého skákavce?

Dlouho, dlouho mlčel Kazbich; nakonec místo odpovědi zapěl polohlasně starou píseň *(Prosím čtenáře za prominutí, že jsem Kazbichovu píseň, kterou mi, samozřejmě, vyprávěli v próze, přepsal do veršů.)*:

Je v aulech našich mnoho krasavic,
hvězdy jim září v temnotě očí.
Milovat je sladce – závidění hodno;
ale veselejší je mládenecká volnost.
Zlatem si koupíš čtyři ženy,
ale koně – ten je bez ceny:
ten ve stepi vichr nedoběhne,
ten nezradí, ten neoklame.

Marně ho Azamat zapřisahal, aby svolil, plakal, lichotil mu a přísahal; nakonec ho Kazbich netrpělivě přerušil:

– Jdi pryč, bláznivý kluku! Kam bys na mém koni jezdil? V prvních třech krocích tě shodí a rozbiješ si zátylek o kameny.

– Mne! – vykřikl Azamat v zuřivosti, a železo chlapecké dýky zařinčelo o drátěný krk. Silná ruka ho odstrčila, a on udeřil o plot tak, že se plot rozkolísal. „To bude mela!“ pomyslel jsem si, vrhl se do stáje, nasadil koním uzdy a vyvedl je na zadní dvůr. Za dvě minuty byl už v sakle hrozný povyk. Stalo se tohle: Azamat tam vběhl v roztrhaném bešmetu a říkal, že ho Kazbich chtěl podříznout. Všichni vyskočili, chopili se pušek – a šla mela! Křik, hluk, výstřely; jen Kazbich byl už na koni a točil se mezi davem po ulici jako čert, odrážeje se šavlí. „Špatná věc je kocovina na cizí pitce,“ řekl jsem Grigoriji Alexandroviči a chytil ho za ruku: „nebude lépe, když se rychle sklidíme?“

– Počkejte, čím to skončí.

– Jistě to skončí špatně; u těch Asiatů je to vždycky tak: natáhnou se buzou, a začne jatka! – Sedli jsme na koně a odcválali domů.

– A co Kazbich? – zeptal jsem se netrpělivě štábního kapitána.

– Co se tomu lidu stane! – odpověděl, dopíjeje sklenku čaje: – vyklouzl.

– A nebyl raněný? – zeptal jsem se.

– Bůh ví! Živí jsou, lotrové! Viděl jsem jiné v boji, například: celý je proklaný bajonety jako síto, a pořád mává šavlí. – Štábní kapitán po chvíli mlčení pokračoval, dupnuv nohou o zem:

– Jedno si nikdy neodpustím: čert mě vzal, přijev do pevnosti, abych převyprávěl Grigoriji Alexandroviči všechno, co jsem slyšel sedě u plotu; on se zasmál, – takový byl mazaný! – a sám si něco vymyslel.

– A co? Řekněte, prosím.

– Co se dá dělat! Když jsem začal vyprávět, musím pokračovat.

Čtyři dny poté přijíždí do pevnosti Azamat. Jako obvykle zašel ke Grigoriji Alexandroviči, který ho vždycky krmil cukrovím. Byl jsem tam. Řeč přišla na koně, a Pečorin začal chválit Kazbichova koně: tak hbitý, krásný, jak kamzice, – nu, prostě, podle něj, takového v celém světě není.

Rozsvítily se oči malému Tatárkovi, a Pečorin jako by si nic nevšímal; já se rozpovídám o něčem jiném, a on, hle, hned stočí hovor na Kazbichova koně. Tak to pokračovalo pokaždé, když přijel Azamat. Za tři týdny jsem si začal všímat, že Azamat bledne a usychá, jako to v románech bývá z lásky. Co se to děje?...

Víte, až později jsem se celou tu věc dozvěděl: Grigorij Alexandrovič ho dráždil, až by do vody skočil. Jednou mu říká: „Vidím, Azamate, že se ti ten kůň moc líbil; a neuvidíš ho jako svůj vlastní zátylek! No, pověz, co bys dal tomu, kdo by ti ho daroval?...“

– Všechno, co by chtěl, – odpověděl Azamat.

– V tom případě ti ho obstarám, jen pod jednou podmínkou... Přísahej, že ji splníš...

– Přísahám... Přísahej i ty.

– Dobrá! Přísahám, že budeš mít koně; jenom za něj musíš dát mi svou sestru Belu: Karagjoz bude její *kalym*. Doufám, že výměna je pro

tebe výhodná.

Azamat mlčel.

– Nechceš? Nu, jak chceš! Myslel jsem, že jsi muž, a tys ještě dítě: brzo je ti ještě na jízdu…

Azamat vzplál. „A otec?“ řekl.

– Copak nikdy neodjíždí?

– To ano…

– Souhlasíš?…

– Souhlasím, – zašeptal Azamat, bledý jako smrt. – Kdy?

– Při první příležitosti, až sem Kazbich přijede; sliboval, že přižene deset beranů; zbytek – to je moje věc. Pozor, Azamate!

Tak tedy vyjednali tu věc – popravdě řečeno, nedobrou věc! Pak jsem to Pečorinovi říkal, ale on mi odpověděl, že divoká Čerkeska má být šťastná, že má tak milého muže, jako je on, protože po jejich způsobu je přece jenom její muž, a že Kazbich je lupič, kterého bylo třeba potrestat. Posuďte sami, co jsem na to mohl odpovědět?… Ale v té chvíli jsem o jejich úmluvě nevěděl nic. Jednou přijel Kazbich a zeptal se, zda nepotřebujeme berany a med; řekl jsem mu, aby je přivedl zítra. „Azamate!“ řekl Grigorij Alexandrovič: – „zítra bude Karagjoz v mých rukou; jestli Bela dnes v noci nebude tady, koně neuvidíš…“

– Dobře! – řekl Azamat a odcválal do aulu. Večer se Grigorij Alexandrovič ozbrojil a vyjel z pevnosti; jak tu věc dokončili, nevím, – jen že v noci se oba vrátili, a hlídka viděla, že napříč sedla Azamatova ležela žena, které byly spoutány ruce i nohy a hlava zahalena čadrou.

– A kůň? – zeptal jsem se štábního kapitána.

– Hned, hned. Druhý den brzy ráno přijel Kazbich a přihnal deset beranů na prodej. Uvázal koně u plotu a vešel ke mně; pohostil jsem ho čajem, protože ačkoli byl lupič, přece jen byl mým *kunakem*.

Začali jsme hovořit o tom a onom: najednou vidím, Kazbich sebou trhl, zbledl – a k oknu; jenže okno, naneštěstí, vedlo na zadní dvůr. „Co je ti?“ zeptal jsem se.

– Můj kůň!... kůň! – řekl, celý se chvěje.

Skutečně jsem uslyšel dusot kopyt: „To asi nějaký kozák přijel...“

– Ne! Urus *jaman, jaman*! – zařval a bez váhání se vyřítil ven jako divoký leopard. Ve dvou skocích byl už na dvoře; u brány pevnosti mu hlídka přehradila cestu puškou; přeskočil pušku a vrhl se běžet po cestě... V dáli vířil prach – Azamat cválal na mrštném Karagjozovi; v běhu Kazbich vytáhl z pouzdra pušku a vystřelil, chvíli zůstal nehybný, dokud se neujistil, že minul; pak zavřeštěl, udeřil puškou o kámen, roztříštil ji na kusy, svalil se na zem a zakvílel jako dítě... A kolem něj se shromáždil lid z pevnosti – on...

– A co otec?

– No, v tom je ten vtip, že otce Kazbich nenašel: někam odjel asi na šest dní, jinak by Azamatovi sotva vyšlo odvézt sestru.

A když se otec vrátil, nebyla ani dcera, ani syn. Takový mazaný: pochopil, že nebude mít co nosit na hlavě, kdyby ho chytili. A od té doby zmizel; určitě se připojil k nějaké tlupě *abreků*, a tam někde za Terekem nebo za Kubání položil bujnou hlavu – tam s ní pryč!...

Přiznávám, i mně se toho dostalo pořádně. Jak jsem jen zvěděl, že má Grigorij Alexandrovič tu Čerkesku, nasadil jsem si epolety, šavli a šel k němu.

Ležel v první místnosti na posteli, jednu ruku pod zátylkem a ve druhé zhaslou dýmku; dveře do druhé místnosti byly zamčené na zámek a klíč v zámku nebyl. Všechno jsem si hned všiml. Začal jsem kašlat a klepat podpatky o práh, – jen on dělal, že neslyší.

– Pane praporčíku! – řekl jsem, jak jen nejpřísněji jsem dokázal. – Copak nevidíte, že jsem k vám přišel?

– Á, dobrý den, Maxime Maksimyči! Nedáte si dýmku? – odpověděl, aniž se zvedl.

– Promiňte! Já nejsem Maxim Maksimyč: já jsem štábní kapitán.

– Je to jedno. Dáte si čaj? Kdybyste věděl, jaká starost mě trápí!

– Všechno vím, – odpověděl jsem a přistoupil k lůžku.

– Tím lépe: nemám náladu vyprávět.

– Pane praporčíku, dopustil jste se přečinu, za který mohu odpovídat i já…

– Ale no tak! Co je to za trampotu? U nás je přece už dávno všechno napůl.

– Co jsou to za žerty? Ráčte mi odevzdat svou šavli!…

– Miťko, šavli!…

Miťka přinesl šavli. Když jsem splnil svou povinnost, posadil jsem se k němu na postel a řekl: „Poslouchej, Grigoriji Alexandroviči, přiznej, že to není dobré.“

– Co není dobré?

– No to, že jsi odvezl Belu… Ten mi, lotrasí Azamat!… No, přiznej se, – řekl jsem mu.

– A když se mi líbí?…

Co prosím na tohle odpovědět? Zůstal jsem stát jako sloup. Nicméně po chvíli mlčení jsem mu řekl, že pokud ji otec začne požadovat, bude ji muset vrátit.

– To vůbec nebude třeba.

– Vždyť se dozví, že je tady?

– A jak by se to dozvěděl?

Zase jsem zůstal stát jako sloup. „Poslyšte, Maxime Maksimyči!“ řekl Pečorin, přizvednuv se: – „jste přece dobrý člověk, – a jestli dceru vrátíme tomu divochovi, podřízne ji nebo prodá. Věc je udělaná, nemá cenu ji dobrovolně kazit; nechte ji u mě a u sebe moji šavli…“

– Tak mi ji ukažte, – řekl jsem.

– Je za těmihle dveřmi; jen já sám jsem ji dnes marně chtěl vidět: sedí v koutě, zahalená do pokrývky, nemluví a nedívá se: plachá jako divoká kamzice. Najal jsem naši hostinskou: zná tatarsky, bude ji opatrovat a navykne ji na myšlenku, že je moje, protože ona nebude patřit nikomu kromě mě, – dodal a udeřil pěstí o stůl. Souhlasil jsem i s tím. Co máte dělat? Jsou lidé, se kterými se zkrátka musí souhlasit.

– A co, – zeptal jsem se Maxima Maksimyče: – opravdu si ji dokázal získat, nebo chřadla v zajetí ze stesku po domovu?

– Prosím vás, co by chřadla ze stesku po domovu? Z pevnosti bylo vidět tytéž hory, co z aulu, – a těm divochům víc netřeba. A navíc jí Grigorij Alexandrovič denně něco dával: první dny mlčky, hrdě odmítala dárky, které pak dostávala hostinská a které jí rozvazovaly jazyk. Ach, dárky! Co žena neudělá pro barevný šátek!... Nu, to je mimo věc... Dlouho se s ní Grigorij Alexandrovič potýkal; mezitím se učil tatarsky a ona začínala rozumět našemu jazyku. Pomalu si zvykla na něj hledět, nejprve pod obočím, úkosem, a stále smutnila, zpívala si své písně polohlasem, takže i mně bývalo smutno, když jsem ji poslouchal ze sousední místnosti. Nikdy nezapomenu jedné scény: šel jsem kolem a nakoukl do okna: Bela seděla na lavici, hlavu svěšenou k hrudi, a Grigorij Alexandrovič stál před ní. „Poslouchej, má peri," říkal: – „vždyť víš, že dříve nebo později musíš být moje – proč mě tedy jen trápíš? Snad miluješ nějakého Čečence? Jestli ano, hned tě pustím domů." Zachvěla se sotva znatelně a zavrtěla hlavou. „Nebo," pokračoval, „jsem ti úplně nenávistný?" Vzdechla. „Nebo tvá víra zakazuje milovat mě?" Zbledla a mlčela. „Věř mi, Alláh je pro všechny kmeny jeden a týž, a jestli mi dovoluje milovat tě, proč ti zakáže oplácet mi?" Pozorně mu pohlédla do tváře, jako by ji ta nová myšlenka zasáhla; v očích jí vyšla nedůvěra a touha přesvědčit se. Ty oči! jen tak sršely, jako dva uhlíky.

„Poslouchej, milá, dobrá Belo!" pokračoval Pečorin, „vidíš, jak tě miluji; všechno dám, abys byla veselá: chci, abys byla šťastná; a jestli budeš dál smutnit, umřu. Pověz, budeš veselejší?" – Zamyslila se, nespouštějíc z něj své černé oči, pak se laskavě usmála a kývla hlavou na souhlas. Vzal ji za ruku a začal ji přemlouvat, aby ho políbila; slabě se bránila a jen opakovala: „Padžalusta, padžalusta, ne nada, ne nada." On naléhal; ona se roztřásla, zaplakala. „Jsem tvoje zajatkyně," říkala: – „tvoje otrokyně; ovšem že mě můžeš donutit," – a zase slzy.

Grigorij Alexandrovič se udeřil pěstí do čela a vyskočil do druhé místnosti. Zašel jsem k němu; sepjaté ruce měl za zády a zasmušeně chodil sem a tam. „Co je, baťuško?“ řekl jsem mu. „Ďábel, ne žena!“ odpověděl: – „jen vám dávám své čestné slovo, že bude moje…“ Pokroutil jsem hlavou. „Chcete sázku?“ řekl: – „do týdne!“ – „Ráčíte!“ Plácli jsme si a rozešli se.

Hned nazítří poslal posla do Kizljaru pro různé nákupy; přivezlo se množství různých perských látek, všechny nevypočítatelné.

– Co myslíte, Maxime Maksimyči! – řekl mi, ukazuje dárky: – obstojí asijská krasavice proti takové baterii? – „Vy Čerkesky neznáte,“ odpověděl jsem: „to není totéž co Gruzínky nebo zakavkazské Tatarky – vůbec ne. Mají své vlastní zásady: jsou vychované jinak.“ – Grigorij Alexandrovič se usmál a začal pohvizdovat pochod.

A ukázalo se, že jsem měl pravdu: dárky zapůsobily jen zpola: zněžněla, zdůvěřivěla – a to bylo všechno; tak že se odhodlal k poslednímu prostředku. Jednou ráno nařídil osedlat koně, oblékl se po čerkesku, ozbrojil se a vešel k ní. „Belo!“ řekl: – „víš, jak tě miluji. Odvedl jsem tě s nadějí, že až mě poznáš, polilbuješ si mě; mýlil jsem se, sbohem! Zůstaň plnou paní všeho, co mám; chceš-li, vrať se k otci, – jsi svobodná. Jsem před tebou vinen a musím se potrestat; sbohem, odjíždím – kam? Jak to mám vědět! Snad nebudu dlouho hledět před kulku nebo úder šavlí: tehdy si na mě vzpomeň a odpusť mi.“ – Odvrátil se a podal jí ruku na rozloučenou. Nevzala ruku, mlčela. Jenom, stoje za dveřmi, jsem skrz škvíru viděl její tvář: a bylo mi jí líto – tak smrtelná bledost pokryla ten milý obličejíček! Když neslyšel odpověď, Pečorin udělal několik kroků ke dveřím; chvěl se – a mám vám to říct? Myslím, že byl schopen opravdu udělat to, o čem mluvil žertem. Takový to byl člověk, bůh ví! Jenže sotva se dotkl dveří, vyskočila, zavzlykala a vrhla se mu kolem krku. – Věřte? i já, stoje za dveřmi, také jsem zaplakal, to jest, víte, ani ne tak zaplakal, ale tak – hloupost!…

Štábní kapitán zmlkl.

– Ano, přiznávám, – řekl potom, cuchaje si knír: – zabolelo mě, že mě nikdy žádná žena takhle nemilovala.

– A dlouho trvalo jejich štěstí? – zeptal jsem se.

– Ano, přiznala se nám, že ode dne, co uviděla Pečorina, se jí často zdál o něm sen, a že žádný muž na ni ještě nikdy neučinil takový dojem. Ano, byli šťastní!

– Jak je to nudné! – zvolal jsem bezděčně. Opravdu jsem čekal tragické vyvrcholení, a tu najednou tak nečekaně oklamat mé naděje!... – Ale copak, – pokračoval jsem, – otec neuhodl, že je u vás v pevnosti?

– Totiž, zdá se, že měl podezření. Po několika dnech jsme se dozvěděli, že starého zabili. A takhle se to stalo...

Pozornost se mi znovu probudila.

– Musím vám povědět, že si Kazbich představoval, že Azamat ukradl koně s otcovým souhlasem, aspoň já se tak domnívám. A tak si jednou počkal u cesty, tři versty za aulem; stařík se vracel z marného hledání dcery; jeho *uzdeni* zaostali, – bylo to v soumraku, – jel zamyšleně krokem, když tu najednou Kazbich jako kočka vyklouzl z keře, skočil zezadu na jeho koně, úderem dýky ho srazil k zemi, popadl otěže – a byl ten tam; někteří *uzdeni* všechno viděli z pahorku; vrhli se je dohnat, jen ho nedohnali.

– Odměnil se tak za ztrátu koně a pomstil se, – řekl jsem, abych vyvolal názor svého společníka.

– Samozřejmě, po jejich způsobu, – řekl štábní kapitán, – měl úplnou pravdu.

Bezděky mě překvapila schopnost ruského člověka přizpůsobovat se zvykům těch národů, mezi nimiž žije; nevím, zda si tato vlastnost ducha zasluhuje haně nebo chvály, jen dokazuje jeho neuvěřitelnou pružnost a přítomnost onoho jasného zdravého rozumu, který odpouští zlo všude, kde vidí jeho nezbytnost nebo nemožnost jeho zničení.

Mezitím jsme čaj dopili; dávno zapřažení koně prochladli ve sněhu; měsíc bledl na západě a chystal se už ponořit do svých černých mra-

ků, visících na vzdálených štítech jako cáry roztržené opony; vyšli jsme ze sakle. Oproti předpovědi mého společníka se počasí vyjasnilo a slibovalo tiché ráno; hordy hvězd se podivuhodnými vzory proplétaly na vzdáleném nebi a jedna po druhé pohasínaly podle toho, jak se bledý odlesk východu rozléval po tmavofialové klenbě, postupně ozařoval příkré svahy hor pokryté panenským sněhem. Napravo i nalevo se černaly ponuré, tajemné propasti, a mlhy, které se vinuly a kroutily jako hadi, se do nich plazily po vráskách sousedních skal, jako by cítily a bály se blížícího se dne.

Ticho bylo všechno na nebi i na zemi, jako v lidském srdci ve chvíli ranní modlitby; jen zřídka přibíhal od východu chladivý vítr a nadzvedával hřívu koní, pokrytou jinovatkou. – Dali jsme se do pohybu; s obtížemi táhlo pět hubených herek naše vozy po klikaté cestě k Gudhoře; šli jsme pěšky za nimi, podkládali jsme kameny pod kola, když koně vysílili síly; zdálo se, že cesta vede do nebe, protože kam oko dohlédlo, všechno stoupala a nakonec se ztrácela v oblaku, který ještě od večera odpočíval na vrcholu Gud-hory jako luňák čekající na kořist; sníh křupal pod našimi nohami; vzduch se stával tak řídkým, že se těžko dýchalo; krev se mi každou chvíli hnala do hlavy, ale přesto mi po všech žilách zavalovalo jakési příjemné cítění, a jaksi mi bylo veselo, že jsem tak vysoko nad světem – city dětské, nepopírám, ale když se vzdalujeme od podmínek společnosti a přibližujeme se k přírodě, stáváme se bezděčně dětmi: vše získané odpadává od duše a stává se znovu takovou, jaká kdysi byla a jistě zase bude. Komu se stávalo, jako mně, bloudit po pustých horách a dlouho-dlouho se dívat na jejich prapodivné tvary a hltat životodárný vzduch rozlitý v jejich soutěskách, ten jistě pochopí moji touhu předat, převyprávět, nakreslit tyto kouzelné obrazy. A tu jsme konečně vylezli na Gud-horu, zastavili se a ohlédli: nad ní visel šedý mrak a jeho chladný dech hrozil blízkou bouří; ale na východě bylo všechno tak jasné a zlatavé, že jsme my, totiž já i štábní kapitán, úplně zapomněli… Ano, i štábní kapitán: v srd-

cích prostých lidí je cit krásy a vznešenosti přírody silnější, živější stokrát, než v nás, nadšených vypravěčích na slovech i na papíře.

– Vy, myslím, jste si už na tyto velkolepé obrazy zvykl? – řekl jsem mu.

– Ano-s, i na svist kulky si lze zvyknout, totiž naučit se skrývat mimovolné bušení srdce.

– Slyšel jsem naopak, že pro některé staré válečníky je tato hudba dokonce příjemná.

– Rozumí se, chcete-li, i příjemná je; ale pořád jen proto, že srdce bije silněji. Podívejte, – dodal a ukázal na východ: – jaký to kraj!

A opravdu, takovou panoramu sotva kde jinde ještě spatřím: pod námi ležela Kojšaurská dolina, protínaná Aragvou a jinou řekou jako dvěma stříbrnými nitěmi; namodralá mlha klouzala po ní a utíkala do sousedních soutěsek před teplými paprsky rána; napravo i nalevo se hřebeny hor, jedny výš nad druhými, křížily, táhly, pokryté sněhy, křovím; v dáli tytéž hory, ale ani dvě skály si vzájemně nebyly podobné, – a všechen ten sníh hořel ruměným leskem tak vesele, tak jasně, že se zdálo, že by tu bylo nejlépe zůstat žít navěky; slunce se sotva vysunulo zpoza tmavomodré hory, kterou jen zkušené oko mohlo odlišit od bouřkového mraku; ale nad sluncem byl krvavý pruh, na který můj společník obrátil zvláštní pozornost. „Říkal jsem vám," zvolal, „že dnes bude počasí; musíme spěchat, jinak nás, kdoví, chytí na Křížové. Vzhůru!" zavolal na vozky.

Podložili řetězy pod kola místo brzd, aby se nerozjížděla, vzali koně za uzdy a začali sestupovat; napravo byla skála, nalevo propast taková, že celá víska Osetinců, kteří žijí na jejím dně, se zdála hnízdem vlaštovky; otřásl jsem se při pomyšlení, že tudy v hluboké noci, po této cestě, kde se dva vozy nemohou minout, nějaký kurýr desetkrát ročně projíždí, aniž by slezl ze svého drkotavého vozíku. Jeden z našich vozků byl ruský jaroslavský sedlák, druhý Osetinec: Osetinec vedl zápřeh za uzdy se všemi možnými opatřeními, předem rozvázal přední – za-

tímco náš bezstarostný Rus ani neslezl z kozlíku! Když jsem mu podotkl, že by se mohl obtěžovat aspoň kvůli mému kufru, pro který jsem si vůbec nepřál lézt do té propasti, odpověděl mi: „Ech, baríne! Dá bůh, dojedeme ne hůř než oni: vždyť nám to není poprvé," – a měl pravdu: skutečně jsme nemuseli dojet, přesto jsme dojeli, a kdyby všichni lidé víc uvažovali, přesvědčili by se, že život za to nestojí, aby se o něj tolik staralo.

Ale snad chcete znát pokračování příběhu Bely? – Zaprvé, nepíšu povídku, ale cestovní zápisky; proto nemohu nutit štábního kapitána, aby vyprávěl dřív, než sám skutečně začne vyprávět. A tak počkejte, nebo chcete-li, přelistujte několik stran, – jen vám to nedoporučuji, protože přejezd přes Křížovou horu (nebo, jak ji nazývá učený Gamba, *le Mont St.-Christophe*) stojí za vaši zvědavost. A tak jsme sjížděli z Gud-hory do Čertovy doliny... To je romantické jméno! Už vidíte hnízdo zlého ducha mezi nedobytnými skalami, – ale kdež: název Čertova dolina pochází od slova „čára, hranice", ne od slova „čert", protože tu kdysi byla hranice Gruzie. Tahle dolina byla zavalena sněhovými závějemi, které docela živě připomínaly Saratov, Tambov a jiná *milá* místa naší vlasti.

– A tu je Křížová! – řekl mi štábní kapitán, když jsme sjeli do Čertovy doliny, a ukázal na pahrbek pokrytý sněhovou plentou; na jeho vrcholu se černal kamenný kříž, a kolem něj vedla sotva znatelná cesta, po níž se jezdí jen tehdy, když je boční zasypaná sněhem: naši vozkové oznámili, že laviny ještě nebyly, a šetříce koně, odvezli nás oklikou. V zatáčce jsme potkali asi pět Osetinců; nabídli nám své služby a chytíce se za kola, s pokřikem začali tahat a podpírat naše vozy. A opravdu, cesta nebezpečná: napravo nad našimi hlavami visely hromady sněhu, které, jak se zdálo, jsou při prvním závanu větru připraveny sesunout se do rokle; úzká cesta byla místy pokryta sněhem, který na některých místech propadal pod nohama, na jiných se měnil v led působením slunečních paprsků a nočních mrazů, takže jsme sami s ob-

tížemi prošli; koně padali; – nalevo zela hluboká průrva, kudy valil se potok, hned mizející pod ledovou krustou, hned s pěnou skákající po černých kamenech. – Za dvě hodiny jsme sotva stihli obejít Křížovou horu – dvě versty za dvě hodiny! Mezitím se mraky snesly, začalo bít kroupy, sníh; vítr se vrhal do soutěsek, hučel, hvízdal jako Slavík Loupežník, a brzy se kamenný kříž skryl v mlze, jejíž vlny, jedna hustější a tísnivější druhé, přibíhaly z východu... Mimochodem, o tomto kříži existuje zvláštní, ale všeobecná pověst, že ho postavil car Petr Veliký, když projížděl Kavkazem; ale zaprvé, Petr byl jen v Dagestánu, a zadruhé, na kříži je napsáno velkými písmeny, že byl postaven na rozkaz pana Jermolova, a to v roce osmnáct set dvacet čtyři. Ale pověst se – navzdory nápisu – tak zakořenila, že člověk opravdu neví, čemu věřit, tím spíš, že nejsme zvyklí věřit nápisům.

Museli jsme sestupovat ještě asi pět verst po zledovatělých skalách a bahnitém sněhu, abychom dosáhli stanice Kobi. Koně se vyčerpali, nám bylo zima; sněhová bouře hučela silněji a silněji, jako naše drahá, severní; jen její divoké nápěvy byly truchlivější, teskněji znějící. „I ty, vyhnance," pomyslel jsem si, „pláčeš po svých širokých, bezbřehých stepích! Tam je kde rozvinout chladná křídla, a tady je ti dusno a těsno, jako orlu, který s křikem bije do mříží své železné klece."

– Zlé je! – říkal štábní kapitán: – podívejte, kolem není nic vidět, jen mlha a sníh – každou chvíli spadneme do propasti nebo zapadneme do houštiny, a tam dole, hle, Bajdara se asi tak rozehrála, že se nedá přejet. Taková mi je ta Asie! Co lidé, co řeky – na nic nemůžeš spoléhat. – Vozkové s křikem a nadávkami tloukli koně, kteří frkali, vzpírali se a za nic na světě se nechtěli pohnout z místa, navzdory výmluvnosti bičů. „Vaše blahorodí," řekl konečně jeden: „dnes přece do Kobi nedojedeme; nerozkážete, dokud můžeme, odbočit nalevo? Tamhle něco na úbočí černá, – jistě sakli: tam se vždy projíždějící v nepohodě zastavují; říkají, že nás provedou, dáte-li na vodku," – dodal a ukázal na Osetince.

– Vím, bratříčku, vím bez tebe! – řekl štábní kapitán: – ti lotrasové! Rádi se chytnou příležitosti, aby urvali na vodku.

– Přiznejte však, – řekl jsem, – že bez nich by nám bylo hůře.

– Všechno je tak, všechno je tak, – zabrumlal: – ti průvodci! Čichem cítí, kde se dá něco získat, jako by se bez nich nedala najít cesta.

A tak jsme odbočili doleva a jakž takž, po mnoha nesnázích, se dostali k skrovnému útulku, který se skládal ze dvou saklí složených z plátů a oblázků a ohrazených stejnou zdí; otrhaní hostitelé nás přijali vlídně. Později jsem se dozvěděl, že jim vláda platí a živí je pod podmínkou, že budou přijímat cestující zastižené bouří. „Všechno k lepšímu!“ řekl jsem a usedl u ohně: „teď mi dovypravíte svůj příběh o Bele; jsem si jist, že tím to neskončilo.“

– A proč jste si tím tak jist? – odpověděl mi štábní kapitán a mrkl na mě s mazaným úsměvem.

– Protože to není v pořádku věcí: co začalo neobvyklým způsobem, musí tak i skončit.

– Uhodl jste…

– Velice mě to těší.

– Vám se dobře raduje, mně je, přiznávám, smutno, když si vzpomenu. Slavná byla ta Bela! Nakonec jsem si na ni zvykl jako na dceru, a ona mě milovala. Musím vám říct, že nemám rodinu; o otci a matce už dvanáct let nic nevím, a oženit se jsem si nestihl dřív uvědomit, – takže teď, jak víte, už se to ani nehodí; a byl jsem rád, že jsem našel koho hýčkat. Zpívala nám písně nebo tancovala lezginku… A jak tancovala! Viděl jsem naše guvernérské slečny, a byl jsem jednou v Moskvě v Šlechtickém shromáždění, bude to dvacet let, – ale kde ti! Vůbec ne to!… Grigorij Alexandrovič ji oblékal jako panenku, hýčkal ji a laskal, a ona u nás tak zkrásněla, že to byl zázrak; z tváře a z rukou jí zmizelo opálení, ruměnec rozehrál na lících… A jak byla veselá, pořád si ze mě dělala, ta šibalka, legraci… Bůh jí odpusť!…

– A co, když jste jí oznámil smrt otce?

– Dlouho jsme to před ní tajili, dokud si nezvykla na své postavení; a když jsme jí řekli, dva dny plakala, pak zapomněla.

Čtyři měsíce šlo všechno jak nejlépe. Grigorij Alexandrovič, zdá se, že jsem to říkal, vášnivě miloval lov: bývalo, že ho prostě pořád tahalo do lesa za kanci nebo kozami – a tu dokonce ani nevyšel za val pevnosti. A tu, hleďte, znovu se začal zamýšlet, chodí po pokoji, ruce ohnuté za zády; pak jednoho dne, aniž by někomu řekl, vyrazil střílet, – celé ráno byl pryč; jednou, druhý, stále častěji... To není dobré, pomyslel jsem si: určitě mezi nimi proběhla černá kočka!

Jedno ráno zajdu k nim – mám to před očima jako teď: Bela seděla na posteli v černém hedvábném bešmetu, bledoučká, tak smutná, že jsem se lekl.

– A kde je Pečorin? – zeptal jsem se.

– Na lovu.

– Dnes odešel? – Mlčela, jako by jí bylo těžké promluvit.

– Ne, ještě včera, – řekla konečně, těžce povzdechnuv.

– Snad se mu něco nestalo?

– Včera jsem celý den myslela, myslela, – odpověděla přes slzy, – vymýšlela jsem si různá neštěstí: hned se mi zdálo, že ho poranil divoký kanec, hned že ho Čečenec odvlekl do hor... A teď se mi už zdá, že mě nemiluje.

– Opravdu, drahoušku, nic horšího sis vymyslet nemohla! – Zaplakala, pak hrdě zvedla hlavu, otřela si slzy a pokračovala:

– Jestli mě nemiluje, kdo mu brání poslat mě domů? Já ho nenutím. A jestli to bude pokračovat, odejdu sama: nejsem jeho otrokyně, – jsem knížecí dcera!...

Začal jsem jí domlouvat: „Poslouchej, Belo, přece nemůže pořád sedět tady jako přišitý k tvé sukni: je to mladý muž, rád se honí za zvěří, – projde se a přijde; a jestli budeš truchlit, rychleji ho omrzíš."

– Pravda, pravda! – odpověděla: – budu veselá. – A se smíchem popadla svůj bubínek, začala zpívat, tancovat a skákat kolem mne; jenže

ani to netrvalo dlouho, zase padla na postel a zakryla si tvář rukama.

Co jsem s ní měl dělat? Já, jak víte, jsem nikdy s ženami neuměl zacházet; myslel jsem, myslel, čím ji utěšit, a nic jsem nevymyslel; chvíli jsme oba mlčeli… Nepříjemné postavení-s!

Nakonec jsem jí řekl: „Chceš, projdeme se po valu? Počasí je skvělé!“ Bylo to v září; a opravdu, den byl krásný, jasný a ne horký; všechny hory byly vidět jako na dlani. Šli jsme, chodili jsme po valu pevnosti tam a zpátky, mlčky; nakonec se posadila na drn a já se posadil vedle ní. Nu, opravdu, směšné je si vzpomenout: pobíhal jsem za ní jako nějaká chůva.

Naše pevnost stála na vysokém místě, a výhled z valu byl krásný: na jedné straně široká pláň, rozbrázděná několika *balkami* (strže), končila lesem, který se táhl až k hřebenu hor; místy na ní dýmaly auly, procházela stáda; – na druhé běžela mělká řeka a k ní přiléhal hustý křovinatý porost pokrývající křemenitá vyvýšení, která se spojovala s hlavním pásem Kavkazu. Seděli jsme v rohu bastionu, takže jsme na obě strany mohli vidět všechno. Dívám se: z lesa někdo vyjíždí na šedém koni: stále blíž a blíž, a nakonec se zastavil na druhé straně řeky, asi sto sáhů od nás, a začal kroužit se svým koněm jako šílený. Co to má znamenat?… „Podívej, Belo,“ řekl jsem: „ty máš mladé oči, co je to za džigita: koho tam přijel bavit?…“

Pohlédla a vykřikla: „To je Kazbich!“

– Á, ten lupič! přijel si nás snad vysmívat? – Zahlédl jsem, opravdu Kazbich: jeho tmavý ksicht, otrhaný, špinavý jako vždy. – „To je kůň mého otce,“ řekla Bela a chytila mě za ruku; chvěla se jako list a oči jí jiskřily: – „Aha!“ pomyslel jsem si: „i v tobě, drahoušku, nemlčí lupičská krev.“

– Pojď sem, – řekl jsem hlídce: – prohlédni pušku a sraz mi toho mládence, – dostaneš rubl stříbra. – „Rozkaz, Vaše vysoké blahorodí; jenže on nestojí na místě…“ – „Rozkaž mu!“ řekl jsem s úsměvem… „Hej, milý!“ zvolal hlídka a mávl mu rukou: „počkej chvilku, co se točíš

jako káča?“ Kazbich se opravdu zastavil a začal poslouchat: nejspíš si myslel, že s ním vedou vyjednávání, – ale kdeže!… Můj granátník si zamířil… bác!… vedle, – jen prach na pánvičce vzplanul; Kazbich pobídl koně, který uskočil stranou. Nadzvedl se v třmenech, cosi vykřikl ve své řeči, pohrozil nahajkou – a byl ten tam.

– Jak se nestydíš! – řekl jsem hlídkáři.

– Vaše vysoké blahorodí! umírat šel, – odpověděl: – takový proklatý národ, hned se nezabíjí.

Čtvrt hodiny poté se Pečorin vrátil z lovu; Bela se mu vrhla kolem krku, a ani jedna stížnost, ani jedna výtka za dlouhou nepřítomnost… Dokonce jsem se na něj zlobil. „Prosím vás,“ říkal jsem: „vždyť tu před chvílí byl za řekou Kazbich, a stříleli jsme po něm: no, dlouho to potrvá, než na něj narazíte? Tihle horalové jsou mstivý národ: myslíte, že nedovtípil, že jste zčásti pomohl Azamatovi? A vsadil bych se, že dnes poznal Belu. Vím, že před rokem se mu moc líbila, – sám mi to říkal, – a kdyby doufal, že nasbírá slušný *kalym*, určitě by se o ni ucházel…“ Tu se Pečorin zamyslel: „Ano,“ odpověděl: „musím být opatrnější… Belo, od dnešního dne už nesmíš chodit na pevnostní val.“

Večer jsem s ním měl dlouhé vysvětlování: mrzelo mě, že se k té ubohé dívce změnil; kromě toho, že polovinu dne trávil na lovu, jeho chování se stalo chladným, ji laskal zřídka, a ona začínala viditelně usychat, obličej se jí protáhl, velké oči potemněly. Bývalo, zeptal jsem se jí: „O čem jsi vzdychla, Belo? Jsi smutná?“ – „Ne!“ – „Co bys chtěla?“ – „Nic!“ – „Stýská se ti po příbuzných?“ – „Já nemám příbuzné.“ Stávalo se, že celé dny kromě „ano“ a „ne“ z ní nic víc nedostal.

A o tom jsem s ním začal mluvit. „Poslouchejte, Maxime Maksimyči,“ odpověděl: „mám nešťastnou povahu; zda mě tak udělala výchova nebo mě tak stvořil bůh, nevím; vím jen to, že jestli jsem příčinou neštěstí druhých, jsem i já sám neméně nešťastný; samozřejmě, pro ně je to špatná útěcha – jen že je to tak. V prvním mládí, od chvíle, kdy jsem vyšel z poručenství příbuzných, začal jsem si bláznivě užívat

všech radostí, které lze dostat za peníze, a samozřejmě se mi tyto radosti znechutily. Pak jsem se pustil do velkého světa, a brzy mě i společnost omrzela; zamilovával jsem se do krasavic z vysoké společnosti a byl jsem milován, – ale jejich láska dráždila jen moji představivost a samolibost, a srdce zůstalo prázdné… Začal jsem číst, studovat – ale vědy mě také omrzely; viděl jsem, že na nich ani sláva, ani štěstí nijak nezávisí, protože nejšťastnější lidé jsou nevědomci, a sláva – ta je jen náhoda, a aby jí člověk dosáhl, stačí být obratný. A pak mi bylo smutno… Brzy mě poslali na Kavkaz: to je nejšťastnější období mého života. Doufal jsem, že nuda nežije pod čečenskými kulkami – marně: za měsíc jsem si tak zvykl na jejich bzučení a na blízkost smrti, že jsem opravdu věnoval víc pozornosti komárům, – a bylo mi smutněji než předtím, protože jsem ztratil skoro poslední naději. Když jsem spatřil Belu ve svém domě, když jsem ji poprvé držel na kolenou a líbal její černé kadeře, pomyslel jsem si, hlupák, že je anděl, kterého mi poslal milosrdný osud… Opět jsem se mýlil: láska divošky je o málo lepší než láska vznešené paní; nevědomost a prostoduchost jedné omrzí stejně jako koketérie druhé; chcete-li, miluji ji stále, jsem jí vděčný za několik velmi sladkých chvil, dám za ni život, jen že je mi s ní smutno… Jestli jsem hlupák nebo zločinec, nevím; ale je jisté, že si také zasloužím velikého soucitu, snad víc než ona: ve mně je duše zkažená světem, představivost neklidná, srdce nenasytné; všechno je mi málo: na smutek si zvykám stejně snadno jako na rozkoš, a život můj se stává prázdnějším ze dne na den; zbývá mi jediný prostředek: cestovat. Jakmile to bude možné, vyrazím, – jen ne do Evropy, chraň Bůh! – pojedu do Ameriky, do Arábie, do Indie, – snad někde zemřu na cestě! Alespoň jsem si jist, že se tato poslední útěcha nevyčerpá tak brzy, s pomocí bouří a špatných cest.“ – Tak mluvil dlouho, a jeho slova se mi vryla do paměti, protože jsem poprvé slyšel takové věci od pětadvacetiletého člověka, a dá-li bůh, i naposled… To je ale div! Řekněte mi, prosím, – pokračoval štábní kapitán, obraceje se ke mně, – vy jste, zdá

se, byl v hlavním městě, a nedávno: copak je tam všechna mládež taková?

Odpověděl jsem, že je mnoho lidí, kteří říkají totéž; že jsou pravděpodobně i takoví, kteří říkají pravdu; že ostatně rozčarování, jako všechny módy, začalo u vyšších vrstev společnosti a sestoupilo k nižším, které je donosí, a že dnes ti, kteří se nejvíc a opravdu nudí, se tuto nehodu snaží tajit jako neřest. – Štábní kapitán nerozuměl těm jemnostem, zavrtěl hlavou a mazaně se usmál:

– A to asi francouzi zavedli módu nudit se?

– Ne, Angličané.

– Aha, tak to je!... – odpověděl, – vždyť oni vždycky byli neskrývaní pijani!

Bezděčně jsem si vzpomněl na jednu moskevskou paní, která tvrdila, že Byron byl ničím víc než pijanem. Ostatně, poznámka štábního kapitána byla omluvitelnější: aby se zdržel vína, snažil se zajisté sám sebe přesvědčit, že všechna neštěstí světa pocházejí z opilství.

Mezitím pokračoval ve vyprávění takto:

– Kazbich se znovu neukázal. Jen, nevím proč, nemohl jsem si vybít z hlavy myšlenku, že nepřijel marně a chystá něco špatného.

A tak mě jednou Pečorin uprosí, abych s ním jel na kance; dlouho jsem se vymlouval: nu, co pro mě byl za zázrak kanec! Nakonec mě však s sebou odvlekl. Vzali jsme s sebou asi pět vojáků a vyjeli brzy ráno. Do deseti hodin jsme čachrali po rákosí a po lese, – žádná zvěř. „Hej, nevrátíme se?“ říkal jsem: „nač se zapírat? Vidíte přece, že je takový nešťastný den.“ Jen Grigorij Alexandrovič navzdory vedru a únavě se nechtěl vrátit bez kořisti; takový už to byl člověk: co si usmyslel, musí mít; určitě ho v dětství rozmazlila maminka. Nakonec v poledne našli jsme toho prokletého kance, – paf! paf!... ale kdež: utekl do rákosí... takový byl nešťastný den!... Odpočinuvše si trochu, vyrazili jsme domů.

Jeli jsme vedle sebe, mlčky, s uvolněnými otěžemi, a byli jsme už skoro u pevnosti; jen křoviny ji před námi zakrývaly. – Náhle výstřel… Pohlédli jsme na sebe: zasáhlo nás stejné podezření… Jako šípy jsme se pustili tryskem k výstřelu, – dívám se: na valu se vojáci shromáždili do hloučku a ukazují do pole, a tam letí tryskem jezdec a drží na sedle něco bílého. Grigorij Alexandrovič zavřískal nehorší než kterýkoli Čečenec; puška z pouzdra – a tam; já za ním.

Naštěstí, kvůli neúspěšnému lovu, naši koně nebyli vyčerpaní: trhali sedlo a každou chvíli jsme byli blíž a blíž… A konečně jsem poznal Kazbicha, jen jsem nemohl rozeznat, co to před sebou drží. Tehdy jsem se vyrovnal Pečorinovi a volám na něj: „To je Kazbich!…“ Pohlédl na mě, kývl hlavou a udeřil koně bičem.

A tak jsme konečně od něj byli na puškový dostřel; zda byl Kazbichův kůň unavený, nebo horší než naše, ale navzdory veškerému jeho úsilí se nijak nepohyboval kupředu. Myslím, že v tu chvíli si vzpomněl na svého Karagjoze…

Dívám se: Pečorin se v cvalu zapřel na pušku… „Nestřílejte!“ volám na něj: „šetřete náboj; dohoníme ho i tak.“ – Ta mládež! Pořád se nevhod rozpálí… Ale výstřel zazněl, a kulka přetrhla zadní nohu koně; v zuřivosti udělal ještě asi deset skoků, zakopl a padl na kolena. Kazbich sesedl, a my jsme pak uviděli, že drží v náručí ženu zahalenou do čadry… Byla to Bela… ubohá Bela! – Něco na nás křikl ve své řeči a napřáhl nad ní dýku… Nebylo co otálet: vystřelil jsem, také nazdařbůh; určitě ho kulka trefila do ramene, protože najednou spustil ruku… Když se dým rozplynul, ležel na zemi raněný kůň a vedle něj Bela; a Kazbich, zahodiv pušku, po křovinách jako kočka šplhal na skálu; chtěl jsem ho z té skály sestřelit – ale nebyl náboj připraven! Seskočili jsme z koní a vrhli se k Bele. Chudinka, ležela nehybně, a krev se jí lila z rány proudem… Takový darebák: aspoň do srdce by jí byl bodl – nu, pak by to bylo rázem skončilo, ale do zad… nejloupežnější úder! – Byla

bez vědomí. Roztrhali jsme čadru a obvázali ránu tak těsně, jak jen šlo; marně Pečorin líbal její chladné rty – nic ji k vědomí neprivedlo.

Pečorin se posadil do sedla; zvedl jsem ji ze země a jak jsem mohl, posadil k němu na sedlo; objal ji rukou, a jeli jsme zpátky. Po několika minutách mlčení řekl Grigorij Alexandrovič: „Poslouchejte, Maxime Maksimyči, takhle ji živou nedovezeme.“ – „Pravda!“ řekl jsem, a hnali jsme koně plným klusem. – U brány pevnosti nás čekal dav lidí; opatrně jsme ji přenesli k Pečorinovi a poslali pro lékaře. Byl sice opilý, ale přišel; prohlédl ránu a oznámil, že nebude žít déle než den; jen že se spletl…

– Uzdravila se? – zeptal jsem se štábního kapitána, chytil ho za ruku a bezděčně se zaradoval.

– Ne, – odpověděl: – a lékař se spletl v tom, že žila ještě dva dny.

– Vysvětlete mi, jak ji unesl Kazbich?

– Takhle: navzdory Pečorinovu zákazu vyšla z pevnosti k řece. Bylo, víte, hodně horko; posadila se na kámen a spustila nohy do vody. Kazbich se k ní přikradl, – cap! chytil ji, zacpal ústa a odtáhl ji do křoví, pak skočil na koně, a honem pryč! Mezitím stihla vykřiknout; hlídky se poplašily, vystřelily, ale minuly, a my jsme tam právě dorazili.

– Proč ji Kazbich chtěl odvézt?

– Prosím vás! Tihle Čerkesi jsou proslulý zlodějský národ: co špatně leží, nemohou neukrást: nic jiného nepotřebují, a všechno ukradnou… Prosím je za omluvu! A kromě toho se mu dávno líbila.

– A Bela zemřela?

– Zemřela; jen že dlouho trpěla, a i my jsme se s ní pořádně nasoužili. Kolem desáté večer přišla k sobě; seděli jsme u lůžka, sotva otevřela oči, začala volat Pečorina. – „Jsem tady, u tebe, moje *džanečka* (to jest, po našem, drahoušek),“ odpověděl a vzal ji za ruku. „Umřu!“ řekla. – Začali jsme ji utěšovat, říkali jsme, že lékař slíbil, že ji určitě vyléčí; – zavrtěla hlavičkou a odvrátila se ke zdi: nechtělo se jí umřít!…

V noci začala blouznit; hlava jí hořela, celým tělem jí občas prošel třas horečky; mluvila nesouvislé řeči o otci, bratrovi: chtělo se jí do hor, domů... Potom také mluvila o Pečorinovi, dávala mu různá něžná jména nebo mu vytýkala, že přestal milovat svou *džanečku*...

Poslouchal ji mlčky, hlavu opřenou o ruce; ale za celou tu dobu jsem si nevšiml ani jedné slzy na jeho řasách: ve skutečnosti nemohl plakat, nebo se ovládal – nevím; co se mě týče, nic smutnějšího jsem neviděl.

Ráno horečka opadla; hodinu ležela nehybně, bledá, a v takové slabosti, že se sotva dalo poznat, že dýchá; pak jí bylo lépe a začala mluvit, jenže co myslíte, o čem?... Taková myšlenka napadne jen umírajícího!... Začala truchlit, že není křesťanka a že se na onom světě její duše nikdy nesetká s duší Grigorije Alexandroviče, a že jiná žena bude v ráji jeho společnicí. Napadlo mě pokřtít ji před smrtí: navrhl jsem jí to; podívala se na mě nerozhodně a dlouho nemohla pronést ani slovo; nakonec odpověděla, že zemře v té víře, v jaké se narodila. – Tak uplynul celý den. Jak se v ten den změnila! Bledé tváře se jí propadly, oči se udělaly velké, velké, – rty jí hořely. Cítila vnitřní žár, jako by jí v hrudi leželo rozžhavené železo.

Nastala druhá noc; nezavřeli jsme oči, nehnuli jsme se od jejího lůžka. Strašně trpěla, sténala, a sotva bolest začala utichat, snažila se Grigorije Alexandroviče ujistit, že jí je lépe, naváděla ho jít spát, líbala mu ruku, nepustila ji z svých. – Před ránem začala cítit úzkost smrti, začala se zmítat, strhla obvaz, a krev zase potekla. – Když jsme ránu znovu obvázali, na chvíli se uklidnila a začala prosit Pečorina, aby ji políbil. Klekl u postele, zvedl jí hlavu z polštáře a přitiskl své rty k jejím chladnoucím rtům; pevně mu rozechvělýma rukama ovinula šíji, jako by chtěla v tom polibku předat mu svou duši... Ne, dobře udělala, že zemřela! Co by se s ní stalo, kdyby ji Grigorij Alexandrovič opustil? A to by se stalo, dříve či později.

Polovinu dalšího dne byla tichá, mlčenlivá a poslušná, i když ji náš lékař mučil přikládáními a mixturami. „Prosím vás!“ říkal jsem mu: „sám jste řekl, že určitě umře, tak nač jsou tu všechny vaše preparáty?“ – „Pořád je to lepší, Maxime Maksimyči,“ odpověděl, „aby bylo svědomí klidné.“ – Pěkné svědomí!

Po poledni ji začala trápit žízeň. Otevřeli jsme okna – ale na dvoře bylo tepleji než v pokoji; dali led kolem postele – nic nepomáhalo. Věděl jsem, že ta nesnesitelná žízeň je znamením blížícího se konce, a řekl jsem to Pečorinovi. – „Vody, vody!...“ říkala chraplavým hlasem a nadzvedla se z postele.

Zbledl jako plátno, popadl sklenici, nalil a podal jí. Zakryl jsem si oči rukama a začal číst modlitbu, nepamatuji si jakou... Ano, baťuško, viděl jsem toho hodně, jak lidé umírají v nemocnicích a na bitevním poli, jenže to je všechno ne to, úplně ne to!... Ještě, přiznávám, mě tohle rmoutí: před smrtí si na mě ani jednou nevzpomněla; a já jsem ji přece miloval jako otec... nu, bůh ji odpusť!... A popravdě řečeno: co jsem já takový, aby si na mě před smrtí vzpomínala?

Sotva se napila vody, bylo jí lépe, a za nějaké tři minuty skonala. Přiložili zrcadlo k rtům – hladce!... Vyvedl jsem Pečorina z pokoje a šli jsme na pevnostní val; dlouho jsme chodili vedle sebe tam a zpátky, bez jediného slova, ruce ohnuté za zády; jeho tvář nevyjadřovala nic zvláštního, a mně se to zdálo těžké: na jeho místě bych žalem umřel. – Nakonec se posadil na zem, do stínu, a začal cosi psát klackem do písku. Já, abyste věděl, spíš jen tak ze slušnosti chtěl ho utěšit, začal mluvit; zdvihl hlavu a zasmál se... Mráz mi přeběhl po kůži z toho smíchu... Šel jsem objednat rakev.

Přiznám se, částečně pro rozptýlení jsem se do toho pustil. Měl jsem kus *termalamy*, obložil jsem jí rakev a ozdobil ji čerkeskými stříbrnými galounami, kterých Grigorij Alexandrovič pro ni mnoho nakoupil.

Druhý den brzy ráno jsme ji pohřbili za pevností, u řeky, v blízkosti místa, kde naposledy seděla; kolem jejího hrobečku teď rostou keře bílé akácie a bezu. Chtěl jsem postavit kříž, ale, víte, nepatří se: přece jen nebyla křesťanka…

– A co Pečorin? – zeptal jsem se.

– Pečorin byl dlouho churavý, zhubl, chudák; jen že jsme od té chvíle nikdy nemluvili o Bele: viděl jsem, že mu to bude nepříjemné, tak nač? – Za tři měsíce ho přeřadili k …ému pluku, a odjel do Gruzie. Od té doby jsme se nesetkali; ano, zdá se, nedávno mi kdosi říkal, že se vrátil do Ruska, ale v rozkazech sboru nebylo nic… Ostatně, k nám sem zprávy přicházejí pozdě.

Tu se pustil do dlouhého rozkladu o tom, jak nepříjemné je dozvídat se novinky rok později – pravděpodobně proto, aby přehlušil smutné vzpomínky.

Nepřerušoval jsem ho a neposlouchal.

Za hodinu se naskytla možnost jet; bouře utichla, nebe se vyjasnilo, a vyrazili jsme. Cestou jsem bezděčně znovu zavedl řeč o Bele a Pečorinovi.

– A neslyšel jste, co se stalo s Kazbichem? – zeptal jsem se.

– S Kazbichem? Opravdu nevím… Slyšel jsem, že na pravém křídle u Šapsugů je nějaký Kazbich, odvážlivec, který v červeném bešmetu projíždí krokem pod našimi výstřely a velmi zdvořile se uklání, když kolem něj kulka zabzučí; ale sotva to bude týž!…

V Kobi jsme se rozešli s Maximem Maksimyčem; já jsem jel poštovními koňmi, a on, kvůli těžkému zavazadlu, nemohl za mnou. Nedoufali jsme, že se někdy ještě setkáme, přesto jsme se setkali, a chcete-li, povím: to je celý příběh… Přiznejte však, že Maxim Maksimyč je muž hodný úcty?… Jestli to přiznáte, budu plně odměněn za svou snad až příliš dlouhou povídku.

II. Maxim Maksimyč

Když jsem se rozloučil s Maximem Maksimyčem, přejel jsem rychle Terecké i Darjalské soutěsky, snídal jsem v Kazbeku, čaj jsem pil v Larsu a k večeři jsem dojel do Vladikavkazu. Ušetřím vás popisu hor, výkřiků, které nic nevyjadřují, obrazů, které nic nezobrazují, zvláště pro ty, kdo tam nebyli, i statistických poznámek, které vskutku nikdo číst nebude.

Zastavil jsem se v hostinci, ve kterém se zastavují všichni projíždějící a kde ovšem není nikdo, komu by se dalo nařídit, aby upekl bažanta a uvařil zelnou polévku, neboť tři invalidé, jimž je svěřen, jsou tak hloupí nebo tak opilí, že od nich nelze čehokoli dosáhnout.

Oznámili mi, že tu musím zůstat ještě tři dny, neboť „okazie“ z Jekatěrinogradu dosud nedorazila, a tedy se nemůže vracet. Co je to za okaziu!... ale špatný slovní vtip není pro ruského člověka útěchou, a já jsem se pro rozptýlení rozhodl zapsat vyprávění Maxima Maksimyče o Bele, aniž bych tušil, že bude prvním článkem dlouhého řetězu povídek; vidíte, jak někdy malicherná příhoda má kruté následky!... A vy snad nevíte, co je to „okazie“? To je – doprovod, který se skládá z poloviny roty pěchoty a jednoho děla, s nímž procházejí vozatajstva Kabardou z Vladikavkazu do Jekatěrinogradu.

První den jsem strávil velmi nudně; druhý den brzy ráno vjíždí na dvůr povoz... Á! Maxim Maksimyč!... Setkali jsme se jako staří přátelé. Nabídl jsem mu svůj pokoj. Nedělal okolky, dokonce mě poplácal po rameni a zkřivil ústa na způsob úsměvu. Takový podivín!...

Maxim Maksimyč měl hluboké znalosti v kuchařském umění: podivuhodně dobře opekl bažanta, úspěšně ho polil okurkovou nálevkou, a musím přiznat, že bez něj bychom museli zůstat na suché stravě. Láhev kachetinského nám pomohla zapomenout na skromný počet chodů, kterých bylo celkem jedno, a když jsme si zapálili dýmky, usedli jsme: já k oknu, on u zatopené pece, protože den byl vlhký a studený. Mlčeli jsme. O čem jsme měli mluvit?... On už mi vyprávěl o sobě všechno, co bylo zajímavé, a já jsem neměl co vyprávět. Díval jsem se z okna. Množství nízkých domků, rozházených po břehu Tereku, který se rozbíhal šířeji a šířeji, mihotalo zpoza stromů, a dále se modraly zubaté hradby hor, a zpoza nich vyhlížel Kazbek ve své bílé kardinálské čepici. Loučil jsem se s nimi v duchu: bylo mi jich líto...

Tak jsme seděli dlouho. Slunce se schovávalo za chladné vrcholky a bělavá mlha se začínala rozcházet v dolinách, když se na ulici ozvalo zvonění cestovního zvonce a volání vozků. Několik povozů se špinavými Armény vjelo na dvůr hostince a za nimi prázdná cestovní kočárová bryčka; její lehký chod, pohodlná konstrukce a elegantní vzhled měly jakýsi zahraniční otisk. Za ní šel muž s velkými kníry, v maďarce, dost dobře oblečený na lokaje; v jeho zařazení se nebylo možné zmýlit, když se vidělo tu drzou úhozovitost, s níž vytřepal popel z dýmky a pokřikoval na kočího. Byl zjevně rozmazlený sluha líného pána, – něco jako ruský Figaro. – „Řekni, milý," zavolal jsem na něj oknem, „co je, snad okazie přišla?" Pohlédl dost nestoudně, upravil si vázanku a odvrátil se; Armén, který šel vedle něj, s úsměvem odpověděl za něj, že opravdu okazie přišla a zítra ráno se vypraví zpět. – „Chvála bohu!" řekl Maxim Maksimyč, který v tu chvíli přistoupil k oknu. – „Jaká to podivuhodná kočárová bryčka?" dodal: „asi nějaký úředník jede na vyšetřování do Tiflisu. Zřejmě nezná naše horečky! Ne, žertuješ, milý: ony nejsou tvoji bratři, rozdrkotají i anglickou!" – „A kdo by to mohl být – pojďme se zeptat..." Vyšli jsme na chodbu. Na konci chodby byly

otevřené dveře do postranní místnosti. Lokaj s kočím do ní přetahovali kufry.

– Poslyš, bratříčku, – zeptal se ho štábní kapitán: – čí je ta nádherná bryčka?... co?... Krásná bryčka!... – Lokaj se neohlédl a bručel si cosi pro sebe, rozvazuje kufr. Maxim Maksimyč se rozzlobil; dotkl se nezdvořilce po rameni a řekl: „Já ti povídám, milý...“

– Čí bryčka?... mého pána...

– A kdo je tvůj pán?

– Pečorin...

– Co ty? co ty? Pečorin?... Můj bože!... copak nesloužil na Kavkaze?... – zvolal Maxim Maksimyč a trhl mi rukávem. V očích mu zajiskřila radost.

– Sloužil, zdá se – ale já u nich jsem nedávno.

– No tak!... tak!... Grigorij Alexandrovič?... Tak se přece jmenuje?... My s tvým pánem jsme byli přátelé, – dodal a přátelsky poplácal lokaje po rameni, až se zapotácel...

– Promiňte, pane; překážíte mi, – řekl ten se zachmuřeným čelem.

– Takový ty, bratříčku!... Víš? S tvým pánem jsme byli velicí přátelé, žili jsme spolu... Kde zůstal on sám?

Sluha oznámil, že Pečorin zůstal na večeři a přenocování u plukovníka N...

– A nepřijde sem večer? – řekl Maxim Maksimyč: – nebo nepůjdeš, milý, k němu pro něco?... Když půjdeš, řekni mu, že je tady Maxim Maksimyč; tak mu řekni... on bude vědět... Dám ti osm hřiven na vodku...

Lokaj udělal pohrdavý výraz, když slyšel takový skromný slib, nicméně Maxima Maksimyče ujistil, že jeho pochůzku splní.

– Hned sem přiběhne!... – řekl mi Maxim Maksimyč s triumfálním výrazem: – půjdu za bránu na něj čekat... Ach! Škoda, že neznám N...

Maxim Maksimyč se posadil u brány na lavičku, a já odešel do svého pokoje. Přiznávám, že jsem i já s určitou netrpělivostí čekal na toho

Pečorina; i když jsem si podle vyprávění štábního kapitána o něm neutvořil zvlášť příznivou představu, přece jen mi některé rysy v jeho povaze připadaly pozoruhodné. Za hodinu invalid přinesl vroucí samovar a konvičku. – „Maxime Maksimyči, nedáte si čaj?“ zvolal jsem na něj oknem.

– Děkuji; nějak se mi nechce.

– Ale pojďte, napijte se! Vidíte, už je pozdě, chladno.

– Nic to; děkuji…

– Nu, jak chcete! – Začal jsem pít čaj sám; asi za deset minut vstupuje můj staroušek: – „Vy máte pravdu: je lepší se napít čaje, – ale já jsem pořád čekal… Jeho člověk už k němu dávno šel, ale zřejmě ho něco zdrželo.“

Spěšně vysrkl šálek, odmítl druhý a znovu odešel za bránu v jakémsi neklidu: bylo zřejmé, že starého zarmucuje Pečorinova nedbalost, tím spíš, že mi nedávno mluvil o svém přátelství s ním, a ještě před hodinou byl přesvědčen, že on přiběhne, jakmile uslyší jeho jméno.

Už bylo pozdě a tma, když jsem znovu otevřel okno a začal volat Maxima Maksimyče, že je čas spát; cosi zabrumlal mezi zuby; opakoval jsem pozvání, – nic neodpověděl.

Lehl jsem si na divan zabalený do pláště a nechal svíčku na lavici, brzy jsem usnul a spal bych klidně, kdyby mě, už velmi pozdě, Maxim Maksimyč nevzbudil, když vešel do pokoje. Hodil dýmku na stůl, začal chodit po pokoji, hrabat v peci, nakonec si lehl, ale dlouho kašlal, plival, obracel se…

– Nekoušou vás štěnice? – zeptal jsem se.

– Ano, štěnice… – odpověděl, těžce povzdechnuv.

Příští den ráno jsem se probudil brzy; ale Maxim Maksimyč mě předešel. Našel jsem ho u brány, jak sedí na lavičce. – „Musím zajít k veliteli,“ řekl, „tak prosím, přijde-li Pečorin, pošlete pro mě…“

Slíbil jsem to. Rozběhl se, jako by jeho údy znovu nabyly mladické síly a pružnosti.

Ráno bylo svěží, ale krásné. Zlaté mraky se tyčily na horách jako nová řada vzdušných hor; před branou se rozprostíralo široké náměstí; za ním hemžil se bazar lidem, protože byla neděle: bosé osetinské chlapci s plástvemi medu v tornách na zádech se kolem mě točili; vyhnal jsem je: nebylo mi do nich, začínal jsem sdílet neklid dobrého štábního kapitána.

Neuplynulo deset minut, když se na konci náměstí objevil ten, na koho jsme čekali. Šel s plukovníkem N..., který ho dovedl k hostinci, rozloučil se s ním a vrátil se do pevnosti. Ihned jsem poslal invalidu pro Maxima Maksimyče.

Vstříc Pečorinovi vyšel jeho lokaj a oznámil, že hned začnou zapřahat; podal mu krabici s doutníky a dostav několik příkazů, odešel se o to postarat. Jeho pán, zapáliv si doutník, dvakrát zívl a posadil se na lavici na druhé straně brány. Nyní vám musím nakreslit jeho portrét.

Byl středního vzrůstu; jeho štíhlá, tenká postava a široká ramena dokazovaly pevnou stavbu, schopnou snášet všechny obtíže kočovného života a změny klimatů, nepřemožená ani zhýralostí hlavního města, ani duševními bouřemi; jeho zaprášený sametový syrdut, zapnutý jen dvěma spodními knoflíky, dovoloval zahlédnout oslnivě bílé prádlo, které prozrazovalo návyky slušného člověka; jeho zašpiněné rukavice se zdály být vyrobené naschvál na jeho malou aristokratickou ruku, a když si jednu rukavici sundal, byl jsem překvapen hubeností jeho bledých prstů. Chůze měl nedbalou a línou, ale všiml jsem si, že nemával rukama – spolehlivý znak jisté uzavřenosti povahy. To jsou ovšem moje vlastní poznámky, založené na mých vlastních pozorováních, a vůbec vás nechci nutit, abyste v ně slepě věřili. Když klesl na lavici, jeho rovné postavení se ohnulo, jako by neměl v zádech ani jednu kostičku; postavení celého jeho těla vyjadřovalo jakousi nervickou slabost; seděl tak, jak sedí balzacovská třicetiletá koketa na svých pérových křeslech po únavném plese. Při prvním pohledu na jeho tvář bych mu nedal víc než třiadvacet let, ačkoliv potom jsem byl ochotný

mu dát třicet. V jeho úsměvu bylo něco dětského. Jeho pokožka měla jakousi ženskou něhu; světlé vlasy, které se od přírody kadeřily, tak malebně obrysovaly jeho bledé, ušlechtilé čelo, na kterém si člověk až po dlouhém pozorování všiml stop vrásek, křížících se jedna přes druhou a jistě se mnohem zřetelněji ukazujících ve chvílích hněvu nebo duševního neklidu. Navzdory světlé barvě jeho vlasů byly jeho kníry a obočí černé – znak rodu v člověku tak, jako černá hříva a černý ocas u bílého koně; abych portrét dokončil, řeknu, že měl mírně vzhůru vzatý nos, zuby oslnivé bělosti a kaštanové oči; o očích musím říci ještě několik slov.

Zaprvé: nesmály se, když se smál! – Nestalo se vám všimnout si takové zvláštnosti u některých lidí?... To je znak buď zlé povahy, nebo hlubokého, stálého smutku. Zpod poloskleslých řas se jim leskly jakýmsi fosforescentním leskem, mohu-li se tak vyjádřit. Nebyl to odraz žáru duše ani hravé představivosti: byl to lesk podobný lesku hladké oceli, oslnivý, ale chladný; jeho pohled, krátký, ale pronikavý a těžký, zanechával po sobě nepříjemný dojem nestoudné otázky, a mohl by se zdát drzý, kdyby nebyl tak lhostejně klidný. Všechny tyto poznámky mi přišly na mysl snad jen proto, že jsem znal některé podrobnosti jeho života, a snad na jiného by jeho vzezření učinilo zcela odlišný dojem; ale protože o něm neuslyšíte od nikoho jiného než ode mne, musíte se bezděčně spokojit s tímto zobrazením. Řeknu nakonec, že vcelku byl velmi hezký a měl jednu z těch originálních tváří, které zvláště líbí světským ženám.

Koně už byli zapřaženi; zvonek občas zazvonil pod obloukem, a lokaj už dvakrát přistoupil k Pečorinovi s hlášením, že vše je hotovo, a Maxim Maksimyč se stále neobjevoval. Naštěstí byl Pečorin ponořen do zamyšlení, hledě na modré zuby Kavkazu, a zdálo se, že vůbec na cestu nespěchá. Přistoupil jsem k němu. „Chcete-li ještě chvíli počkat," řekl jsem, „budete mít potěšení setkat se se starým přítelem..."

– Á, opravdu! – odpověděl rychle: – říkali mi to včera; ale kde je? – Otočil jsem se k náměstí a uviděl Maxima Maksimyče, jak běží, co mu síly stačí… Za několik minut už byl u nás; sotva mohl dýchat, pot mu stékal po tváři jako déšť, mokré prameny šedivých vlasů se vyrvaly zpod čepice a přilepily se k čelu; kolena se mu třásla… chtěl se Pečorinovi vrhnout kolem krku, ale ten mu dost chladně, i když s přívětivým úsměvem, podal ruku. Štábní kapitán na chvíli zkameněl, ale pak chtivě chytil jeho ruku oběma rukama: ještě nemohl mluvit.

– Jak jsem rád, drahý Maxime Maksimyči! Nu, jak se vám daří? – řekl Pečorin.

– A… ty?… a vy?… – zamumlal starý se slzami v očích… – kolik let… kolik dní… ale kam to?…

– Jedu do Persie – a dál…

– Snad ne hned?… Ale počkejte, drahoušku!… Snad se nerozloučíme hned?… Tak dlouho jsme se neviděli…

– Je čas, Maxime Maksimyči, – zněla odpověď.

– Můj bože, můj bože! Kam tolik spěcháte?… Chtěl bych vám tolik povědět… tolik se zeptat… Nu, co? Ve výslužbě?… jak?… co jste dělal?…

– Nudil se! – odpověděl Pečorin s úsměvem.

– A pamatujete si na náš život v pevnosti?… Slavná země pro lov!… Vy jste byl vášnivý lovec střílet… A Bela?…

Pečorin trochu zbledl a odvrátil se…

– Ano, pamatuji! – řekl a téměř okamžitě nuceně zívl…

Maxim Maksimyč ho začal přemlouvat, aby s ním zůstal ještě aspoň dvě hodiny. „Slavně poobědváme," říkal: „mám dva bažanty; a kachetinské tady je výborné… samozřejmě, ne jako v Gruzii, ale přece lepší druh… Promluvíme si… povíte mi o svém životě v Petrohradě… Co?…"

– Opravdu, nemám co povídat, drahý Maxime Maksimyči… Avšak sbohem, musím jít… spěchám… Děkuji, že jste nezapomněl… – dodal a vzal ho za ruku.

Starý se zachmuřil… Byl zarmoucený a rozzlobený, i když se snažil to skrýt. „Zapomenout!“ zamručel: „já jsem nezapomněl na nic… Nu, pak vás bůh žehnej!… Takhle jsem si s vámi setkání nepředstavoval…“

– Nu, nechte toho, nechte! – řekl Pečorin a přátelsky ho objal: – copak já nejsem tentýž?… Co dělat?… každý má svou cestu… Zda se ještě setkáme – bůh ví!… – Zatímco to říkal, už seděl v kočáře a kočí už začal zbírat otěže.

– Počkej, počkej! – zavolal náhle Maxim Maksimyč a chytil se dvířek kočáru: – úplně bych zapomněl… Zůstaly mi vaše papíry, Grigoriji Alexandryči… nosím je s sebou… myslel jsem, že vás najdu v Gruzii, a tady nám bůh dopřál se potkat… Co s nimi mám dělat?…

– Co chcete! – odpověděl Pečorin. – Sbohem…

– Takže do Persie?… a kdy se vrátíte?… – křičel za ním Maxim Maksimyč…

Kočár byl už daleko; ale Pečorin udělal rukou znamení, které bylo možno přeložit takto: sotva!… a nač také?…

Dávno už nebylo slyšet ani zvonění zvonce, ani klapot kol po kamenité cestě, a ubohý starec stál na témž místě v hluboké zamyšlenosti.

– Ano, – řekl konečně, snaže se nasadit lhostejnou tvář, i když se mu občas na řasách zableskla slza mrzutosti; – samozřejmě, byli jsme přátelé, – nu, jací přátelé jsou v dnešní době!… Co jsem mu platný? Nejsem bohatý, nejsem úředník, a věkem už mu nejsem rovný… Hleďte, jaký z něj udělali frajera, jak zase pobyl v Petrohradě… Co za kočár!… kolik zavazadel!… a lokaj tak hrdý!… – Tato slova byla vyřčena s ironickým úsměvem. – Řekněte, – pokračoval a obrátil se ke mně, – nu, co si o tom myslíte?… nu, jaký ďábel ho teď žene do Persie?… Směšné, bohu můj, směšné!… Já jsem vždycky věděl, že je to větroplach, na kterého se nedá spolehnout… A opravdu, škoda, že špatně skončí… a jinak to být nemůže!… Vždycky jsem říkal, že nemá cenu ten, kdo zapomíná staré přátele!… – Tu se odvrátil, aby skryl své vzru-

šení, a začal chodit po dvoře kolem svého povozu, předstíraje, že prohlíží kola, zatímco se mu každou chvíli oči plnily slzami.

– Maxime Maksimyči, – řekl jsem, přistoupiv k němu, – a co jsou to za papíry, které vám Pečorin zanechal?

– Bůh ví! Nějaké zápisky…

– Co s nimi uděláte?

– Co? Nechám z nich nadělat náboje.

– Dejte mi je raději.

Pohlédl na mě s údivem, zabrumlal cosi mezi zuby a začal se hrabat v kufru; a tu vytáhl jeden sešit a pohrdlivě ho hodil na zem, pak druhý, třetí a desátý stihlo totéž: v jeho mrzutosti bylo cosi dětského, bylo mi smích i smutno…

– Tady jsou všechny, – řekl: – gratuluji vám k nálezu…

– A můžu s nimi dělat, co chci?

– Třeba v novinách tiskněte. Mně je to jedno!… Jsem snad jeho přítel, nebo příbuzný?… Pravda, žili jsme dlouho pod jednou střechou… Ale s kým jsem nežil?

Popadl jsem papíry a rychle je odnesl, bál jsem se, aby štábní kapitán toho nelitoval. Brzy nám přišli oznámit, že za hodinu vyráží okazie; nařídil jsem zapřahat. Štábní kapitán vešel do pokoje v okamžiku, kdy jsem si už nasazoval čepici; zdálo se, že se k odjezdu nechystá; měl jakýsi vynucený, chladný výraz.

– A vy, Maxime Maksimyči, snad nejedete?

– Ne-s.

– A proč?

– Ještě jsem neviděl velitele, a musím mu odevzdat některé úřední věci…

– Vždyť jste u něj byl?

– Byl jsem, samozřejmě, – řekl zajíkavě… – ale doma nebyl… a já jsem nečekal.

Pochopil jsem ho: ubohý staroušek, snad poprvé v životě, upustil od úředních záležitostí kvůli *vlastní potřebě*, mluvě papírovým jazykem, – a jak byl odměněn!

– Velmi líto, – řekl jsem mu, – velmi líto, Maxime Maksimyči, že se musíme předčasně rozejít.

– Kam my, nevzdělaní starci, abychom vás honili!... Vy jste mládež světská, hrdá, zatím jste tu pod čerkeskými kulkami, tak jste s námi tak i onak... ale potom se setkáte, a stydíte se našemu bratru podat ruku.

– Nezasloužil jsem si těch výtek, Maxime Maksimyči.

– Já, víte, jen tak, do řeči; a jinak vám přeji všechno štěstí a veselou cestu.

Rozloučili jsme se dost suše. Dobrý Maxim Maksimyč se stal vzdorným, mrzutým štábním kapitánem! A proč? Protože Pečorin v roztržitosti, nebo z jiné příčiny, mu podal ruku, když se mu ten chtěl vrhnout kolem krku! Smutné je vidět, když mladík ztrácí své nejlepší naděje a sny, když se před ním odtahuje růžový závoj, skrze který hleděl na činy a city lidské, i když je naděje, že staré iluze nahradí novými, ne méně pomíjivými, zato však ne méně sladkými... Ale čím je nahradit v letech Maxima Maksimyče? Nutně srdce ztvrdne a duše se uzavře...

Odjel jsem sám.

Žurnál Pečorina

Předmluva

Nedávno jsem se dozvěděl, že Pečorin, vraceje se z Persie, zemřel. Tato zpráva mě velmi potěšila: dávala mi právo tyto zápisky vytisknout, a já jsem využil příležitosti postavit své jméno nad cizí dílo. Dej bůh, aby mě čtenáři netrestali za takovou nevinnou podvrh!

Nyní musím poněkud vysvětlit důvody, které mě pohnuly odevzdat veřejnosti srdeční tajemství člověka, kterého jsem nikdy neznal. Kdybych byl aspoň jeho přítelem: lstivá nestoudnost pravého přítele je každému srozumitelná; ale já jsem ho viděl jen jednou v životě na velké silnici, a tedy k němu nemohu chovat tu nevysvětlitelnou nenávist, která, skryta pod maskou přátelství, čeká jen na smrt nebo neštěstí milovaného předmětu, aby se nad jeho hlavou vybouřila kroupami výčitek, rad, posměšků a lítostí.

Když jsem si tyto zápisky znovu pročetl, přesvědčil jsem se o upřímnosti toho, kdo tak nemilosrdně stavěl na odiv své vlastní slabosti a neřesti. Dějiny lidské duše, byť i nejmenší duše, jsou snad zajímavější a užitečnější než dějiny celého národa, zvláště když jsou výsledkem pozorování zralého rozumu nad sebou samým a když jsou psány bez marnivé touhy vzbudit účast nebo obdiv. Rousseauova *Vyznání* mají už ten nedostatek, že je autor četl svým přátelům.

A tak mě jen přání být užitečný přimělo vytisknout úryvky z žurnálu, který mi připadl náhodou. Ačkoliv jsem změnil všechna vlastní jména, ti, o nichž je v něm řeč, se pravděpodobně sami poznají, a snad najdou ospravedlnění pro činy, pro které až dosud obviňovali člověka,

který od této chvíle nemá už nic společného s tímto světem: skoro vždy omlouváme to, čemu rozumíme.

Umístil jsem v této knize jen to, co se vztahovalo k Pečorinovu pobytu na Kavkaze; v mých rukou zůstal ještě tlustý sešit, ve kterém vypráví celý svůj život. Někdy se i on objeví před soudem světa; ale nyní si netroufám vzít na sebe tuto zodpovědnost z mnoha vážných důvodů.

Část druhá (Dokončení Pečorinova žurnálu)

I. Taman

Taman je nejhorší městečko ze všech přímořských měst Ruska. Málem jsem tam umřel hlady, a navrchu mě ještě chtěli utopit. Přijel jsem přesedávacím vozíkem pozdě v noci. Kočí zastavil unavenou trojku u brány jediného kamenného domu u vjezdu. Hlídka, černomořský kozák, uslyšel zvonění zvonce a ze spánku zařval divokým hlasem: „Kdo jde?“ Vyšel řadník a desátník. Vysvětlil jsem jim, že jsem důstojník a jedu k činnému oddílu v úřední věci, a začal jsem požadovat úřední ubytování. Desátník nás vedl městem. Ke které chalupě přijedeme – obsazeno. Byla zima, tři noci jsem nespal, byl jsem vyčerpaný a začínal se zlobit. „Veď mě kamkoli, lupiči! třeba k čertu, jen někam na místo!“ zvolal jsem. „Je ještě jeden kvartýr,“ odpověděl desátník, drbaje se v zátylku: „jenom vašemu blahorodí se tam nebude líbit; tam je nečisto!“ – Nepochopil jsem přesný význam posledního slova a nařídil mu jít napřed, a po dlouhém putování po špinavých uličkách, kde jsem po stranách viděl jen rozpadlé ploty, jsme přijeli k nevelké chalupě přímo na břehu moře.

Úplněk svítil na rákosovou střechu a bílé zdi mého nového obydlí; na dvoře obehnaném zdí z oblázků stála poněkud nakřivo druhá chatrč, menší a starší než první. Břeh se svažoval srázem k moři skoro až k samým zdem jejím, a dole se s nepřetržitým šelestem rozlévaly tmavomodré vlny. Měsíc tiše hleděl na neklidný, ale jemu poslušný živel, a já jsem v jeho světle mohl rozeznat daleko od břehu dvě lodě, jejichž černá lanoví, podobná pavučině, se nehybně rýsovala na bledé čáře

obzoru. „Lodě v přístavu jsou," pomyslel jsem si: „zítra vyrazím do Gelendžiku."

Službu panoše u mě vykonával liniový kozák. Nařídil jsem mu vyložit kufr a propustit vozku, a začal jsem volat hostitele – mlčí; klepu – mlčí… co to? Konečně ze síně vylezl chlapec asi čtrnáctiletý.

„Kde je hostitel?" – „Nema." – „Jak? Není vůbec?" – „Není." – „A hostitelka?" – „Pobihla do slobidky." – „Kdo mi otevře dveře?" řekl jsem a strčil do nich nohou. Dveře se samy otevřely; z chalupy zavanulo vlhkem. Zažehl jsem sirku a přiložil ji k chlapcovu nosu: ozářila dvě bílé oči. Byl slepý, úplně slepý od narození. Stál přede mnou nehybně, a já jsem začal zkoumat rysy jeho tváře.

Přiznávám, že mám silnou předpojatost proti všem slepým, křivým, hluchým, němým, bez nohou, bez rukou, hrbatým a podobně. Všiml jsem si, že vždy existuje jakýsi podivný vztah mezi vnějškem člověka a jeho duší: jako by, se ztrátou údu, duše ztrácela nějaký cit.

A tak jsem začal zkoumat tvář slepého; ale co prosím vás číst na tváři, která nemá očí? Dlouho jsem na něj hleděl s mimovolnou lítostí, až najednou mu po tenkých rtech přeběhl sotva znatelný úsměv, a nevím proč, ale udělal na mě ten nejnepříjemnější dojem. V hlavě se mi zrodilo podezření, že tento slepý není tak slepý, jak se zdá; marně jsem se snažil ujišťovat, že bílé oči nelze zfalšovat, a ostatně, s jakým cílem? Ale co dělat? často jsem nakloněn k předsudkům…

„Jsi hostitelův syn?" zeptal jsem se ho nakonec. „Ni." – „Kdo tedy jsi?" – „Sirotek, chudák." – „A hostitelka má děti?" – „Ni; byla dcera, ale utekla za more s Tatarem." – „S jakým Tatarem?" – „A bis jeho zná! krymský Tatar, loďař z Kerče."

Vešel jsem do chalupy: dvě lavice a stůl, a obrovský kufr vedle pece tvořily veškerý nábytek. Na zdi ani jedna ikona – špatné znamení! Rozbitým sklem se draly dovnitř mořský vítr. Vytáhl jsem z kufru voskový zbytek svíčky, zapálil jsem ho a začal rozkládat věci, do rohu postavil šavli a pušku, pistole položil na stůl, rozprostřel burku na lavici,

kozák svou na druhou; za deset minut zachrápal, ale já jsem nemohl usnout: před očima se mi v temnotě pořád točil chlapec s bílými očima.

Tak uplynula asi hodina. Měsíc svítil do okna, a jeho paprsek si hrál po hliněné podlaze chalupy. Náhle na jasném pruhu, který protínal podlahu, probleskl stín. Nadzvedl jsem se a pohlédl do okna: kdosi podruhé probíhal kolem něj a zmizel bůhvíkam. Nemohl jsem si myslet, že by to stvoření seběhlo po srázu břehu; jenže jinde nebylo kam zmizet. Vstal jsem, hodil na sebe bešmet, opásal dýku a tiše-tiše jsem vyšel z chalupy; vstříc mi šel slepý chlapec. Přitiskl jsem se k plotu, a on jistým, ale opatrným krokem prošel kolem mě. Pod paží nesl jakýsi uzel a zabočiv k přístavišti, začal sestupovat po úzké a strmé pěšině. *V ten den němí vzkřiknou a slepí uzří*, pomyslel jsem si a šel za ním v takové vzdálenosti, abych ho neztratil z očí.

Mezitím se měsíc začal halit mraky a na moři se zvedla mlha; sotva jí prosvítala lucerna na zádi nejbližší lodi; u břehu se třpytila pěna valunů, které každou chvíli hrozily, že ho zaplaví. Těžko jsem sestupoval, prodíral se po srázu, a hle, vidím: slepý se zastavil, pak zabočil dolů doprava; šel tak blízko vody, že se zdálo, že ho vlna hned uchopí a odnese, ale zřejmě to nebyla jeho první taková procházka, soudě podle jistoty, s níž šlapal z kamene na kámen a vyhýbal se výmolům. Nakonec se zastavil, jako by se k něčemu naslouchal, posadil se na zem a položil vedle sebe uzel. Pozoroval jsem jeho pohyby, skrytý za vyčnívající skalou břehu. Po několika minutách se z opačné strany objevila bílá postava; přistoupila ke slepému a posadila se vedle něj. Vítr mi občas donášel jejich rozhovor.

„Co, slepý?“ řekl ženský hlas: „bouře je silná; Janko nepřijede.“ – „Janko se bouře nebojí,“ odpověděl ten. – „Mlha houstne,“ namítla žena, s výrazem smutku. – „V mlze se lépe projíždí kolem strážních lodí,“ zněla odpověď. „A jestli se utopí?“ – „Nu co? V neděli půjdeš do kostela bez nové stuhy.“

Následovalo ticho; mě však překvapilo jedno: slepý se mnou mluvil maloruským nářečím, a teď se vyjadřoval čistou ruštinou.

– Vidíš, mám pravdu, – řekl zase slepý a tleskl rukama: – Janko se nebojí ani moře, ani větrů, ani mlhy, ani břehových hlídek: poslouchej dobře: to není voda, co pleskne, mě neoklameš, to jsou jeho dlouhá vesla.

Žena vyskočila a začala pozorně hledět do dálky s výrazem neklidu.

– Blouzníš, slepý, – řekla: – nic nevidím.

Přiznávám, ať jsem se jak chtěl snažil rozeznat v dálce něco jako loď, nedařilo se mi to. Tak uplynulo asi deset minut, a tu se mezi horami vln objevil černý bod: hned se zvětšoval, hned zmenšoval. Pomalu se zvedajíc na hřbety vln, rychle z nich klesajíc, blížila se ke břehu loď. Odvážný musel být plavec, který se v takovou noc vydal přes průliv na vzdálenost dvaceti verst, a vážný musel být důvod, který ho k tomu pohnul! Takto přemýšlející, s mimovolným bušením srdce jsem hleděl na ubohou loďku, ale ona jako kachna se ponořovala, a pak, rychle švihnuvši vesly jako křídly, vyskakovala z propasti mezi stříkanci pěny; a hle, myslel jsem, že se s rozmachem udeří o břeh a roztříští se na kousky, ale ona obratně se obrátila bokem a vskočila do malé zátoky nedotčena. Vystoupil z ní muž středního vzrůstu v tatarské beraní čepici; mávl rukou, a všichni tři začali něco vytahovat z loďky; náklad byl tak velký, že dodnes nechápu, jak se neutopila. Vzavše každý jeden uzel na ramena, vydali se podél břehu, a brzy jsem je ztratil z dohledu. Bylo třeba vrátit se domů; ale přiznávám, všechny tyhle divnosti mě znepokojovaly, a sotva jsem dočkal rána.

Můj kozák byl velmi překvapen, když se probudil a uviděl mě celého oblečeného; nicméně jsem mu důvod neřekl. Když jsem se nějakou chvíli pokochal pohledem z okna na modré nebe posypané roztrhanými obláčky, na vzdálený břeh Krymu, který se táhne fialovým pásem a končí útesem, na jehož vrcholu bíle svítí majáková věž, vypravil jsem

se do pevnosti Fanagorija, abych se od velitele dozvěděl o hodině svého odjezdu do Gelendžiku.

Ale běda, velitel mi nemohl říci nic rozhodného. Lodě stojící v přístavu byly všechny – buď strážní, nebo kupecké, které se dokonce ještě ani nezačaly nakládat. „Snad za tři, čtyři dny přijede poštovní loď," řekl velitel: „a pak – uvidíme." Vrátil jsem se domů mrzutý a rozzlobený. Ve dveřích mě přivítal můj kozák s vyděšenou tváří.

– Zle, vaše blahorodí! – řekl mi.

– Ano, bratře, bůh ví, kdy odsud odjedeme. – Tu se ještě víc zneklidnil a nakloniv se ke mně, řekl šeptem:

– Tady je nečisto! Dnes jsem potkal černomořského řadníka; znám ho, byl loni v oddílu; jak jsem mu řekl, kde jsme se usadili, a on mi: „Tady je, bratře, nečisto, nedobří lidé!..." A opravdu, co je to za slepého! Chodí všude sám, i na trh pro chleba, i pro vodu... určitě si tady na to zvykli.

– No a? aspoň se ukázala hostitelka?

– Dnes bez vás přišla stařena a s ní dcera.

– Jaká dcera? Ona nemá dceru.

– Bůh ví, kdo to je, když ne dcera; ale támhle sedí stařena teď ve své chalupě.

Vešel jsem do chatrče. Pec byla rozpálená a v ní se vařil oběd, dost přepychový na chudáky. Stařena na všechny mé otázky odpovídala, že je hluchá, nic neslyší. Co jsem s ní měl dělat? Obrátil jsem se k slepému, který seděl před pecí a přikládal do ohně klestí. „No, slepý čertíku," řekl jsem a vzal ho za ucho: „pověz, kam ses v noci toulal s uzlem, co?" Najednou můj slepec zaplakal, zakřičel, zasténal: „kudy ja chodyv?... nikudy ne chodyv... s uzlom? jakým uzlom?" Stařena tentokrát slyšela a začala brblat: „to si vymýšlejí, a ještě na chudáka! Co po něm chcete? Co vám udělal?" To už mi bylo dost, a vyšel jsem ven s pevným odhodláním najít klíč té hádanky.

Zabalil jsem se do burky a usedl u plotu na kámen a hleděl do dálky; přede mnou se táhlo noční bouří zvlněné moře, a jeho jednotvárný šum, podobný šelestu usínajícího města, mi připomněl staré roky, přenesl mé myšlenky na sever, do naší chladné hlavní stolice. Zmítán vzpomínkami, zabloudil jsem... Tak uplynula asi hodina, snad i víc... Náhle mě zasáhlo něco podobného písni. Opravdu, byla to píseň, a ženský, svěží hlásek, – ale odkud?... Naslouchám – nápěv zvláštní, hned protáhlý a smutný, hned rychlý a živý. Rozhlížím se – nikdo kolem; naslouchám znovu – zvuky jako by padaly z nebe. Zvedl jsem oči: na střeše mé chalupy stála dívka v pruhovaných šatech, s rozpuštěnými copy, pravá rusalka. Chránila si oči dlaní před paprsky slunce, upřeně se dívala do dáli, hned se smála a sama se sebou si povídala, hned zase pěla píseň.

Zapamatoval jsem si tuto píseň slovo za slovem:

Jako po volné volnosti –
po zeleném moři,
plují si lodičky,
bílé plachty mají.
Mezi těmi lodičkami
moje loďka pluje.
Loďka nevybavená,
dvouveslá je.
Když se bouře rozehraje –
staré lodičky
přizdvihnou si křidélka,
po moři se rozmetnou.
Já se moři pokloním,
hezky zhluboučka:
„Netrap ty mě, zlé ty moře,
moji loďku:
veze ta má loďka

drahocenné věci,
řídí ji v temnou noc
bujná hlavička.“

Bezděčně mi přišlo na mysl, že jsem v noci slyšel tentýž hlas; na chvíli jsem se zamyslel, a když jsem se znovu podíval na střechu, dívka tam nebyla. Náhle proběhla kolem mě, cosi jiného pobrukujíc, a prstem lupnuvši, vběhla ke stařeně, a tu začal mezi nimi spor. Stařena se zlobila, ona se hlasitě smála. A hle, vidím, zase přibíhá poskakujíc moje undina; dostihnuvši mě, zastavila se a upřeně mi hleděla do očí, jako by ji překvapila má přítomnost; pak se nedbale otočila a tiše šla k přístavišti. Tím to neskončilo: celý den se motala kolem mého kvartýru; zpěv a skákání nepřestávaly ani na minutu. Zvláštní tvor! Na tváři neměla žádné znaky šílenství; naopak, oči se jí s čilou bystrostí zastavovaly na mně, a tyto oči se zdály být obdařeny jakousi magnetickou mocí, a pokaždé jako by čekaly na otázku. Ale sotva jsem začal mluvit, utíkala a lstivě se usmívala.

Rozhodně jsem takovou ženu nikdy neviděl. Byla zdaleka ne krasavice, ale mám své předsudky i ohledně krásy. Bylo v ní mnoho rodu… rod u žen, stejně jako u koní, je velká věc; tento objev patří Mladé Francii. Ona, totiž rod, a ne Mladá Francie, se většinou prozrazuje v chůzi, v rukou a nohou; zvláště nos znamená mnoho. Pravidelný nos je v Rusku vzácnější než malá nožka. Mé zpěvačce se zdálo, že je sotva osmnáct. Neobyčejná pružnost její postavy, zvláštní, jen jí vlastní naklonění hlavy, dlouhé rusé vlasy, jakýsi zlatavý odstín její mírně opálené pokožky na krku a ramenou, a zvláště pravidelný nos – to všechno pro mě bylo okouzlující. I když jsem v jejích úkosových pohledech četl něco divokého a podezřelého, i když v jejím úsměvu bylo něco neurčitého, ale taková je síla předsudků: pravidelný nos mě přivedl o rozum; představoval jsem si, že jsem našel Goethovu Mignonu, ten rozmarný výtvor jeho německé fantazie; – a opravdu, mezi nimi bylo mnoho po-

dobnosti: tytéž rychlé přechody od největšího neklidu k úplné nehybnosti, tytéž záhadné řeči, tytéž skoky, divné písně…

Pod večer, zastaviv ji ve dveřích, zavedl jsem s ní tento rozhovor:

„Řekni mi, krasavice," zeptal jsem se: „co jsi dnes dělala na střeše?" – „Dívala jsem se, odkud vítr fouká." – „A proč?" – „Odkud vítr, odtud i štěstí." – „Copak, snad jsi písní přivolávala štěstí?" – „Kde se zpívá, tam je i štěstí." – „A co když si přivoláš smutek?" – „Nu co? kde nebude líp, bude hůř, a od zlého k dobrému zase není daleko." – „A kdo tě tu píseň naučil?" – „Nikdo mě ji nenaučil; napadne mě – zazpívám: kdo má slyšet, uslyší, a kdo nemá, nerozumí." – „A jak se jmenuješ, moje zpěvačko?" – „Kdo pokřtil, ten ví." – „A kdo pokřtil?" – „Jak to mám vědět." – „Taková tajemná! A víš, že jsem o tobě něco zjistil?" (Nezměnila se v tváři, nepohnula rty, jako by nešlo o ni.) „Zjistil jsem, že jsi včera v noci šla na břeh." A tu jsem jí velmi důležitě převyprávěl všechno, co jsem viděl, myslíce si, že ji přivedu do rozpaků, – ani zdaleka! Rozchechtala se, co jí hrdlo stačilo. „Mnoho viděli, ale málo víte; a co víte, drží jste pod zámkem." – „A kdybych, například, pomyslel udat tě veliteli?" – a tu jsem udělal velmi vážnou, dokonce přísnou tvář. Náhle vyskočila, zazpívala a zmizela jako ptáček vyplašený z keře. Má poslední slova vůbec nebyla na místě; tenkrát jsem netušil jejich důležitost, ale později jsem měl příležitost toho litovat.

Jen se setmělo, nařídil jsem kozákovi ohřát konvičku na vojenský způsob, zapálil svíčku a sedl si ke stolu, kouře si z cestovní dýmky. Už jsem dopíjel druhou sklenku čaje, když tu dveře zavrzaly, lehké šustění šatů a kroků jsem slyšel za sebou; otřásl jsem se a otočil se, – byla to ona, moje undina; tiše a bez hlesu si sedla naproti mně a upřela na mě své oči, a nevím proč, ale ten pohled se mi zdál podivuhodně něžný; připomněl mi jeden z těch pohledů, které v starých letech tak svrchovaně hrály mým životem. Zdálo se, že čeká na otázku, ale já jsem mlčel, plný nevyslovitelného zmatku. Její tvář byla pokryta matnou bledostí prozrazující duševní vzrušení; ruka jí bezcílně bloudila po

stole, a všiml jsem si v ní lehkého chvění; hruď se jí hned vysoko zvedala, hned, jak se zdálo, zadržovala dech. Tahle komedie mě začínala omrzet, a já už jsem byl připraven přerušit mlčení tím nejprozaičtějším způsobem, totiž nabídnout jí sklenici čaje, když tu najednou vyskočila, ovinula mi paže kolem krku, a vlhký, ohnivý polibek zazněl na mých rtech. V očích se mi zatmělo, hlava se mi zatočila, stiskl jsem ji ve svém objetí vší silou mládežnické vášně, ale ona, jako had, mi vyklouzla mezi rukama, pošeptavši mi do ucha: „dnes v noci, až všichni usnou, přijď na břeh," – a jako šíp vyskočila z pokoje. V síni převrhla konvičku a svíčku stojící na podlaze. „To je ale čertovská dívka!" zvolal kozák, který se rozložil na slámě a snil o tom, že se zahřeje zbytkem čaje. Teprve tehdy jsem se vzpamatoval.

Za nějaké dvě hodiny, když se všechno v přístavu utišilo, probudil jsem svého kozáka: „Když vystřelím z pistole," řekl jsem mu: „běž na břeh." Vytřeštil oči a mechanicky odpověděl: „Rozkaz, vaše blahorodí." Zastrčil jsem si za pás pistoli a vyšel. Čekala na mě na okraji sestupu; její šaty byly víc než lehké, úzký šátek obepínal její pružnou postavu.

– Jděte za mnou, – řekla, vzala mě za ruku, a začali jsme sestupovat. Nerozumím, jak jsem si nezlomil vaz; dole jsme zabočili doprava a šli po té samé cestě, kde jsem předchozí noc následoval slepého. Měsíc ještě nevyšel, a jen dvě hvězdičky, jako dva spasitelné majáky, se třpytily na tmavomodré klenbě. Těžké vlny se měrně a rovnoměrně valily jedna za druhou, sotva nadzvedávajíc osamělou loďku přivázanou ke břehu. „Vlezeme do loďky," řekla moje společnice; váhal jsem, nejsem ctitelem sentimentálních procházek po moři, ale ustoupit nebyl čas. Skočila do loďky, já za ní, a než jsem se stačil vzpamatovat, všiml jsem si, že plujeme. „Co to znamená?" řekl jsem rozzlobeně. „To znamená," odpověděla, posadila mě na lavičku a ovinula mi paže kolem těla: „to znamená, že tě miluji..." A její tvář se přitiskla k mé, a já jsem na svém obličeji ucítil její planoucí dech. Náhle něco hlučně spadlo do vody: sáhl jsem si za pás – pistole není. Ó, tu se mi do duše vkradlo strašné

podezření, krev se mi hnala do hlavy. Rozhlížím se – jsme asi padesát sáhů od břehu, a já neumím plavat! Chci ji od sebe odstrčit – ona se jako kočka zachytila do mých šatů, a najednou mě silný náraz málem shodil do moře. Loďka se zakolébala, ale já jsem se udržel, a mezi námi začal zoufalý boj; zuřivost mi dávala sílu, ale brzy jsem si všiml, že nepřítelce ustupuju v obratnosti… „Co chceš?“ zvolal jsem, pevně stiskl její malé ruce; prsty jí praskaly, ale ona nevykřikla: její hadí přirozenost snesla to utrpení.

– Viděl jsi, – odpověděla: – doneseš, – a nadpřirozeným úsilím mě převrátila na okraj; oba jsme se po pás vykláněli z loďky; její vlasy se dotýkaly vody, okamžik byl rozhodující. Opřel jsem se kolenem o dno, chytil ji jednou rukou za cop, druhou za hrdlo, ona pustila mé šaty, a já jsem ji v mžiku shodil do vln.

Byla už dost tma; její hlava se dvakrát mihla mezi mořskou pěnou, a víc jsem neviděl nic.

Na dně loďky jsem našel polovinu starého vesla a jakž takž po dlouhých snahách přistál u přístaviště. Když jsem šel břehem ke své chalupě, bezděčně jsem hleděl na stranu, kde předchozí noci slepý čekal na nočního plavce; měsíc se už valil po nebi, a zdálo se mi, že někdo v bílém sedí na břehu; připlížil jsem se, poháněn zvědavostí, a lehl si do trávy nad srázem břehu; sotva jsem vysunul hlavu, mohl jsem ze skály dobře vidět všechno, co se dole dělo, a nebyl jsem příliš překvapen, spíš jsem se skoro zaradoval, když jsem poznal moji rusalku. Ždímala si mořskou pěnu z dlouhých vlasů; mokrá košile obrysovala její pružnou postavu a vysokou hruď. Brzy se v dálce objevila loďka, rychle se přiblížila; vystoupil z ní, jako včera, muž v tatarské čepici, ale byl ostříhán po kozácku, a za koženým pásem mu trčel velký nůž. „Janko,“ řekla: „všechno je pryč!“ Pak jejich rozhovor pokračoval, ale tak tiše, že jsem nic nemohl zaslechnout. – „A kde je slepý?“ řekl konečně Janko a zvýšil hlas. „Poslala jsem ho,“ zněla odpověď. Za několik minut se objevil slepý, nesa na zádech pytel, který položili do loďky.

– Poslouchej, slepý! – řekl Janko: – hlídej tamto místo… víš? Jsou tam bohaté zboží… řekni (jméno jsem nezaslechl), že já už mu nejsem k službě; věci jdou špatně, už mě víc neuvidí; teď je to nebezpečné; pojedu hledat práci jinam, a takového hrdlořeza jako jsem já už nenajde. A řekni, kdyby lépe platil za práci, Janko by ho neopustil; ale mně je cesta všude, kde jen vítr duje a moře šumí. – Po chvíli ticha Janko pokračoval: – Ona pojede se mnou; nemůže tu zůstat, a stařeně řekni, že, hleď, je čas umírat, žila dost, musí znát čest. Nás už víc neuvidí.

– A já? – řekl slepý žalostným hlasem.

– Co s tebou? – zněla odpověď.

Mezitím moje undina vskočila do loďky a mávla soudruhovi rukou; cosi vložil slepému do ruky s dodatkem: „Na, kup si perníky.“ – „Jen to?“ řekl slepý. – „No, tady ještě,“ – a spadlá mince zacinkala, udeřivši o kámen. Slepý ji nezvedl. Janko si sedl do loďky, vítr dul od břehu, zvedli malou plachtu a rychle se vydali vpřed. Dlouho ve světle měsíce probleskovala bílá plachta mezi tmavými vlnami; slepý stále seděl na břehu, a hle, zdálo se mi, že slyším něco jako vzlykot: slepý chlapec opravdu plakal, a dlouho, dlouho… Bylo mi smutno. A proč měl osud mě hodit do pokojného kruhu *čestných pašeráků*? Jako kámen hozený do hladkého pramene, znepokojil jsem jejich klid, a jako kámen jsem málem sám šel ke dnu!

Vrátil jsem se domů. V síni praskala dohořívající svíčka v dřevěném talíři, a můj kozák, navzdory rozkazu, spal tvrdým spánkem, drže pušku oběma rukama. Nechal jsem ho na pokoji, vzal svíčku a šel do chalupy. Běda! moje schránka, šavle se stříbrnou obroučkou, dagestánská dýka, – dar přítele, – všechno zmizelo. Tu jsem pochopil, jaké věci vlekl prokletý slepý. Vzbudil jsem kozáka dost nezdvořilým šťouchnutím, vynadal mu, zlobil se, ale co bylo dělat! A nebylo by směšné stěžovat si u úřadů, že mě okradl slepý chlapec, a osmnáctiletá dívka mě málem utopila?

Chvála bohu, ráno se objevila možnost odjet, a opustil jsem Taman. Co se stalo se staženou a s ubohým slepým – nevím. A co je mi do radostí a trápení lidských, mně, cestujícímu důstojníkovi, a ještě s cestovním listem v úřední věci!...

Konec první části

II. Kňažna Mary

Část druhá

11. května

Včera jsem přijel do Pjatigorsku, pronajal si byt na kraji města, na nejvyšším místě, u paty Mašuku: při bouři se mi mraky budou snášet až na střechu. Dnes v pět hodin ráno, když jsem otevřel okno, se mi pokoj naplnil vůní květin rostoucích v skromné předzahrádce. Větve kvetoucích višní nahlížejí do oken, a vítr mi občas posype psací stůl jejich bílými okvětními lístky. Pohled ze tří stran mám úžasný. Na západ se modrá pětihlavá Beštu, jako „poslední mrak rozprchlé bouře“, na sever se zvedá Mašuk jako chlupatá perská čepice a zakrývá celou tu část obzoru; na východ hledět je veselejší: dole přede mnou pestří čisté, novotné městečko; šumí léčivé prameny, šumí různojazyčný dav, – a tam, dál, se amfiteátrem tyčí hory stále modřejší a mlhavější, a na kraji obzoru se táhne stříbrný řetěz sněhových vrcholků, začínající Kazbekem a končící dvojvrchým Elbrusem. – Vesele se žije v takové zemi! Jakési příjemné cítění je mi rozlito po všech žilách. Vzduch je čistý a svěží jako polibek dítěte; slunce jasné, nebe modré – co víc, zdá se, bych chtěl? – K čemu tu vášně, touhy, lítosti? – Nicméně je čas. Půjdu k Elisabetinskému prameni: tam prý se ráno schází všechna *vodní* společnost.

Sestoupil jsem doprostřed města, šel bulvárem, kde jsem potkal několik smutných skupin pomalu stoupajících do kopce; to byly z větší části rodiny stepních statkářů; dalo se to okamžitě poznat podle opra-

ný ch, staromódních syrdutů mužů a podle vyumělkovaných toalet žen a dcer; viditelně již měli celou *vodní* mládež spočítanou, protože se na mě podívali s něžnou zvědavostí: petrohradský střih syrdutu je uvedl v omyl, ale brzy, když poznali řadové epolety, se s rozhořčením odvrátili.

Ženy místních autorit, takříkajíc hostitelky vod, byly přívětivější; mají lornety, méně dbají na uniformu, zvykly si na Kavkaze pod očíslovaným knoflíkem potkávat vášnivé srdce a pod bílou čepicí vzdělaný rozum. Tyto dámy jsou velmi milé; a dlouho milé! Každý rok jejich zbožňovatelé bývají vystřídáni novými, a snad v tom je tajemství jejich neúnavné přívětivosti. Stoupaje úzkou pěšinkou k Elisabetinskému prameni, předhonil jsem dav mužů civilních i vojenských, kteří, jak jsem se později dozvěděl, tvoří zvláštní třídu lidí mezi těmi, kdo čekají na hnutí vody. Pijí – avšak ne vodu, procházejí se málo, ohánějí se jen mimochodem... Hrají karty a stěžují si na nudu. Jsou to frajeři: spouštějíce svou opletenou skleničku do pramene kyselé sirné vody, nabývají akademické pózy; civilní nosí světle modré kravaty, vojenští nechávají zpod límce vylézat napuchlé šátky. Vyznávají hluboké pohrdání provinčními domy a vzdychají po stolicových aristokratických salonech, kam je nepouštějí.

Konečně, hle, pramen! Na plošině poblíž něj je postaven domek s červenou střechou nad lázní, a dále galerie, kde se chodí při dešti. Několik raněných důstojníků sedělo na lavičce, berle opřené, bledí, smutní. Několik dam rychlými kroky chodilo tam a zpět po plošině, čekajíc na účinek vod. Mezi nimi byly dvě tři pěkné tvářičky. Pod vinnými révovitými loubími, pokrývajícími svah Mašuku, občas mihotaly pestré klobouky milovnic samoty ve dvou, protože vždy vedle takového klobouku jsem všiml si buď vojenské čapky, nebo nehezkého kulatého klobouku. Na strmém skalisku, kde je postavený pavilon, nazývaný Eolova harfa, trčeli milovníci výhledů a mířili dalekohled na Elbrus;

mezi nimi byli dva vychovatelé se svými svěřenci, kteří přijeli léčit se ze skrofulózy.

Zastavil jsem se udýchán na kraji hory, a opíraje se o roh domku, začal jsem si prohlížet malebné okolí, když tu najednou slyším za sebou známý hlas:

– Pečoriné! Dávno jsi tady?

Otáčím se: Grušnickij! Objali jsme se. Seznámil jsem se s ním u činného oddílu. Byl raněn kulkou do nohy a přijel na vody týden dřív než já.

Grušnickij je juncker. Je ve službě teprve rok, nosí, pro zvláštní druh frajerství, tlustý vojenský plášť. Má svatojiřský vojenský křížek. Je dobře stavěný, osmahlý a černovlasý; na pohled bych mu dal pětadvacet let, i když je mu sotva dvacet jedna. Zakláněje hlavu dozadu, když mluví, každou chvíli kroutí knír levou rukou, protože pravou se opírá o berli. Mluví rychle a vyumělkovaně: patří k lidem, kteří pro všechny případy života mají hotové pompézní fráze, kterých prosté krásné se netkne, a kteří se důležitě drapírují v mimořádné city, vznešené vášně a výjimečná utrpení. Vyvolávat efekt je jejich radost: líbí se romantickým provincialkám až k šílenství. Ke stáru se z nich stávají buď poklidní statkáři, nebo pijani, – občas obé. V jejich duších často mnoho dobrých vlastností, ale ani krejcar poezie. Grušnického vášní bylo deklamovat: zahazoval vás slovy, jakmile se rozhovor dostal mimo kruh obyčejných pojmů; hádat se s ním jsem nikdy nemohl. Neodpovídá na vaše námitky, neposlouchá vás. Sotva se zastavíte, začíná dlouhou tirádu, která jakoby měla souvislost s tím, co jste řekli, ale která je ve skutečnosti jen pokračováním jeho vlastní řeči.

Je dost ostrý; jeho epigramy jsou často zábavné, ale nikdy nejsou trefné a zlé: jedním slovem nikoho nezabije; nezná lidi a jejich slabé stránky, protože se celý život zabýval sám sebou. Jeho cíl – stát se hrdinou románu. Tak často se snažil přesvědčovat druhé, že je bytostí nestvořenou pro svět, odsouzenou k nějakým tajným utrpením, že se

o tom skoro sám přesvědčil. Proto tak hrdě nosí svůj tlustý vojenský plášť. – Já ho pochopil, a on mě za to nemiluje, ačkoli navenek jsme v nejpřátelštějších vztazích. Grušnickij má pověst vynikajícího hrdiny; viděl jsem ho v boji: mává šavlí, křičí a vrhá se vpřed se zavřenýma očima. To není ruská statečnost!...

Já ho také nemiluji: cítím, že se s ním někdy srazíme na úzké cestě, a jednomu z nás se povede špatně.

Jeho příjezd na Kavkaz – také následek jeho romantického fanatismu: jsem si jist, že den před odjezdem z otcovy vesnice mluvil s pochmurným výrazem k nějaké hezké sousedce, že nejede jen tak sloužit, ale že hledá smrt, protože... tu si určitě zakryl oči rukou a pokračoval takhle: „Ne, vy (nebo ty) to nesmíte vědět!... Vaše čistá duše se otřese!... A k čemu?... Co jsem já pro vás! – Pochopíte mě?...“ – a tak dále.

Sám mi říkal, že důvod, který ho přiměl vstoupit do ...ého pluku, zůstane věčným tajemstvím mezi ním a nebesy.

Ostatně, ve chvílích, kdy odhodí tragický plášť, je Grušnickij docela milý a zábavný. Zajímá mě ho vidět se ženami: tam, myslím, se vyznamená!

Setkali jsme se jako staří přátelé. Začal jsem se ho vyptávat na způsob života na vodách a na pozoruhodné osoby.

– Vedeme život dost prozaický, – řekl s povzdechem. – Ti, kdo ráno pijí vodu, jsou chabí jako všichni nemocní, a ti, kdo pijí víno večer, jsou nesnesitelní jako všichni zdraví. Dámské společnosti jsou, ale od nich malá útěcha: hrají whist, oblékají se špatně a hrozně mluví francouzsky. Letošní rok z Moskvy jen kněžna Ligovská s dcerou; ale já se s nimi neznám. Můj vojenský plášť – jako pečeť zavržení. Účast, kterou vzbuzuje, je těžká jako almužna.

V tu chvíli prošly k prameni kolem nás dvě dámy: jedna starší, druhá mladičká, štíhlá. Jejich tváře za klobouky jsem si neprohlédl, ale byly oblečené podle přísných pravidel nejlepšího vkusu: nic nadbyteč-

ného! – Na druhé byly uzavřené šaty *gris de perles* (perlově šedé), lehký hedvábný šátek se jí vinul kolem pružné šíje. Botky *couleur puce* (barvy blechy, červenohnědé) jí stahovaly u kotníku její útlou nožku tak mile, že by i nezasvěcený do tajemství krásy jistě aspoň úžasem vykřikl. Její lehká, ale ušlechtilá chůze měla v sobě něco panensky uhýbavého definici, ale pochopitelného zraku. Když procházela kolem nás, zavanulo z ní onou nevyslovitelnou vůní, kterou někdy dýchá dopis milé ženy.

– Hle, kněžna Ligovská, – řekl Grušnickij: – a s ní její dcera Mary, jak ji nazývá po anglicku. Jsou tu teprve tři dny.

– Ale ty už znáš její jméno?

– Ano, slyšel jsem to náhodou, – odpověděl a zrudl. – Přiznávám, nechci se s nimi seznámit; ta pyšná šlechta se dívá na nás, armádníky, jako na divochy. A co jim záleží, zda je rozum pod očíslovanou čepicí a srdce pod tlustým pláštěm?

– Ubohý plášť! – řekl jsem s úsměvem. – A kdo je ten pán, který k nim přistupuje a tak úslužně jim podává skleničky?

– Ó! to je moskevský frajer Rajevič! Je to hráč: to je vidět hned podle obrovského zlatého řetízku, který se mu vine po modré vestě. A ta tlustá hůl – jak u Robinsona Crusoa! A ta brada se taky hodí, a ten účes *à la moujik* (po sedlácky).

– Jsi rozzloben na celé lidské pokolení.

– A je proč…

– Ó! vážně?

V té chvíli se dámy odešly od pramene a vyrovnaly se s námi. Grušnickij stačil zaujmout dramatickou pózu s pomocí berle a hlasitě mi odpověděl francouzsky:

– *Mon cher, je haïs les hommes pour ne pas les mépriser, car autrement la vie serait une farce trop dégoûtante.* (Můj milý, nenávidím lidi, abych jimi nepohrdal, protože jinak by život byl příliš odporným fraškou.)

Hezoučká kňažna se otočila a věnovala řečníkovi dlouhý zvědavý pohled. Výraz toho pohledu byl velmi neurčitý, ale ne posměšný, s čímž jsem mu v duchu srdečně blahopřál.

– Ta kňažna Mary je velmi hezoučká, – řekl jsem mu. – Má takové sametové oči, – vskutku sametové, radím ti osvojit si tento výraz, když o jejích očích mluvíš: dolní a horní řasy jsou tak dlouhé, že se v jejích zorničkách neodrážejí paprsky slunce. Mám rád tyto oči bez lesku, jsou tak měkké, jakoby tě hladily. – Ostatně, zdá se, že v jejím obličeji jen tohle je dobré... A co, má bílé zuby? To je velmi důležité! Škoda, že se na tvoji pompézní frázi neusmála.

– Mluvíš o hezké ženě jako o anglickém koni, – řekl Grušnickij rozhorleně.

– *Mon cher,* – odpověděl jsem mu, snaže se napodobit jeho tón: – *je méprise les femmes pour ne pas les aimer, car autrement la vie serait un mélodrame trop ridicule.* (Můj milý, pohrdám ženami, abych je nemiloval, protože jinak by život byl příliš směšnou melodramou.)

Otočil jsem se a odešel od něj. Půl hodiny jsem se procházel po vinných alejích, po vápencových skalách s křovinami visícími mezi nimi. Začínalo být horko, a spěchal jsem domů. Když jsem procházel kolem kysele-sirného pramene, zastavil jsem se u kryté galerie, abych si pod jejím stínem oddechl, a to mi poskytlo příležitost být svědkem dost zajímavé scény. Jednající osoby byly v tomto postavení. Kněžna seděla s moskevským frajerem na lavici v kryté galerii, a oba byli zabraní, zdálo se, do vážného rozhovoru. Kňažna, pravděpodobně dopivši poslední sklenici, zamyšleně se procházela u pramene. Grušnickij stál u samého pramene; na plošině nikdo víc nebyl.

Přistoupil jsem blíž a schoval se za rohem galerie. V té chvíli Grušnickij upustil svou skleničku na písek a vší silou se snažil shýbnout, aby ji zvedl: bolavá noha mu překážela. Chudák! Jak se mu dařilo – opřený o berli, a stále marně. Jeho výmluvná tvář opravdu vyjadřovala utrpení.

Kňažna Mary to viděla lépe než já.

Lehčí než ptáček k němu přiskočila, sehnula se, zvedla sklenici a podala mu ji pohybem těla plným nevyslovitelného půvabu; pak strašně zrudla, ohlédla se na galerii, a když se ujistila, že její maminka nic neviděla, zdálo se, že se hned uklidnila. Když Grušnickij otevřel ústa, aby jí poděkoval, byla už daleko. Za chvíli vyšla z galerie se svou matkou a frajerem, ale když procházela kolem Grušnického, nasadila výraz tak odměřený a důstojný, – dokonce se ani neotočila, dokonce si ani nevšimla jeho vášnivého pohledu, kterým ji dlouho provázel, dokud, sestoupivši s hory, nezmizela za lipkami bulváru... Ale hle, její klobouček probleskl přes ulici; vběhla do brány jednoho z nejlepších domů Pjatigorsku; za ní prošla kněžna a u brány se rozloučila s Rajevičem.

Teprve pak chudák vášnivý juncker si všiml mé přítomnosti.

– Viděl jsi? – řekl, pevně mi stisknuv ruku: – to je prostě anděl!

– Proč? – zeptal jsem se s výrazem nejčistší prostoduchosti.

– Copak jsi to neviděl?

– Ne, viděl: zvedla ti sklenici. Kdyby tu byl hlídač, udělal by totéž, a ještě rychleji, s nadějí dostat na vodku. Ostatně, je velmi pochopitelné, že se jí tě zželelo: udělal jsi takovou strašnou grimasu, když jsi stoupl na prostřelenou nohu...

– A tebe se vůbec nedotklo, když ses na ni v té chvíli díval, kdy jí duše zářila na tváři?...

– Ne.

Lhal jsem. Ale chtěl jsem ho rozzlobit. Mám vrozenou vášeň protiřečit; celý můj život byl jen řetězem smutných a neúspěšných protivenství srdci nebo rozumu. Přítomnost nadšence mě zalije ledovým mrazem, a myslím, že častý styk s ochablým flegmatikem by ze mě udělal vášnivého snílka. Přiznávám ještě, nepříjemný, ale známý cit mi v tu chvíli lehce proběhl srdcem: tím citem byla závist; mluvím směle „závist“, protože jsem si zvykl ve všem si přiznávat. A sotva se najde

mladý muž, který, potkav hezkou ženu, jež upoutala jeho nečinnou pozornost a najednou před ním zřejmě vyznamenala jiného, jí stejně neznámého, – sotva, pravím, se najde takový mladý muž (samozřejmě žil v světské společnosti a zvyklý hýčkat svou samolibost), který by tím nebyl nepříjemně zasažen.

Mlčky jsme s Grušnickým sestoupili s hory a prošli bulvárem, kolem oken domu, kde zmizela naše krasavice. Seděla u okna. Grušnickij, trhnuv mi za ruku, na ni vrhl jeden z těch zamlženě-něžných pohledů, které tak málo působí na ženy. Namířil jsem na ni lornet a všiml si, že z jeho pohledu se usmála, a že můj drzý lornet ji nemálo rozzlobil. A opravdu, jak si smí kavkazský armádník mířit na moskevskou kňažnu lornetem!

13. května

Dnes ráno ke mně přišel doktor; jeho jméno je Werner, ale je to Rus. Co je na tom divného? Znal jsem jednoho Ivanova, který byl Němec.

Werner je pozoruhodný člověk z mnoha příčin. Je skeptik a materialista jako skoro všichni medici, a zároveň i básník, a vážně, – básník ve skutcích vždy a často ve slovech, i když za celý život nenapsal dva verše. Studoval všechny živé struny lidského srdce, jako se studují žíly mrtvoly, ale nikdy nedokázal využít svého vědění. Tak někdy skvělý anatom neumí vyléčit horečku. Obvykle se Werner mezi sebou vysmíval svým pacientům; jenže jednou jsem ho viděl plakat nad umírajícím vojákem. Byl chudý, snil o milionech, ale pro peníze by neudělal zbytečný krok: jednou mi řekl, že raději prokáže laskavost nepříteli než příteli, protože by to znamenalo prodávat svou dobrotu, zatímco nenávist se jen zesílí úměrně velkomyslnosti protivníka. Měl zlý jazyk: pod vývěsním štítem jeho epigramu nejeden dobrák prošel jako hloupý hlupák; jeho soupeři, závistiví vodní medici, rozšířili pověst, že kreslí karikatury svých pacientů, – nemocní se zběsnili! – skoro všich-

ni se ho vzdali. Jeho přátelé, totiž všichni skutečně slušní lidé, kteří sloužili na Kavkaze, marně se snažili obnovit jeho upadlý kredit.

Jeho vzhled byl z těch, kteří při prvním pohledu zasáhnou nepříjemně, ale kteří se potom líbí, když se oko naučí v nepravidelných rysech číst otisk duše zkušené a vznešené. Byly příklady, že se ženy do takových lidí zamilovávaly až k šílenství a nevyměnily by jejich šerednost za krásu nejsvěžejších a nejrůžovějších endymionů. Je třeba vzdát ženám spravedlnost: mají instinkt duševní krásy; proto snad lidé podobní Wernerovi tak vášnivě milují ženy.

Werner byl malý vzrůstem a hubený a slabý jako dítě; jedna noha mu byla kratší než druhá, jako Byronovi; v porovnání s trupem se jeho hlava zdála obrovská: stříhal si vlasy nakrátko, a nerovnosti jeho lebky, takto obnažené, by frenologa překvapily zvláštním spletením protichůdných sklonů. Jeho malé černé oči, vždy neklidné, se snažily proniknout do vašich myšlenek. V jeho oblečení byla patrná vkusnost a úpravnost; jeho hubené, žilnaté a malé ruce se krášlily světložlutými rukavicemi. Jeho syrdut, kravata a vesta byly stále černé. Mládež ho přezděla Mefistofelem; předstíral, že se za tuto přezdívku zlobí, ale ve skutečnosti to lichotilo jeho samolibosti. Rychle jsme se pochopili a stali se přáteli, protože ke přátelství nejsem schopen. Ze dvou přátel je vždy jeden otrokem druhého, i když si to často ani jeden z nich nepřiznává; – otrokem být nemohu, a poroučet v tomto případě – práce únavná, protože se zároveň s tím musí i klamat; a navíc mám lokaje a peníze. Takhle jsme se stali přáteli: potkal jsem Wernera v S… uprostřed početného a hlučného kruhu mládeže; rozhovor na konci večera přijal filozoficko-metafyzický směr; mluvilo se o přesvědčeních: každý byl přesvědčen o různých věcech.

– Co se mě týče, jsem přesvědčen jen o jedné věci, – řekl doktor.

– O čem? – zeptal jsem se, chtě poznat názor muže, který až dosud mlčel.

– O tom, – odpověděl, – že dříve nebo později, jednoho krásného rána zemřu.

– Já jsem bohatší než vy, – řekl jsem: – mám kromě toho ještě přesvědčení, – totiž to, že jsem měl neštěstí jedno pre-ošklivé večera narodit se.

Všichni usoudili, že mluvíme nesmysly, a popravdě z nich nikdo nic moudřejšího neřekl. Od té chvíle jsme se v davu vzájemně rozlišili. Často jsme se scházeli a mluvili spolu o abstraktních věcech velmi vážně, dokud jsme oba nevšimli, že se vzájemně klameme. Tehdy, podívavše se významně jeden druhému do očí, jak dělali římští augurové, podle Ciceronových slov, začínali jsme se smát, a dostatečně rozesmáti rozcházeli se spokojeni svým večerem.

Ležel jsem na divanu, oči upřené do stropu, ruce položené pod zátylek, když Werner vstoupil do mého pokoje. Posadil se do křesla, postavil hůl do rohu, zívl a oznámil, že na dvoře začíná být horko. Odpověděl jsem, že mě trápí mouchy, – a oba jsme umlkli.

– Všimněte si, milý doktore, – řekl jsem, – že bez hlupáků by na světě bylo velmi nudno!... Podívejte: tady jsme dva rozumní lidé; víme předem, že se o všem dá hádat donekonečna, a proto se nehádáme; známe skoro všechny tajné myšlenky jeden druhého, jedno slovo je pro nás celou historií, vidíme zrno každého svého citu skrz trojí obal. Smutné je nám směšné, směšné smutné, a vcelku, popravdě, jsme ke všemu dost lhostejní, kromě sebe samých. A tak výměna citů a myšlenek mezi námi být nemůže: víme jeden o druhém všechno, co chceme vědět, a víc vědět nechceme; zbývá jediný prostředek: vyprávět novinky. Řekněte mi tedy nějakou novinku!

Unaven dlouhou řečí jsem zavřel oči a zívl.

Zamyslil se a odpověděl:

– Ve vašem blábolení však je idea.

– Dvě, – odpověděl jsem.

– Řekněte mi jednu, sám řeknu druhou.

– Dobrá, začněte, – řekl jsem a dál jsem si prohlížel strop a vnitřně se usmíval.

– Chcete znát nějaké podrobnosti o někom z přijíždějících na vody, a já už hádám, o koho vám jde, protože po vás tam už ptali.

– Doktore! rozhodně nemůžeme spolu hovořit: čteme si v duši jeden druhému.

– Teď druhou…

– Druhá idea je tato: chtěl jsem vás přimět něco vyprávět, zaprvé proto, že poslouchat je méně únavné, zadruhé, nejde se přeřeknout, zatřetí, lze poznat cizí tajemství, začtvrté proto, že takoví rozumní lidé jako vy mají raději posluchače než vypravěče. A teď k věci: co vám kněžna Ligovská o mně řekla?

– Jste si velmi jist, že to je kněžna, a ne kňažna?…

– Úplně přesvědčen.

– Proč?

– Protože kňažna se vyptávala na Grušnického.

– Máte veliký dar úsudku. Kňažna řekla, že si je jista, že ten mladý muž ve vojenském plášti byl degradován do vojáků za souboj…

– Doufám, že jste ji nechal v tomto příjemném omylu…

– Samozřejmě.

– Zápletka je! – zvolal jsem v nadšení: – o rozuzlení této komedie se postaráme. Zřejmě se osud stará, abych se nenudil.

– Předvídám, – řekl doktor, – že ubohý Grušnickij bude vaší obětí…

– Dál, doktore…

– Kněžna řekla, že vaše tvář jí je povědomá… Podotkl jsem jí, že vás jistě potkala v Petrohradě, někde ve společnosti… řekl jsem vaše jméno… Bylo jí známé. Zdá se, vaše historie tam nadělala mnoho hluku! Kněžna začala vyprávět o vašich dobrodružstvích, přidávajíc pravděpodobně ke světským klepům své poznámky… Dceruška poslouchala se zvědavostí. Ve své představivosti jste se stal hrdinou románu nové-

ho vkusu… Neoponoval jsem kněžně, i když jsem věděl, že mluví nesmysly.

– Důstojný příteli! – řekl jsem a napřáhl k němu ruku. Doktor ji stiskl s citem a pokračoval:

– Chcete-li, představím vás…

– Prosím vás! – řekl jsem a sepnul ruce: – copak se hrdinové představují? Ti se seznamují jedině tak, že zachraňují svou milou před jistou smrtí…

– A opravdu se chcete ucházet o kňažnu?

– Naopak, zcela naopak!… Doktore, konečně triumfuji: nerozumíte mi!… To mě ovšem rmoutí, doktore, – pokračoval jsem po chvíli ticha: – nikdy neodhaluji svá tajemství sám, ale strašně rád mám, aby je lidé uhadovali, protože takto se jich vždy mohu při příležitosti zřeknout. Nicméně mi musíte popsat mamulenku s dceruškou. Co jsou to za lidi?

– Zaprvé, kněžna je žena pětačtyřicetiletá, – odpověděl Werner: – má výborný žaludek, ale krev zkaženou: na tvářích rudé skvrny. Druhou polovinu života strávila v Moskvě, a tam v klidu ztloustla. Má ráda svůdné anekdoty a sama říká občas nevhodné věci, když dceruška není v pokoji. Oznámila mi, že její dcera je nevinná jako holoubek. Co mě po tom?… Chtěl jsem jí odpovědět, aby byla klidná, že to nikomu nepovím! Kněžna se léčí z revmatismu, a dcera bůhví z čeho: nařídil jsem oběma pít po dvou sklenicích denně kysele-sirné vody a koupat se dvakrát týdně v ředěné lázni. Kněžna, zdá se, není zvyklá poroučet: chová úctu k rozumu a vědomostem dcerušky, která četla Byrona anglicky a zná algebru; v Moskvě, zjevně, se slečny pustily do vědeckosti, a dělají dobře, – opravdu! Naši muži jsou tak neobětaví obecně, že s nimi koketovat by muselo být pro rozumnou ženu nesnesitelné. – Kněžna velmi miluje mladé muže; kňažna se na ně dívá s jistým pohrdáním, – moskevský zvyk! – V Moskvě se živí jen čtyřicetiletými vtipálky.

– A byl jste v Moskvě, doktore?

– Ano, měl jsem tam jistou praxi.

– Pokračujte.

– Zdá se, že jsem už vše řekl… Ano! ještě tohle: kňažna, zdá se, ráda uvažuje o citech, vášních a tak dál… byla jednu zimu v Petrohradě, a nelíbil se jí, zvláště společnost: ji určitě přijali chladně.

– Nikoho jste u nich dnes neviděl?

– Naopak: byl tam jeden pobočník, jeden strojený gardista a nějaká dáma z novopříchozích, kněžnina příbuzná ze strany manžela, velmi hezoučká, ale velmi, zdá se, nemocná… Nepotkal jste ji u pramene? – je středního vzrůstu, blondýnka, s pravidelnými rysy, barva tváří souchotinářská, a na pravé tváři černé znaménko: její tvář mě zasáhla svou výmluvností.

– Znaménko! – zabrumlal jsem mezi zuby. – Vážně?

Doktor na mě pohlédl a slavnostně řekl, položiv mi ruku na srdce: „Je vám známa.“ Mé srdce opravdu bilo silněji než obvykle.

– Teď je řada triumfovat na vás! – řekl jsem: – jen že na vás spoléhám: nezradíte mě. Ještě jsem ji neviděl, ale jsem si jist, že ve vašem portrétu poznám jednu ženu, kterou jsem miloval dávno. – Neříkejte jí o mně ani slovo; pokud se zeptá, mluvte o mně špatně.

– Dobrá, – řekl Werner a pokrčil rameny.

Když odešel, strašný smutek mi stáhl srdce. Zavedl nás znovu osud na Kavkaz, nebo sem přijela schválně, vědouc, že mě potká?… a jak se setkáme?… a potom, je to ona?… Má tušení mě nikdy neklamala. Není na světě člověka, nad kterým by minulost získala takovou moc jako nade mnou; každá vzpomínka na uplynulý smutek nebo radost mi bolestně udeří do duše a vyvolá z ní tytéž zvuky; jsem hloupě stvořen: nic nezapomínám, – nic.

Po obědě kolem šesté hodiny jsem šel na bulvár: tam byl dav; kněžna s kňažnou seděly na lavičce, obklopené mládeží, která se předháněla v lichocení. Usadil jsem se v jisté vzdálenosti na druhé lavičce,

zastavil dva známé D...é důstojníky a začal jim cosi vyprávět; – zřejmě to bylo směšné, protože se začali smát jak šílení. Zvědavost přivedla ke mně některé z těch, kdo obklopovali kňažnu; postupně ji všichni opustili a připojili se k mému hloučku. Nedal jsem se umlčet: mé anekdoty byly rozumné až po hloupost, mé posměšky nad kolemjdoucími originály byly zlé až po zuřivost... Pokračoval jsem bavit publikum až do západu slunce. – Několikrát kňažna pod rukou s matkou procházela kolem mě, doprovázena jakýmsi kulhavým stařečkem; několikrát její pohled padl na mě a vyjadřoval mrzutost, snaže se vyjádřit lhostejnost...

– Co vám vyprávěl? – zeptala se jednoho z mladých mužů, kteří se k ní zdvořilostí vrátili: – jistě velmi zábavnou historii – své činy v bitvách?... – Řekla to dost hlasitě a pravděpodobně se záměrem píchnout mě. „Aha!“ pomyslel jsem si: „nežertem se zlobíte, milá kňažno; počkejte, to ještě není konec!“

Grušnickij ji sledoval jako dravec, nespouštěl z ní oči: vsadím se, že zítra bude prosit, aby ho někdo představil kněžně. Bude moc ráda, protože se nudí.

16. května

Během dvou dní mé věci strašně pokročily. Kňažna mě rozhodně nenávidí; už mi převyprávěli dvě tři epigramy na můj účet, dost ostré, ale zároveň velmi lichotivé. Je jí strašně divné, že já, který jsem zvyklý na dobrou společnost, který jsem tak krátký s jejími petrohradskými sestřenicemi a tetičkami, se nesnažím s ní seznámit. Potkáváme se každý den u pramene, na bulváru; vynakládám všechny síly na to, abych odvracel její zbožňovatele, zářivé pobočníky, bledé Moskvany a jiné, – a skoro vždy se mi to daří. Vždy jsem nenáviděl hosty u sebe, – teď mám každý den dům plný, obědvají, večeří, hrají – a běda, mé šampaňské vítězí nad silou jejích magnetických očeček.

Včera jsem ji potkal v obchodě Čelachova; obchodovala s nádherným perským kobercem. Kňažna přemlouvala svou maminku, aby nebyla skoupá: tento koberec by jí tolik zkrášlil pracovnu!... Dal jsem o čtyřicet rublů víc a koupil ho dřív než ona; za to jsem byl odměněn pohledem, v němž se třpytila nejvíc nadšená zuřivost. Před obědem jsem úmyslně nechal přejít kolem jejích oken svého čerkeského koně pokrytého tímto kobercem. Werner byl u nich v tu chvíli a říkal mi, že účinek té scény byl ten nejdramatičtější. Kňažna chce proti mně kázat vojnu; dokonce jsem si všiml, že už dva pobočníci u ní se mnou velmi suše zdraví, přesto u mě denně obědvají.

Grušnickij nasadil bojovný výraz: chodí s rukama za zády a nikoho nepoznává; noha se mu najednou vyléčila: sotva kulhá. Našel příležitost vstoupit do rozhovoru s kněžnou a říci nějakou poklonu kňažně; ona, zjevně, není moc vybíravá, protože od té chvíle odpovídá na jeho pozdrav tím nejmilejším úsměvem.

– Ty se rozhodně nechceš s Ligovskými seznámit? – řekl mi včera.

– Rozhodně.

– Prosím tě, nejpříjemnější dům na vodách! Všechna zdejší nejlepší společnost!...

– Můj příteli, mě i nezdejší strašně omrzela. A ty u nich bývás?

– Zatím ne; mluvil jsem s kňažnou dvakrát a víc, ale víš, nějak se vnucovat do domu je nepříjemné, i když zde je to zvykem... Jiná věc, kdybych nosil epolety...

– Prosím tě, takhle jsi mnohem zajímavější! Prostě neumíš využít svého výhodného postavení: ten vojenský plášť tě v očích každé citlivé slečny dělá hrdinou, trpícím.

Grušnickij samolibě se usmál.

– To je nesmysl! – řekl.

– Jsem si jist, – pokračoval jsem, – že kňažna se do tebe už zamilovala.

Zrudl až po uši a nafoukl se.

Ó samolibost! Tys ta páka, kterou chtěl Archimedes nadzvednout zeměkouli.

– U tebe jsou samé žerty! – řekl, předstíraje, že se zlobí: – zaprvé, zná mě ještě tak málo…

– Ženy milují jenom ty, které neznají.

– Já vůbec nemám nárok se jí líbit: jen se chci seznámit s příjemným domem, a bylo by velmi směšné, kdybych měl nějaké naděje… Hle, vy, například, jiná věc! – vy, vítězi petrohradští: stačí jen pohled, a ženy tají… A víš, Pečoriné, co kňažna o tobě říkala?…

– Jak? ona ti o mně mluvila?…

– Neraduj se však. Nějak jsem s ní vstoupil do rozhovoru u pramene, náhodou, a její třetí slovo bylo: „kdo je ten pán, který má tak nepříjemný těžký pohled? byl s vámi, tehdy…“ Zrudla a nechtěla říci den, vzpomínajíc svůj milý výpad. – Nemusíte říkat den, – odpověděl jsem jí, – věčně mi bude ve vzpomínce. Můj příteli, Pečoriné, neblahopřeji ti, u ní jsi na špatném listu… A opravdu, škoda! protože Mary je velmi milá!

Musím podotknout, že Grušnickij patří k lidem, kteří, mluvíce o ženě, s níž se sotva znají, ji nazývají *moje Mary, moje Sophie*, pokud měla to štěstí se jim líbit.

Nasadil jsem vážný výraz a odpověděl mu:

– Ano, není ošklivá… Jen se měj na pozoru, Grušnickij! Ruské slečny se z větší části živí jen platonickou láskou, nepřimíchávajíc do ní myšlenku na manželství; a platonická láska je nejneklidnější. Kňažna, zdá se, patří k ženám, které chtějí být baveny; jestli dvě minuty za sebou se u tebe bude nudit, nenávratně jsi ztracen: tvé mlčení musí dráždit její zvědavost, tvůj rozhovor – nikdy ji plně neuspokojovat; musíš ji každou chvíli znepokojovat; desetkrát veřejně kvůli tobě přehlédne mínění a nazve to obětí, a aby si to vynahradila, začne tě mučit – a pak prostě řekne, že tě nemůže vystát! Jestli nad ní nezískáš moc, pak ani její první polibek ti nedá právo na druhý; náležitě si tě vyflir-

tuje, a za dvě roky se vdá za zrůdu z pokory k mamince, a začne se ujišťovat, že je nešťastná, že milovala jen jednoho člověka, totiž tebe, ale že nebe ji s ním nechtělo spojit, protože na něm byl vojenský plášť, i když pod tím tlustým šedým pláštěm bilo vášnivé a ušlechtilé srdce…

Grušnickij udeřil pěstí do stolu a začal chodit po pokoji tam a zpět.

Vnitřně jsem se smál a dokonce dvakrát se usmál, ale on, naštěstí, si toho nevšiml. Zjevně je zamilovaný, protože se stal ještě důvěřivějším než předtím; dokonce se mu objevil stříbrný prsten s černí, zdejší práce: zdál se mi podezřelý! – Začal jsem ho zkoumat, a co vidím? drobnými písmeny jméno *Mary* bylo vyryto na vnitřní straně, a vedle – datum toho dne, kdy zvedla slavnou skleničku. Zatajil jsem svůj objev; nechci z něj vymáhat přiznání! chci, aby si mě sám vybral za svého důvěrníka, a tehdy já se budu kochat.

Dnes jsem vstal pozdě; přijdu k prameni – už tam nikdo není. Začínalo být horko; bílé chlupaté mraky rychle utíkaly od sněhových hor, slibujíce bouři; hlava Mašuku kouřila jako zhasnutá pochodeň; kolem něj se vinuly a plazily jako hadi šedé cáry oblak, zdržené ve svém poryvu a jako by zachycené na jeho ostnitém křoví. Vzduch byl plný elektřiny. Zahloubal jsem se do vinné aleje vedoucí ke grottu; byl jsem smutný. Myslel jsem na tu mladou ženu se znaménkem na tváři, o které mi mluvil doktor. Proč je tady? – a je to vůbec ona? A proč si myslím, že je to ona?… a proč jsem si tím dokonce tak jist. Málo žen se znaménky na tvářích! Přemýšleje takto, přišel jsem ke grottu. Dívám se: ve chladném stínu jeho klenby, na kamenné lavici sedí žena ve slaměném klobouku, zahalená do černého šálu, s hlavou svěšenou k hrudi; klobouk jí zakrýval tvář. Chtěl jsem se už vrátit, abych nerušil její sny, když na mě pohlédla.

– Věro! – mimovolně jsem zvolal.

Zachvěla se a zbledla.

– Věděla jsem, že jste tady, – řekla.

Sedl jsem si vedle ní a vzal ji za ruku: dávno zapomenutý třes mi proběhl žilami při zvuku toho milého hlasu; podívala se mi do očí svými hlubokými a klidnými očima; v nich se vyjadřovala nedůvěra a cosi podobného výtce.

– Dávno jsme se neviděli, – řekl jsem.

– Dávno – a oba jsme se v mnohém změnili!

– Takže už mě nemiluješ?...

– Jsem vdaná, – řekla.

– Zase? Nicméně před několika lety ta příčina také existovala; a přece...

Vytrhla mi svou ruku z mé, a tváře jí zahořely.

– Snad miluješ svého druhého muže?

Neodpovídala a odvrátila se.

– Nebo je velmi žárlivý?

Ticho.

– Nu což? Je mladý, hezký, zvláště jistě bohatý, a ty se bojíš... – Pohlédl jsem na ni a lekl se; její tvář vyjadřovala hluboké zoufalství, v očích se jí leskly slzy.

– Řekni mi konečně, – zašeptala, – je ti velmi veselé mě trápit? Měla bych tě nenávidět: od té chvíle, co se známe, jsi mi nedal nic kromě utrpení... – Hlas se jí zachvěl, naklonila se ke mně a opřela hlavu o mou hruď.

„Snad," pomyslel jsem si, „jsi mě proto milovala: radosti se zapomínají, ale smutky nikdy!..."

Pevně jsem ji objal, a tak jsme zůstali dlouho. Konečně se naše rty přiblížily a slily v horký, opojný polibek; její ruce byly chladné jako led, hlava hořela. Tu mezi námi začal jeden z těch rozhovorů, které na papíře nemají smysl, kterých nelze opakovat a ani zapamatovat si: význam zvuků nahrazuje a doplňuje význam slov, jako v italské opeře.

Rozhodně nechce, abych se seznámil s jejím mužem, – tím kulhavým stařečkem, kterého jsem letmo zahlédl na bulváru; vdala se za něj

pro syna. Je bohatý a trpí revmatismem. Nedovolil jsem si proti němu ani jeden posměšek: ona ho ctí jako otce! a bude ho klamat jako muže!... Zvláštní věc je lidské srdce vůbec, a ženské zvlášť!

Věřin muž, Semjon Vasiljevič G...v, vzdálený příbuzný kněžny Ligovské. Žije hned vedle; Věra často bývá u kněžny; dal jsem jí slovo, že se s Ligovskými seznámím a budu se ucházet o kňažnu, abych od ní odvedl pozornost. Takto se mé plány vůbec nenaruší a bude mi veselo!

Veselo!... Ano, už jsem prošel tím obdobím duševního života, kdy člověk hledá jen štěstí, kdy srdce cítí nutnost silně a vášnivě milovat někoho: teď jen chci být milován, a to velmi málo kým; dokonce, zdá se mi, by mi stačila jedna stálá náklonnost: ubohý zvyk srdce!...

Jedno mi vždy bylo divné: nikdy jsem se nestal otrokem milované ženy; naopak, vždy jsem získával nad jejich vůlí a srdcem nepřemožitelnou moc, aniž bych se o to snažil. Čím to? – snad tím, že si nikdy ničeho příliš nevážím, a že se každou chvíli bály, aby mi nepustily z rukou? nebo je to – magnetický vliv silného organismu? nebo se mi prostě nepodařilo potkat ženu s neústupnou povahou?

Je třeba přiznat, že já opravdu nemiluji ženy s charakterem: cožpak jim to patří!...

Pravda, teď vzpomínám: jednou, jen jednou jsem miloval ženu s pevnou vůlí, kterou jsem nikdy nedokázal přemoci... Rozešli jsme se jako nepřátelé, – a to snad, kdybych ji potkal o pět let později, bychom se rozešli jinak...

Věra je nemocná, velmi nemocná, i když to nepřiznává; obávám se, aby neměla souchotě nebo tu nemoc, kterou nazývají *fièvre lente* (pomalá horečka) – nemoc vůbec ne ruská, a v našem jazyce pro ni není název.

Bouře nás zastihla ve grottu a zdržela nás o půlhodinu navíc. Nenutila mě přísahat věrnost, neptala se, zda jsem miloval jiné od chvíle, co jsme se rozešli... Svěřila se mi znovu s dřívější bezstarostností a já ji neoklamu: je jedinou ženou na světě, kterou bych nebyl schopen okla-

mat. – Vím, že se brzy znovu rozejdeme a snad navěky: oba půjdeme různými cestami až do hrobu; ale vzpomínka na ni zůstane nedotčená v mé duši; vždy jsem jí to opakoval, a ona mi věří, i když říká opak.

Konečně jsme se rozešli; dlouho jsem ji sledoval pohledem, dokud její klobouček nezmizel za křovinami a skalami. Srdce se mi bolestně stáhlo, jako po prvním rozchodu. Ó, jak jsem se zaradoval tomu citu! Snad mi nechce vrátit se mládí se svými blahodárnými bouřemi, nebo je to jen její loučící pohled, poslední dárek, – na památku?... A je směšné pomyslet, že vzhledem jsem stále chlapec: tvář sice bledá, ale ještě svěží; údy ohebné a štíhlé; husté kadeře se vinou, oči hoří, krev vře...

Když jsem se vrátil domů, sedl jsem na koně a odcválal do stepi; miluji cválat na horkém koni po vysoké trávě proti pouštnímu větru; chtivě hltám vonný vzduch a upírám pohled do modré dáli, snaže se zachytit mlhavé obrysy předmětů, které každou chvíli jsou jasnější a jasnější. Jakýkoliv zármutek by ležel na srdci, jakýkoliv neklid by trápil myšlenku, všechno se v mžiku rozplyne; na duši se stane lehce, únava těla přemůže úzkost ducha. Není ženského pohledu, který bych nezapomněl při pohledu na kadeřavé hory ozářené jižním sluncem, při pohledu na modré nebe, nebo naslouchajíc šumu bystřiny padající z útesu na útes.

Myslím, že kozáci, zívající na svých *věžkách*, vidouce mě, jak cválám bezúčelně a bezcílně, se dlouho trápili tou záhadou, protože jistě podle oděvu mě považovali za Čerkesa. Opravdu mi říkali, že v čerkeském kostýmu na koni se víc podobám Kabardincovi než mnozí Kabardinci. A opravdu, co se týká tohoto ušlechtilého bojového oděvu, jsem úplný dandy: ani jedna galounka navíc, zbraně cenné s prostým zdobením, kožešina na čepici ne příliš dlouhá, ne příliš krátká; nohavičky a opánky vyladěné s největší přesností; bešmet bílý, čerkeska tmavohnědá. Dlouho jsem studoval horský posed: ničím nelze mé samolibosti tak zalichotit jako uznáním mého umění v jízdě na kavkazský způsob. Držím čtyři koně: jednoho pro sebe, tři pro přátele, aby neby-

lo nudno samotnému se trmácet po polích; berou si mé koně s potěšením a nikdy se mnou nejedou spolu. Bylo už šest hodin odpoledne, když jsem si vzpomněl, že je čas na oběd; můj kůň byl vyčerpán; vyjel jsem na cestu vedoucí z Pjatigorsku do německé kolonie, kam vodní společnost často jezdí *en piquenique* (na piknik). Cesta jde klikatíc se mezi křovinami, klesá do malých strží, kde protékají hlučné potoky pod stínem vysokých trav; kolem se jako amfiteátr tyčí modré hromady Beštu, Hadí, Železné a Holé hory. Sestoupiv do jedné z takových strží, zvaných zde *balkami*, zastavil jsem se, abych napojil koně; v té chvíli se na cestě objevila hlučná a oslnivá kavalkáda: dámy v černých a modrých amazonkách, kavalíři v kostýmech, které byly směsicí *čerkeského s nižnonovgorodským*; vpředu jel Grušnickij s kňažnou Mary.

Dámy na vodách ještě věří v útoky Čerkesů za bílého dne; pravděpodobně proto Grušnickij nad vojenský plášť zavěsil šavli a pár pistolí: v tom hrdinském rouchu byl dost směšný. Vysoký keř mě od nich zakrýval, ale skrz jeho listí jsem mohl vidět všechno a podle výrazů jejich tváří odhadnout, že rozhovor byl sentimentální. Nakonec se přiblížili k sestupu; Grušnickij vzal za uzdu kňažnina koně, a tu jsem slyšel konec jejich rozhovoru:

– A celý život chcete zůstat na Kavkaze? – mluvila kňažna.

– Co je mi Rusko? – odpovídal její kavalír: – země, kde tisíce lidí, protože jsou bohatší než já, se na mě budou dívat s pohrdáním, kdežto tady, – tady ten tlustý plášť nepřekážel mému seznámení s vámi…

– Naopak… – řekla kňažna, zrudnuvši.

Grušnického tvář vyjádřila potěšení. Pokračoval:

– Zde můj život uplyne hlučně, nenápadně a rychle, pod kulkami divochů, a kdyby mi bůh každý rok posílal jeden jasný, ženský pohled, jeden podobný tomuto…

V té chvíli se se mnou vyrovnali; udeřil jsem bičíkem koně a vyjel zpoza keře…

– *Mon dieu, un circassien!* (Můj bože, Čerkes!) – vykřikla kňažna hrůzou.

Abych ji zcela ujistil, odpověděl jsem francouzsky, lehce se uklonivše:

– *Ne craignez rien, madame, – je ne suis pas plus dangereux que votre cavalier.* (Nebojte se, paní, nejsem o nic nebezpečnější než váš kavalír.)

Zarazila se, – ale proč? ze své chyby, nebo proto, že se jí má odpověď zdála drzá? Chtěl bych, aby druhá moje domněnka byla správná. Grušnickij na mě vrhl nespokojený pohled.

Pozdě večer, totiž kolem jedenácté, šel jsem se projít po lipové aleji bulváru. Město spalo, jen v několika oknech probleskovala světla. Ze tří stran se černaly hřebeny útesů, odnože Mašuku, na jehož vrcholu ležel zlověstný obláček; měsíc vycházel na východě; v dáli stříbrnými třásněmi zářily sněhové hory. Volání hlídek se střídalo se šumem horkých pramenů spuštěných na noc. Občas se ulicí ozval zvučný dusot koně, provázený skřípěním nagajské arby a nářečným tatarským refrénem. Posadil jsem se na lavičku a zamyslel se... Cítil jsem potřebu vylít své myšlenky v přátelském rozhovoru... ale s kým?... Co teď dělá Věra? pomyslel jsem si... Draho bych dal, abych v té chvíli stiskl její ruku.

Náhle slyším rychlé a nerovnoměrné kroky... Určitě Grušnickij... Opravdu!

– Odkud?

– Od kněžny Ligovské, – řekl velmi důležitě. – Jak Mary zpívá!...

– Víš co? – řekl jsem mu: – vsadím se, že neví, že jsi juncker; myslí si, že jsi degradovaný...

– Snad! Co mě po tom!... – řekl roztržitě.

– Ne, jen tak to říkám...

– A víš, žes ji dnes strašně rozzlobil? Shledala, že je to neslýchaná drzost, – sotva jsem ji přesvědčil, že jsi tak dobře vychován a tak dob-

ře znáš svět, že jsi neměl v úmyslu ji urazit; ona říká, že máš drzý pohled, že si o sobě jistě myslíš to nejvyšší.

– Nemýlí se… A ty ji nechceš bránit?

– Je mi líto, že na to ještě nemám právo…

„Oho!“ pomyslel jsem si: „on tedy už má naděje…“

– Ostatně pro tebe je to horší, – pokračoval Grušnickij: – teď je ti těžko se s nimi seznámit, – a škoda! Je to jeden z nejpříjemnějších domů, jaké vůbec znám…

Vnitřně jsem se usmál.

– Nejpříjemnější dům pro mě je teď můj, – řekl jsem a zívl, a vstal, abych šel.

– Nicméně přiznej, lituješ toho?…

– To je nesmysl! kdybych chtěl, zítra večer budu u kněžny…

– Uvidíme…

– Dokonce, abych ti udělal radost, začnu se ucházet o kňažnu…

– Ano, jestli bude s tebou chtít mluvit…

– Počkám jen tu chvíli, kdy ji tvůj rozhovor omrzí… Sbohem!…

– A já půjdu bloumat, – teď za nic neusnu… Poslyš, pojďme raději do restaurace, tam je hra… potřebuju dnes silné dojmy…

– Přeji ti, abys prohrál…

Šel jsem domů.

21. května

Uplynul skoro týden a já se ještě neseznámil s Ligovskými. Čekám na vhodnou příležitost. Grušnickij jako stín následuje kňažnu všude; jejich rozhovory jsou nekonečné – kdy ji omrzí?… Matka tomu nevěnuje pozornost, protože on *není ženich*. To je matčina logika! Všiml jsem si dvou tří něžných pohledů, – tomu je třeba udělat konec.

Včera u pramene se poprvé objevila Věra… Od chvíle, co jsme se potkali v grottu, nevyšla z domu. Ve stejnou chvíli jsme spustili skleničky, a naklonivši se, mi šeptem řekla:

– Nechceš se seznámit s Ligovskými!... Jen tam se můžeme vídat...

Výtka!... nudné! Ale zasloužil jsem si ji...

Mimochodem: zítra je ples na předplatné v sále restaurace, a já budu tancovat s kňažnou mazurku.

22. května

Sál restaurace se proměnil v sál Šlechtického shromáždění. V devět hodin se všichni sjeli. Kněžna s dcerou se objevily jako jedny z posledních; mnoho dam na ni pohlédlo se závistí a nevraživostí, protože kňažna Mary se obléká s vkusem. Ty, které se považují za zdejší aristokratky, utajíce závist, se k ní přidaly. Co dělat? Kde je společnost žen, tam se hned objeví vyšší a nižší kruh. Pod oknem, v davu lidí, stál Grušnickij, přitiskl tvář ke sklu a nespouštěl oči ze své bohyně; ona, procházejíc kolem, mu sotva znatelně kývla hlavou. Rozzářil se jako slunce... Tance začaly polským; pak začali hrát valčík. Ostruhy zacinkaly, vlečky se zvedly a začaly se točit.

Stál jsem za jednou tlustou dámou, zastíněnou růžovým peřím; nádhera jejích šatů připomínala časy fižmového spodničkování, a pestrost její nerovné kůže šťastnou éru pih z černého taftu; největší bradavici na jejím krku zakrývala brož. Mluvila se svým kavalírem, dragounským kapitánem:

– Ta kňažna Ligovská je nesnesitelná holka! Představte si, strčila do mě a neomluvila se, a ještě se otočila a podívala se na mě lornetem... *C'est impayable!...* (To je neslýchané!) A čím se pyšní? Měli bychom ji poučit...

– Za tím to nestojí! – odpověděl úslužný kapitán a odešel do druhé místnosti.

Hned jsem přistoupil ke kňažně a pozval ji na valčík, využívaje volnosti zdejších zvyků dovolujících tančit s neznámými dámami.

Sotva se dokázala přinutit, aby se neusmála a skryla své triumfování; podařilo se jí však dost rychle nasadit zcela lhostejný a dokonce

přísný výraz: nedbale položila ruku na mé rameno, lehce naklonila hlavičku stranou a vyrazili jsme. Neznám pas chtivější a pružnější! Její svěží dech se dotýkal mé tváře; občas se kadeř, oddělivši se ve víru valčíku od svých druhů, klouzala po mé hořící tváři… Udělal jsem tři kola. (Tancuje valčík podivuhodně dobře.) Zadýchala se, oči se jí zakalily, pootevřené rty sotva stačily zašeptat nutné: „mersi, monsieur“.

Po několika minutách mlčení jsem jí řekl, nasadivše nejposlušnější výraz:

– Slyšel jsem, kňažno, že jsem byl, aniž jsem vám byl vůbec znám, už nešťastný, že jsem si zasloužil vaši nemilost… že jste mě shledala drzým… snad to není pravda?

– A vy byste mě teď chtěl v tomto mínění utvrdit? – odpověděla s ironickou grimasou, která ovšem jejímu pohyblivému obličeji velmi sluší.

– Jestli jsem měl tu drzost vás něčím urazit, dovolte mi ještě větší drzost: prosit vás o odpuštění… A opravdu, velmi bych rád vám dokázal, že jste se o mně mýlila…

– To pro vás bude dost těžké…

– Proč?

– Protože u nás nebýváte, a tyto plesy se pravděpodobně nebudou často opakovat.

To znamená, – pomyslel jsem si, – že jejich dveře jsou pro mě navždy zavřené.

– Víte, kňažno, – řekl jsem s jistou mrzutostí, – nikdy se nemá odmítnout kajícník: ze zoufalství se může stát ještě dvakrát horším zločincem… a pak…

Smích a šeptání kolem nás mě přiměly otočit se a přerušit větu. Několik kroků od mě stála skupina mužů, mezi nimi dragounský kapitán, projevující nepřátelské úmysly vůči milé kňažně; byl něčím zvlášť velmi spokojen, mnul si ruce, smál se a mrkal na druhy. Náhle se z jejich středu odloučil pán ve fraku s dlouhými kníry a červeným ksichtem

a zamířil nejistými kroky přímo ke kňažně: byl opilý. Zastavil se před rozpačitou kňažnou, zasunul ruce za záda, upřel na ni zakalené šedé oči a pronesl chraplavým dyskantem:

– Permete... no, co tam!... prostě vás angažuji na mazurku...

– Co si přejete? – pronesla chvějícím se hlasem, vrhala kolem prosebný pohled. Běda! její matka byla daleko, a kolem nikdo z jejích známých kavalírů nebyl; jeden pobočník, jak se zdá, všechno viděl, ale schoval se za dav, aby nebyl zapleten do příhody.

– No co? – řekl opilý pán a mrkl na dragounského kapitána, který ho schvaloval znameními: – snad si nepřejete?... Mám tedy znovu tu čest vás angažovat *pour mazure...* (na mazurku). Myslíte si snad, že jsem opilý? To nic!... Mnohem svobodněji, mohu vás ujistit...

Viděl jsem, že je ze strachu a rozhorlení připravena omdlít.

Přistoupil jsem k opilému pánovi, vzal ho dost pevně za ruku, a dívaje se mu upřeně do očí, požádal jsem ho, aby se vzdálil, – protože, dodal jsem, kňažna již dávno slíbila tancovat mazurku se mnou.

– No, co se dá dělat!... jindy! – řekl s úsměvem a vzdálil se ke svým zahanbeným druhům, kteří ho hned odvedli do druhé místnosti.

Byl jsem odměněn hlubokým, podivuhodným pohledem.

Kňažna přistoupila ke své matce a všechno jí vyprávěla; ta mě vyhledala v davu a děkovala. Oznámila mi, že znala mou matku a byla přítelkyní s půl tuctem mých tetiček.

– Nevím, jak se stalo, že se dosud s vámi neznáme, – dodala: – ale přiznejte, jste tím vinen jen vy sám: vyhýbáte se všem tak, že to nemá obdoby. Doufám, že vzduch mého salonu rozežene váš splín... není-li pravda?

Řekl jsem jí jednu z těch frází, které má mít každý připravené pro podobný případ.

Kvadrily se táhly strašně dlouho.

Konečně od chórů zahřměla mazurka; usedli jsme s kňažnou.

Nedotkl jsem se ani jednou ani opilého pána, ani svého předchozího chování, ani Grušnického. Dojem, který na ni udělala nepříjemná scéna, se postupně rozplýval; její obličej rozkvetl; žertovala velmi mile; její rozhovor byl ostrý, bez nároků na ostrost, živý a volný; její poznámky občas hluboké… Dal jsem jí velmi zamotanou frází najevo, že se mi už dlouho líbí. Sklonila hlavičku a lehce zrudla.

– Vy jste podivný člověk! – řekla pak, pozdvihuvši ke mně své sametové oči a nuceně se zasmála.

– Nechtěl jsem se s vámi seznámit, – pokračoval jsem, – protože vás obklopuje příliš hustý dav ctitelů, a bál jsem se v něm úplně zmizet.

– Marně jste se bál! Jsou všichni přenudní…

– Všichni? – Vážně všichni?

Podívala se na mě upřeně, snažíc se, zdálo se, cosi vzpomenout, pak zase lehce zrudla a konečně rozhodně pronesla: *všichni*!

– I můj přítel Grušnickij?

– A ten je váš přítel? – řekla, projevujíc jistou pochybnost.

– Ano.

– Ten samozřejmě nepatří do kategorie nudných…

– Ale do kategorie nešťastných, – řekl jsem se smíchem.

– Samozřejmě! A vám se smíchá? Chtěla bych, abyste byl na jeho místě…

– Co pak? Já jsem sám kdysi byl junckerem, a opravdu, byl to nejlepší čas mého života!

– Snad on je juncker?… – řekla rychle a pak dodala: – a já myslela…

– Co jste myslela?…

– Nic!… Kdo je ta dáma?

Tu se rozhovor obrátil jiným směrem a k tomu už se nevracel.

A tak mazurka skončila, a rozloučili jsme se – na shledanou. Dámy se rozjely… Šel jsem na večeři a potkal Wernera.

– A-ha! – řekl: – takže tak! A chtěl jste se s kňažnou seznámit jedině tak, že ji zachráníte před jistou smrtí.

– Udělal jsem lépe, – odpověděl jsem mu, – zachránil jsem ji před mdlobou na plese!...

– Jak to? Vyprávějte!...

– Ne, uhádněte, – ó, vy, uhadující všechno na světě!

23. května

Kolem sedmé večer jsem se procházel po bulváru. Grušnickij, uviděv mě z dálky, přistoupil ke mně: v jeho očích se třpytil jakýsi směšný nadšený lesk. Pevně mi stiskl ruku a řekl tragickým hlasem:

– Děkuji ti, Pečoriné... Rozumíš mi?

– Ne; ale v každém případě to nestojí za poděkování, – odpověděl jsem, protože jsem opravdu na svědomí neměl žádné dobrodiní.

– Jak? a včera? ty jsi zapomněl?... Mary mi všechno vyprávěla...

– A co? snad u vás už je dnes všechno společné? i vděčnost?...

– Poslouchej, – řekl Grušnickij velmi důležitě: – prosím tě, neposmívej se mé lásce, chceš-li zůstat mým přítelem... Vidíš: miluji ji k šílenství... a myslím, doufám, i ona mě miluje... Mám k tobě prosbu: budeš u nich dnes večer; slib mi, že budeš všechno pozorovat: vím, jsi v těchto věcech zkušený, znáš ženy lépe než já... Ženy! ženy! kdo je pochopí? Jejich úsměvy protiřečí jejich pohledům, jejich slova slibují a vábí, a zvuk jejich hlasu odpuzuje... Chvíli naprosto chápou a hádají naši nejtajnější myšlenku, chvíli nerozumí ani nejjasnějším narážkám... Hle, třeba kňažna: včera jí oči hořely vášní, zastavujíce se na mně, dnes jsou matné a chladné...

– To je snad důsledek účinku vod, – odpověděl jsem.

– Ty ve všem vidíš špatnou stránku... materialisto! – dodal pohrdavě. – Ostatně změňme materii, – a spokojen špatným slovním vtipem, se rozveselil.

V deváté hodině jsme spolu šli ke kněžně.

Procházeje kolem Věřiných oken, viděl jsem ji u okna. Vyměnili jsme si letmý pohled. Krátce po nás vstoupila do salonu Ligovských. Kněžna mě jí představila jako svou příbuznou. Pili čaj; hostů bylo mnoho; rozhovor byl obecný. Snažil jsem se zalíbit kněžně, žertoval, několikrát ji donutil smát se od srdce; kňažně se také nejednou zachtělo rozesmát, ale zdržovala se, aby nevyšla z přijaté role: shledává, že slabost ji sluší – a snad se nemýlí. Grušnickij, zdá se, je velmi rád, že se jí má veselost nepřenáší.

Po čaji všichni šli do sálu.

– Jsi spokojena s mou poslušností, Věro? – řekl jsem, když jsem procházel kolem ní.

Vrhla na mě pohled plný lásky a vděčnosti. Zvykl jsem si na tyto pohledy; ale kdysi tvořily mé blaho. Kněžna posadila dceru za fortepiano; všichni ji prosili, aby něco zazpívala, – já mlčel, a využívaje zmatku, odešel k oknu s Věrou, která mi chtěla povědět něco velmi důležitého pro nás oba... Vyšlo – maličkost...

Mezitím mé lhostejnosti bylo kňažně proti srsti, jak jsem mohl odhadnout podle jednoho rozzlobeného, zářícího pohledu... Ó, úžasně rozumím tomuto rozhovoru, němému, ale výmluvnému, krátkému, ale silnému!...

Zazpívala: její hlas není ošklivý, ale zpívá špatně... ostatně jsem neposlouchal. Zato Grušnickij, opíraje se o klavír proti ní, ji hltal očima a každou chvíli polohlasem říkal: „*charmant! délicieux!*“ (okouzlující! rozkošné!)

– Poslouchej, – říkala mi Věra: – nechci, aby ses seznámil s mým mužem, ale musíš se nutně zalíbit kněžně; tobě to je snadné: dokážeš všechno, co chceš. Jen zde se budeme vídat...

– Jen?...

Zrudla a pokračovala:

– Víš, že jsem tvá otrokyně, nikdy jsem ti nedokázala odporovat... a budu za to potrestána: přestaneš mě milovat! Alespoň chci uchovat

svou pověst… ne pro sebe: to víš velmi dobře!… Ó, prosím tě: netrap mě po starém prázdnými pochybami a předstíranou chladností: snad brzy zemřu, cítím, že slábnu ze dne na den… a přesto nedokážu myslet na budoucí život, myslím jen na tebe. Vy, muži, nerozumíte požitkům pohledu, stisku ruky… a já, přísahám ti, naslouchajíc tvému hlasu, cítím takové hluboké, zvláštní blaho, že ho nedokážou nahradit ani nejvroucnější polibky.

Mezitím kňažna Mary přestala zpívat. Šum chvály se ozval kolem ní; já jsem k ní přistoupil jako poslední a řekl jí cosi o jejím hlase dost nedbale.

Udělala grimasu, vysunula spodní ret a lehce se posměšně uklonila.

– To je mi tím více lichotivé, – řekla, – že jste mě vůbec neposlouchal… ale snad nemáte rád hudbu?…

– Naopak, – zvlášť po obědě.

– Grušnickij má pravdu, když říká, že máte nejprozaičtější vkus… a vidím, že máte rád hudbu v gastronomickém ohledu…

– Mýlíte se zase: nejsem vůbec gurmán: mám nejhorší žaludek. Ale hudba po obědě uspává, a spát po obědě je zdravé; následně, mám rád hudbu v lékařském ohledu. Večer naopak příliš dráždí mé nervy: stane se mi buď příliš smutno, nebo příliš veselo. Oboje je únavné, když není pozitivní důvod k smutku nebo radosti, a navíc smutek ve společnosti je směšný, a příliš velká veselost nemístná.

Nedoposlechla, odstoupila, posadila se vedle Grušnického, a mezi nimi začal jakýsi sentimentální rozhovor: zdá se, kňažna odpovídala na jeho moudré fráze dost roztržitě a neúspěšně, i když se snažila vypadat, že ho poslouchá s pozorností, protože se na ni občas díval s údivem, snaže se uhodnout důvod vnitřního vzrušení, které se občas vyjadřovalo v jejím neklidném pohledu…

Ale já jsem vás uhodl, milá kňažno, dejte si pozor! Chcete mi vrátit stejnou mincí, píchnout do mé samolibosti, – nepodaří se vám to! A pokud mi vyhlásíte válku, budu neúprosný.

Během večera jsem se několikrát úmyslně snažil zapojit do jejich rozhovoru, ale ona dost suše přijímala mé poznámky, a já se s předstíranou mrzutostí nakonec vzdálil. Kňažna triumfovala; Grušnickij také. Triumfujte, mí přátelé, spěchejte… nebudete dlouho triumfovat!… Co dělat? Mám tušení… Když se seznamuji s ženou, vždy neomylně uhodnu, bude mě milovat či ne…

Zbytek večera jsem strávil u Věry a dostatečně jsme si popovídali o starých časech… Proč mě tak miluje, opravdu nevím! – Tím spíš, že je to jediná žena, která mě pochopila dokonale, se všemi mými drobnými slabostmi, špatnými vášněmi… Snad je zlo tak lákavé?…

Vyšli jsme spolu s Grušnickým; na ulici mě vzal pod paží a po dlouhém mlčení řekl:

– Nu, co?

„Jsi hlupák," chtěl jsem mu odpovědět, ale zdržel jsem se a jen pokrčil rameny.

29. května

Všechny ty dny jsem ani jednou neopustil svůj systém. Kňažně se začíná líbit můj rozhovor, vyprávěl jsem jí některé z podivných případů svého života, a začíná ve mně vidět mimořádného člověka. Smějí se všemu na světě, zvláště citům: to ji začíná děsit. Přede mnou si netroufá pouštět se s Grušnickým do sentimentálních sporů, a už několikrát odpověděla na jeho výpady posměšným úsměvem; já však pokaždé, když Grušnickij k ní přistoupí, nasadím pokorný výraz a nechám je ve dvou; napoprvé byla tomu ráda, nebo se snažila to předstírat; podruhé se zlobila na mě; potřetí – na Grušnického.

– Máte velmi málo samolibosti, – řekla mi včera. – Proč myslíte, že je mi s Grušnickým veseleji?

Odpověděl jsem, že obětuji své potěšení štěstí přítele…

– A i mému, – dodala.

Upřeně jsem se na ni podíval a nasadil vážný výraz. Potom jsem s ní celý den neřekl ani slovo… Večer byla zamyšlená, dnes ráno u pramene ještě zamyšlenější; když jsem k ní přistoupil, roztržitě poslouchala Grušnického, který, zdá se, obdivoval přírodu, ale sotva mě spatřila, začala se smát (velmi nevhod), předstírala, že si mě nevšímá. Odešel jsem dál a kradmo jsem ji začal pozorovat; odvrátila se od svého společníka a dvakrát zívla.

Rozhodně, Grušnickij ji omrzel.

Ještě dva dny s ní nebudu mluvit.

3. června

Často se sám sebe ptám, proč se tak vytrvale ucházím o lásku mladičké dívky, kterou nechci svést a za kterou se nikdy neožením? K čemu je to ženské koketérie? – Věra mě miluje víc, než kňažna Mary bude kdy milovat; kdyby se mi zdála nepřemožitelnou krasavicí, snad bych se nechal strhnout obtížností úkolu… Ale ani náhodou! Následně, to není ta neklidná potřeba lásky, která nás trápí v prvních letech mládí, hází nás od jedné ženy k druhé, dokud nenajdeme takovou, která nás nemůže vystát: tam začíná naše stálost – pravá nekonečná vášeň, kterou lze matematicky vyjádřit přímkou klesající z bodu do prostoru; tajemství této nekonečnosti – jen v nemožnosti dosáhnout cíle, totiž konce.

Proč se tedy namáhám? – Ze závisti ke Grušnickému? Chudák! Vůbec si ji nezaslouží. Nebo je to následek toho ohavného, ale nepřemožitelného citu, který nás nutí ničit sladké iluze bližního, abychom měli malé potěšení mu říct, až se v zoufalství bude ptát, čemu má věřit:

– Můj příteli, se mnou bylo totéž! A vidíš přesto, obědvám, večeřím a spím pokojně, a doufám, že dokážu umřít bez křiku a slz!

A je nezměrná rozkoš ve vlastnictví mladé, sotva rozkvétající duše! Je jako květina, jejíž nejlepší vůně se vypařuje vstříc prvnímu paprsku slunce; je třeba ji trhnout v té chvíli, nadýchat se do sytosti a hodit ji

na cestě: snad ji někdo zvedne. Cítím v sobě tuto nenasytnou hltavost, pohlcující vše, co se naskytne na cestě: dívám se na utrpení a radosti druhých jen ve vztahu k sobě, jako na potravu udržující mé duševní síly. Sám už nejsem schopen bláznit pod vlivem vášně; ctižádostivost ve mně okolnosti potlačily, ale projevila se v jiné podobě, neboť ctižádostivost není nic jiného než žízeň po moci, a mým prvním potěšením je – podrobit své vůli vše, co mě obklopuje; vzbuzovat k sobě cit lásky, oddanosti a strachu – není to první znamení a největší triumf moci? Být pro někoho příčinou utrpení a radosti, aniž bych na to měl jakékoli pozitivní právo, – není to nejsladší potrava naší hrdosti? A co je štěstí? Nasycená hrdost. Kdybych se považoval za lepšího, mocnějšího než všichni na světě, byl bych šťasten; kdyby mě všichni milovali, našel bych v sobě nekonečné zdroje lásky. Zlo plodí zlo; první utrpení dává představu o rozkoši trápit druhého; myšlenka zla nemůže vstoupit do hlavy člověka, aniž by ji nechtěl uplatnit ve skutečnosti: myšlenky – jsou organické výtvory, pravil kdosi: jejich zrození jim už dává formu, a tou formou je čin; ten, v jehož hlavě se zrodilo víc myšlenek, ten víc jedná; proto génius přikovaný k úřednickému stolu musí umřít nebo zešílet, zrovna tak, jak člověk s mocnou tělesnou stavbou při sedavém životě a skromném chování umírá na mrtvici.

Vášně nejsou nic jiného než myšlenky v prvním vývoji: jsou příslušností mládí srdce, a hlupák je ten, kdo si myslí, že se bude celý život jimi zmítat: mnohé pokojné řeky začínají hlučnými vodopády, a žádná neskáče a nepění se až k samému moři. Ale ten klid je často znakem veliké, byť skryté síly: plnost a hloubka citů a myšlenek nepřipouští zuřivé poryvy; duše, trpíc a radujíc se, dává si ze všeho přísný účet a přesvědčuje se, že tak být má; ví, že bez bouří by ji trvalý žár slunce vysušil; proniká se vlastním životem – hýčká a trestá se jako milované dítě. Jen v tomto nejvyšším stavu sebepoznání může člověk ocenit boží spravedlnost.

Když si tuto stránku pročítám, všímám si, že jsem se daleko odchýlil od svého předmětu… Ale co z toho?… Vždyť tento žurnál píšu pro sebe, a tedy vše, co do něj vhodím, bude pro mě časem drahocennou vzpomínkou.

Přišel Grušnickij a vrhl se mi kolem krku: byl povýšen na důstojníka. Vypili jsme šampaňské. Doktor Werner vešel za ním.

– Negratuluji vám, – řekl Grušnickému.

– Proč?

– Protože vám vojenský plášť velmi slušel, a přiznejte, že armádní pěchotní uniforma, ušitá tady na vodách, vám nedodá nic zajímavého… Vidíte, dosud jste byl výjimkou, a nyní podlehnete obecnému pravidlu.

– Mluvte, mluvte, doktore! Mně neudusíte radost. On neví, – dodal Grušnickij mi do ucha: – kolik naděje mi daly tyto epolety… Ó, epolety, epolety! Vaše hvězdičky, průvodcovské hvězdičky… Ne! Jsem teď úplně šťasten.

– Jdeš s námi na procházku k propasti? – zeptal jsem se ho.

– Já? Za nic na světě se nepředvedu kňažně, dokud nebude hotová uniforma.

– Mám jí tedy oznámit tvou radost?…

– Ne, prosím tě, neříkej… Chci ji překvapit…

– Řekni mi však, jak jsou tvé věci s ní?

Zarazil se a zamyslel se: chtěl se pochlubit, zalhat, – a bylo mu nepříjemné, a zároveň byl stud přiznat pravdu.

– Co myslíš, miluje tě ona?…

– Zda miluje? Prosím tě, Pečoriné, jaké máš pojmy!… Jak by to bylo možné tak rychle?… A i kdyby milovala, slušná žena to neřekne…

– Dobrá! A pravděpodobně, podle tebe, slušný člověk má také mlčet o své vášni?…

– Ale brachu! Na všechno je způsob; mnohé se neříká, ale uhaduje…

– To je pravda… Jen láska, kterou čteme v očích, k ničemu ženu nezavazuje, zatímco slova… Dej si pozor, Grušnickij, ona tě vodí za nos…

– Ona! – odpověděl, zvednuv oči k nebi a samolibě se usmál; – je mi tě líto, Pečoriné!…

Odešel.

Večer početná společnost se vypravila pěšky k propasti.

Podle mínění zdejších učenců ta propast není nic jiného než vyhaslý kráter; nachází se na svahu Mašuku, versta od města. K ní vede úzká pěšinka mezi křovinami a skalami; stoupaje do hory, podal jsem kňažně ruku, a ona ji neopustila po celou procházku.

Náš rozhovor začal pomlouváním: začal jsem probírat přítomné i nepřítomné naše známé, nejprve ukazoval směšné a potom špatné jejich stránky. Má žluč se rozbouřila; začal jsem s žertem – a skončil jsem upřímnou zlobou. Nejprve ji to bavilo, pak lekalo.

– Jste nebezpečný člověk! – řekla mi: – raději bych se v lese dostala pod nůž vraha než na váš jazýček… Prosím vás nežertem: až vás napadne o mě špatně mluvit, vezměte raději nůž a podřízněte mě – myslím, že vám to nebude moc těžké.

– Snad se podobám vrahu?…

– Jste horší…

Na chvíli jsem se zamyslel a pak jsem řekl, nasadivše hluboce dojatý výraz:

– Ano! takový byl můj úděl od dětství. Všichni četli v mém obličeji znaky špatných vlastností, kterých tam nebylo; ale předpokládali je – a ony se zrodily. Byl jsem skromný – obviňovali mě z úskoku; stal jsem se uzavřeným. Hluboce jsem cítil dobro a zlo; nikdo mě nehladil, všichni urazili: stal jsem se mstivým; byl jsem zasmušilý, – jiné děti veselé a žvatlavé; cítil jsem se nad nimi, – stavěli mě níž. Stal jsem se závistivým. Byl jsem připraven milovat celý svět, – nikdo mi nerozuměl: a naučil jsem se nenávidět. Mé bezbarvé mládí uplynulo v boji se sebou a se světem; své nejlepší city, bojící se posměchu, jsem pochoval

v hloubi srdce; tam i zemřely. Mluvil jsem pravdu – nevěřili mi: začal jsem klamat; poznav dobře svět a pružiny společnosti, stal jsem se zkušený v nauce života, a viděl, jak jsou druzí bez umění šťastní, zdarma užívají těch výhod, o které jsem já tak neúnavně usiloval. A tehdy se v mé hrudi zrodilo zoufalství, – ne to zoufalství, které se léčí ústím pistole, ale chladné, bezmocné zoufalství, přikryté přívětivostí a dobrosrdečným úsměvem. Stal jsem se mravním mrzákem: jedna polovina mé duše neexistovala, vyschla, vypařila se, zemřela, odřízl jsem ji a zahodil, – zatímco druhá se hýbala a žila k službě každému, a toho si nikdo nevšiml, protože nikdo o existenci její zahynulé poloviny nevěděl; ale vy jste teď ve mně probudila vzpomínku na ni – a já jsem vám přečetl její epitaf. Mnoha všichni obecně epitafy připadají směšné, ale mně ne, zvláště když si vzpomenu na to, co pod nimi odpočívá. Ostatně nežádám vás, abyste sdílela můj názor: jestli se vám můj výpad zdá směšný – prosím, smějte se: upozorňuji vás, že mě to vůbec nerozesmutní.

V tu chvíli jsem potkal její oči: v nich běžely slzy, ruka opírající se o mou se chvěla; tváře plály… litovala mě! Soucit – cit, kterému se tak snadno podrobují všechny ženy, zabořil své drápy do jejího nezkušeného srdce. Po celou procházku byla roztržitá, s nikým nekoketovala… a to je velké znamení!

Došli jsme k propasti; dámy opustily své kavalíry, ale ona neopustila mou ruku. Vtipy zdejších dandy ji nerozesmávaly; strmost srázu, u kterého stála, ji nelekala, zatímco jiné slečny pištěly a zavíraly oči.

Při návratu jsem neobnovoval náš smutný rozhovor; ale na mé prázdné otázky a žerty odpovídala krátce a roztržitě.

– Milovala jste? – zeptal jsem se jí nakonec.

Pohlédla na mě upřeně, zavrtěla hlavou… a zase upadla do zamyšlení: bylo zřejmé, že chce něco říct, ale neví, jak začít; její ňadra se vlnila… Nedá se nic dělat! Mušelínový rukáv je slabá ochrana, a elektrická jiskra proběhla z mé ruky do její; skoro všechny vášně tak začínají,

a často se velmi klameme, myslíce, že nás žena miluje pro naše fyzické nebo mravní přednosti; samozřejmě, ty připravují, naklánějí její srdce k přijetí posvátného ohně, ale přece jen o věci rozhodne první dotek.

– Není pravda, že jsem byla dnes velmi laskavá? – řekla mi kňažna s nuceným úsměvem, když jsme se vrátili z procházky.

Rozešli jsme se…

Je nespokojená se sebou: obviňuje se z chladnosti! – ó, to je první, hlavní triumf! Zítra se mi bude chtít odměnit. Všechno tohle znám nazpaměť – to je nudné!

4. června

Dnes jsem viděl Věru. Umučila mě svou žárlivostí. Kňažna si vzala do hlavy, zřejmě, svěřovat jí svá srdeční tajemství: musím přiznat, zdařilá volba!

– Hádám, k čemu to všechno směřuje, – řekla mi Věra: – řekni mi raději prostě teď, že ji miluješ.

– A co když ji nemiluji?

– Tak proč ji pronásleduješ, zneklidňuješ, vzrušuješ její představivost?… Ó, znám tě dobře! Poslouchej, chceš-li, abych ti věřila, přijed za týden do Kislovodska: pozítří tam přesídlíme. Kněžna zůstává zde déle. Najmi si byt vedle; budeme bydlet ve velkém domě poblíž pramene, v mezaninu; dole kněžna Ligovská, a vedle je dům téhož majitele, který ještě není obsazen. Přijedeš?…

Slíbil jsem – a téhož dne jsem poslal, aby mi ten byt zabrali.

Grušnickij ke mně přišel v šest hodin večer a oznámil, že zítra bude hotová jeho uniforma, přímo na ples.

– Konečně s ní budu tancovat celý večer… Napovídám se! – dodal.

– Kdy je ples?

– Zítra přece! Copak nevíš? Velká slavnost, a zdejší vedení se chopilo úkolu ji uspořádat…

– Pojďme na bulvár…

– Za nic na světě! – v tom protivném plášti…

– Jak, přestal jsi ho milovat?…

Šel jsem sám, a když jsem potkal kňažnu Mary, pozval jsem ji na mazurku. Zdála se překvapená a potěšená.

– Myslela jsem, že tančíte jen z nutnosti, jako posledně, – řekla a velmi mile se usmála…

Zdá se, že si vůbec nevšímá nepřítomnosti Grušnického.

– Zítra budete příjemně překvapena, – řekl jsem jí.

– Čím?…

– To je tajemství… na plese uhodnete sama.

Zakončil jsem večer u kněžny; hostů nebylo, kromě Věry a jednoho velmi zábavného stařečka. Byl jsem v náladě, improvizoval různé neobyčejné historie; kňažna seděla naproti mně a poslouchala mé nesmysly s tak hlubokou, soustředěnou, dokonce něžnou pozorností, že mi bylo stydno. Kam zmizela její živost, její koketérie, její rozmary, její drzá tvář, pohrdavý úsměv, roztržitý pohled?…

Věra si toho všimla: na její churavé tváři se vyjadřoval hluboký smutek; seděla ve stínu u okna, ponořena v širokém křesle; bylo mi jí líto.

Tehdy jsem vyprávěl celou dramatickou historii našeho seznámení s ní, naší lásky, – samozřejmě vše pod vymyšlenými jmény.

Tak živě jsem vylíčil svou něhu, své neklidy, nadšení, – v tak výhodném světle jsem ukázal její činy a povahu, že mi musela mimovolně odpustit moje koketování s kňažnou.

Vstala, přisedla k nám, oživla… a teprve ve dvě hodiny v noci jsme si vzpomněli, že doktoři nařizují jít spát v jedenáct.

5. června

Půl hodiny před plesem se u mě objevil Grušnickij v plné nádheře armádní pěchotní uniformy. Ke třetímu knoflíku byl připevněn bronzový řetízek, na kterém visel dvojitý lornet; epolety neuvěřitelné velikos-

ti byly ohnuté nahoru v podobě křidélek amora; boty mu vrzaly, v levé ruce držel hnědé lajkové rukavice a čepici, a pravou si každou chvíli natáčel do drobných kadeří svůj kadeřavý chochol; samolibost a zároveň jistá nejistota se zrcadlily v jeho tváři; jeho sváteční vzhled, jeho hrdá chůze by mě přiměly rozesmát se, pokud by to souznělo s mými záměry.

Hodil čepici s rukavicemi na stůl a začal narovnávat vlečky a upravovat se před zrcadlem; obrovský černý šátek obvinutý kolem nejvyššího podhrdelníku, jehož štětina mu podpírala bradu, mu čněl na půl verchů nad límec; zdálo se mu to málo: vytáhl jej až k uším; z té těžké práce, – protože límec uniformy byl velmi úzký a nepohodlný, – mu tvář nabila krví.

– Prý ses tyhle dny strašně ucházel o moji kňažnu? – řekl dost nedbale a bez pohledu na mě.

– Kam nám hlupákům pít čaj! – odpověděl jsem mu, opakuje oblíbenou průpovídku jednoho z nejobratnějších rozmařilců minulosti, kdysi opěvaného Puškinem.

– Řekni, dobře mi padne uniforma?... Och, prokletý krejčí!... jak mě pod paží řeže!... Nemáš voňavku?

– Prosím tě, co ještě? Z tebe tak páchne růžovou pomádou...

– Nic. Dej sem...

Nalil si půlku lahvičky za kravatu, do kapesníku, na rukávy.

– Budeš tančit? – zeptal se.

– Nemyslím.

– Bojím se, že budu muset s kňažnou začínat mazurku, – neumím ani jedinou figuru...

– A pozval jsi ji na mazurku?

– Ještě ne...

– Dej pozor, aby tě nepředstihli...

– Opravdu, – řekl a plácl se do čela. – Sbohem... půjdu na ni počkat u vchodu. – Popadl čepici a utíkal.

Za půl hodiny jsem vyrazil i já. Na ulici byla tma a prázdno; kolem shromaždění nebo hospody, jak chcete, se tlačil lid; okna svítila; zvuky plukovní hudby mi donášel večerní vítr. Šel jsem pomalu; bylo mi smutno. Vážně, pomyslel jsem si, moje jediné poslání na zemi je – ničit cizí naděje? Od doby, co žiji a jednám, mě osud nějak vždy přivádí k rozuzlení cizích dramat, jako by beze mě nikdo nemohl ani umřít, ani upadnout do zoufalství. Byl jsem nutnou osobou pátého aktu; bezděčně jsem hrál ubohou roli kata nebo zrádce. Jaký měl osud tím cíl?... Snad mě předurčil ke spisovateli měšťanských tragédií a rodinných románů, – nebo za spolupracovníka dodavatele povídek, například pro „Knihovnu pro čtení“?... Jak to vědět?... Mnoho lidí začíná život s myšlenkou, že ho skončí jako Alexandr Veliký nebo lord Byron, a přitom celý věk zůstávají titulárními rady?...

Když jsem vešel do sálu, schoval jsem se v davu mužů a začal pozorovat. Grušnickij stál vedle kňažny a cosi s velkým zápalem říkal; ona ho roztržitě poslouchala, dívala se stranou, přiložila vějíř ke rtům; v její tváři se vyjadřovala netrpělivost, oči jí hledaly kolem někoho; tiše jsem přistoupil zezadu, abych odposlechl jejich rozhovor.

– Vy mě trápíte, kňažno, – říkal Grušnickij: – strašně jste se změnila od chvíle, co jsem vás neviděl...

– I vy jste se změnil, – odpověděla, vrhnuvši na něj rychlý pohled, v kterém nedokázal rozeznat tajný posměšek.

– Já? Já se změnil? – Ó, nikdy! Víte, že to je nemožné! Kdo vás jednou spatří, ten na věky unese s sebou vaši božskou podobu...

– Přestaňte!...

– Proč teď nechcete poslouchat to, čemu jste ještě nedávno a tak často přívětivě naslouchala?...

– Protože nemám ráda opakování, – odpověděla se smíchem.

– Ó, hořce jsem se mýlil!... Myslel jsem, bláznivě, že aspoň tyto epolety mi dají právo doufat... Ne, raději bych zůstal věčně v tom opovrženém vojenském plášti, kterému jsem snad vděčil za vaši pozornost...

– Opravdu, vám plášť mnohem více sluší…

V tu chvíli jsem přistoupil a uklonil se kňažně; trochu zrudla a rychle pronesla:

– Není pravda, pane Pečoriné, že šedý plášť mnohem více sluší panu Grušnickému?…

– Nesouhlasím s vámi, – odpověděl jsem: – v uniformě je ještě mládeneckonadší.

Grušnickij ten úder nevydržel: jako všichni chlapci, má pretenzi být starcem; myslí si, že na jeho tváři hluboké stopy vášní nahrazují otisk let. Vrhl na mě zuřivý pohled, dupl nohou a odešel.

– A přiznejte, – řekl jsem kňažně, – že i když byl vždy velmi směšný, ještě nedávno se vám zdál zajímavý… v šedém plášti?…

Sklopila oči a neodpověděla.

Grušnickij celý večer pronásledoval kňažnu, tancoval buď s ní, nebo *vis-à-vis*; hltal ji očima, vzdychal a nudil ji modlitbami a výčitkami. Po třetí kvadrile už ho nenáviděla.

– Tohle jsem od tebe nečekal, – řekl, přistoupiv ke mně a vzal mě za ruku.

– Čeho?

– Ty s ní tancuješ mazurku? – zeptal se triumfálním hlasem. – Přiznala mi…

– No a co? Snad je to tajemství?

– Samozřejmě, od té holky… od koketky, jsem to měl čekat… Pomstím se!

– Haň svůj plášť nebo své epolety, ale proč obviňovat ji! Čím je vinná, že se jí už nelíbíš?…

– Proč dávat naděje?

– Proč jsi doufal? – Chtít a usilovat o něco – chápu, ale kdo doufá?

– Vyhrál jsi sázku, – jen ne úplně, – řekl, zle se usmívaje.

Mazurka začala. Grušnickij vybíral jen kňažnu, jiní kavalíři ji každou chvíli vybírali: zjevně to byla smlouva proti mně. Tím lépe. Chce

se jí mluvit se mnou, překáží jí – bude se jí chtít dvojnásob.

Dvakrát jsem stiskl její ruku; podruhé ji vytrhla a bez slova.

– Dnes v noci špatně usnu, – řekla mi, když mazurka skončila.

– Za to může Grušnickij.

– Ó, ne! – A její tvář se stala tak zamyšlenou, tak smutnou, že jsem si dal slovo, že toho večera určitě políbím její ruku.

Začali se rozjíždět. Když jsem kňažnu usazoval do kočáru, rychle jsem jí přitiskl její malou ručku k rtům. Byla tma a nikdo to nemohl vidět.

Vrátil jsem se do sálu velmi sám se sebou spokojen.

U velkého stolu večeřela mládež, a mezi nimi Grušnickij.

Když jsem vstoupil, všichni umlkli: zřejmě mluvili o mně. Mnozí jsou na mě od posledního plesu nevraživí, zvláště dragounský kapitán, a teď, zdá se, se definitivně proti mně tvoří nepřátelská tlupa pod velením Grušnického. Má tak hrdý a odvážný výraz…

Velmi rád. Mám rád nepřátele, i když ne po křesťansku. Baví mě, rozvzrušují mi krev. Být vždy ve střehu, chytat každý pohled, význam každého slova, uhodnout úmysly, ničit spiknutí, předstírat, že jsem oklamán, a najednou jedním úderem převrhnout celou obrovskou a mnohotrudnou budovu jejich lstí a plánů, – to nazývám životem!

Během večeře Grušnickij šeptal a si mrkal s dragounským kapitánem.

6. června

Dnes ráno Věra odjela s manželem do Kislovodska. Potkal jsem jejich kočár, když jsem šel ke kněžně Ligovské. Pokývla mi hlavou, v jejím pohledu byla výčitka.

A čí je to vina! Proč mi nechce dát příležitost vidět se s ní o samotě? Láska je jako oheň, – bez pokrmu hasne. Snad žárlivost udělá to, co nedokázaly mé prosby.

Seděl jsem u kněžny bitou hodinu. Mary nevyšla, – je nemocná. Večer na bulváru nebyla. Nově ustavená tlupa, vyzbrojená lornety, nabrala vskutku hrozivou podobu. – Jsem rád, že je kňažna nemocná: udělali by jí nějakou drzost. Grušnickij má rozcuchaný účes a zoufalý výraz: zdá se, že je skutečně rozlítostněn, zvlášť je uražena jeho samolibost; ale přece jen jsou lidé, u kterých i zoufalství vypadá komicky.

Když jsem se vracel domů, všiml jsem si, že mi něco chybí. *Neviděl jsem ji! – Je nemocná*! Snad jsem se do ní opravdu zamiloval? – Jaký nesmysl!

7. června

V jedenáct hodin ráno, – v hodinu, kdy se kněžna Ligovská obvykle potí v Jermolovské lázni, – jsem šel kolem jejího domu. Kňažna seděla zamyšleně u okna; sotva mě spatřila, vyskočila.

Vešel jsem do předsíně; z lidí tam nebyl nikdo, a já bez ohlášení, využívaje zdejších volných mravů, pronikl do salonu.

Mdlá bledost pokrývala milý obličej kňažny; stála u klavíru, opírající se jednou rukou o opěradlo křesla: ta ruka se nepatrně třásla. Tiše jsem k ní přistoupil a řekl:

– Vy se na mě hněváte?...

Zvedla ke mně mdlý, hluboký pohled a zavrtěla hlavou; její rty chtěly něco vyslovit, a nemohly; oči se naplnily slzami; klesla do křesla a zakryla si obličej rukama.

– Co je vám? – řekl jsem, vzav ji za ruku.

– Vy si mě neváţíte!... Ach! nechte mě!...

Udělal jsem několik kroků... Vzpřímila se v křesle, oči jí zablýskly.

Zastavil jsem se, vzav se za kliku dveří, a řekl:

– Odpusťte mi, kňažno! Zachoval jsem se jako šílenec... podruhé se to už nestane: přijmu svá opatření!... Proč byste měla vědět, co se dosud dělo v mé duši! Nikdy se to nedovíte, a tím lépe pro vás. Sbohem.

Když jsem odcházel, zdálo se mi, že slyším, jak pláče.

Potuloval jsem se pěšky po okolí Mašuku až do večera, strašně jsem se vyčerpal a doma jsem se vrhl na lůžko v úplném vysílení.

Zašel za mnou Werner.

– Je pravda, – zeptal se, – že si berete kňažnu Ligovskou?

– A co?

– Celé město o tom mluví; všichni moji pacienti jsou zaneprázdněni touto důležitou novinou, a tihle pacienti jsou takový národ: vědí všechno!

„To je Grušnického kousek!“ pomyslel jsem si.

– Abych vám dokázal, doktore, nepravdivost těchto pověstí, oznamuji vám pod tajemstvím, že se zítra stěhuji do Kislovodska…

– A kněžna také?…

– Ne; ta zůstává tady ještě týden…

– Takže se neženíte!…

– Doktore, doktore! podívejte se na mě: snad vypadám jako ženich, nebo jako něco podobného?

– To neříkám!… Ale víte, jsou případy, – dodal, lstivě se usmívaje, – kdy je ušlechtilý člověk povinen se oženit, a jsou maminky, které takovým případům aspoň nebrání… A tak vám radím, jako příteli, buďte opatrnější! Tady na vodách je nebezpečný vzduch; kolik jsem viděl krásných mladých lidí, hodných lepšího osudu, kteří odtud odjížděli přímo pod korunu… Dokonce, věřil byste tomu, mě chtěli oženit! A to jedna okresní maminka, jejíž dcera byla velmi bledá. Měl jsem to neštěstí jí říci, že se barva tváře po svatbě vrátí; tehdy mi se slzami vděčnosti nabídla ruku své dcery i celé své jmění – padesát duší, zdá se! Ale odpověděl jsem, že na to nejsem schopen.

Werner odešel v plné jistotě, že mě varoval.

Z jeho slov jsem postřehl, že o mně a kňažně se už po městě roznesly různé špatné pověsti: to Grušnickému jen tak neprojde.

10. června

Už tři dny jsem v Kislovodsku. Každý den vídám Věru u pramene a na procházce. Ráno, když se probudím, usedám k oknu a mířím lornet na její balkon; už je dávno oblečená a čeká na smluvené znamení; potkáváme se jakoby náhodou v zahradě, která se od našich domů svažuje k prameni. Oživující horský vzduch jí vrátil barvu i síly. Ne nadarmo se Narzan nazývá bohatýrským pramenem. Zdejší obyvatelé tvrdí, že vzduch Kislovodska vede k lásce, že tady končí všechny romány, které kdy začaly u úpatí Mašuku. A vskutku, tady všechno dýchá samotou, tady je všechno tajuplné – i husté klenby lipových alejí, sklánějících se nad potokem, který s hlukem a pěnou, padaje z plotny na plotnu, si prorývá cestu mezi zelenajícími se horami, i soutěsky plné mlhy a mlčení, jejichž větve se odtud rozbíhají na všechny strany, i svěžest voňavého vzduchu, přetíženého výpary vysokých jižních trav a bílé akácie, – i stálý, sladkouspávací šum studených ručejů, které, potkavše se na konci údolí, přátelsky běží o závod a nakonec se vrhají do Podkumku; – z této strany je soutěska širší a přechází v zelenou úvalinu: po ní se vine prašná cesta. Pokaždé, když na ni pohlédnu, pořád se mi zdá, že jede kočár a z okna kočáru vyhlíží růžová tvářička. Mnoho kočárů už po té cestě projelo, – ale ten pořád není. Slobodka za pevností se zalidnila; v restauraci postavené na pahorku, několik kroků od mého bytu, se večer začínají mihotat světla skrze dvojí řadu topolů; hluk a cinkot sklenic se tam ozývá do pozdní noci.

Nikde se nepije tolik kachetinského vína a minerální vody, jako tady.

Avšak směšovat ta dvě řemesla
Je spousta ochotníků – já mezi nimi nejsem.

Grušnickij se svou tlupou zuří každý den v hospodě a sotva se se mnou pozdraví.

Přijel teprve včera, a už se stihl pohádat se třemi starci, kteří si chtěli sednout do lázně dřív než on: rozhodně – neštěstí v něm rozví-

její bojovného ducha.

11. června

Konečně přijeli. Seděl jsem u okna, když jsem zaslechl klapot jejich kočáru: srdce mi poskočilo… Co to má znamenat? Snad jsem opravdu zamilovaný?… Jsem tak hloupě stvořený, že se to ode mě dá očekávat.

Obědval jsem u nich. Kněžna se na mě dívá velmi něžně a od dcery se nehne… zle! – Zato Věra na mě žárlí vůči kňažně: dočkal jsem se tohohle štěstí! Čeho žena neudělá, aby zarmoutila sokyni? Pamatuji si, jedna mě milovala za to, že jsem miloval jinou. Není nic paradoxnějšího než ženský rozum: ženy je těžké o něčem přesvědčit, je třeba je dovést k tomu, aby se přesvědčily samy; pořádek důkazů, kterými ničí své předsudky, je velmi originální; aby se člověk naučil jejich dialektice, musí ve své hlavě převrátit všechna školní pravidla logiky. Například, způsob obvyklý:

Tenhle člověk mě miluje – ale já jsem vdaná, – tudíž, nemám ho milovat.

Způsob ženský:

Nemám ho milovat – protože jsem vdaná, – ale on mě miluje, – tudíž… tady je několik teček, protože rozum už nic neříká, a mluví většinou: jazyk, oči a za nimi srdce, pokud nějaké mají.

Co kdyby tyto zápisky někdy padly do rukou ženě? – Pomluva! – vykřikne s rozhorlením.

Od doby, co básníci píšou a ženy je čtou (za což jim nejhlubší vděk), nazývali je tolikrát anděly, že vskutku, v prostotě duševní, tomu komplimentu uvěřily, zapomínajíce, že ti samí básníci za peníze velebili Nerona jako polobožství…

Nemístné by bylo o nich mluvit s takovou zlobou, – pro mě, který, kromě nich, na světě nic nemiloval, pro mě, který jsem jim byl vždy ochoten obětovat klid, ctižádost, život… Ale přece nejsem v záchvatu rozmrzelosti a uražené samolibosti, snažím se z nich strhnout to kou-

zelné závoj, skrze který proniká jen přivyklý pohled. Ne, všechno, co o nich říkám, je jen následek –

Chladných pozorování rozumu
A hořkých poznámek srdce.

Ženy by měly přát, aby je všichni muži znali tak dobře jako já, protože je miluji stokrát víc od té doby, co se jich nebojím a pochopil jsem jejich drobné slabosti.

Mimochodem: Werner nedávno srovnal ženy se zakletým lesem, o kterém vypráví Tasso ve svém „Osvobozeném Jeruzalému“. „Jen vkroč, – říkal, – a poletí na tebe ze všech stran takové hrůzy, že bůh chraň: povinnost, pýcha, slušnost, obecné mínění, posměch, pohrdání… Jen se nesmíš dívat, musíš jít přímo; – pomalu příšery mizí, a před tebou se otevírá tichá a světlá mýtina, uprostřed které kvete zelený myrta; – zato běda, jestli při prvních krocích srdce zakolísá a ty se ohlédneš.“

12. června

Dnešní večer byl bohatý událostmi. Asi tři versty od Kislovodska, v soutěsce, kudy teče Podkumok, je skála zvaná *Prsten*; jsou to brána, jaká udělala sama příroda; zvedají se na vysokém pahorku, a zapadající slunce skrze ni vrhá do světa svůj poslední, plamenný pohled. Početná kavalkáda se tam vypravila podívat na západ slunce skrze kamenné okénko. Nikdo z nás, pravdu řečeno, na slunce nemyslel. Jel jsem vedle kňažny; při návratu domů bylo třeba přejet Podkumok brodem. Horské říčky, i ty nejmenší, jsou nebezpečné zvláště tím, že jejich dno – je úplný kaleidoskop: každý den se od náporu vln mění; kde byl včera kámen, tam je dnes jáma. Vzal jsem kňažninu klisnu za uzdu a svedl ji do vody, která nebyla výš než po kolena; tiše jsme postupovali šikmo proti proudu. Je známo, že při přejíždění rychlých ří-

ček se nesmí hledět do vody, protože hned se zatočí hlava. Zapomněl jsem na to kňažnu Mary upozornit.

Byli jsme už uprostřed, v nejrychlejším proudu, když se najednou v sedle zapotácela. „Je mi mdlo!“ – pronesla slabým hlasem… Rychle jsem se k ní naklonil, obemkl jsem rukou její pružný pas.

– Dívejte se nahoru, – šeptl jsem jí: – to je nic, jen se nebojte, jsem s vámi.

Bylo jí lépe, chtěla se mé ruky zprostit, ale ještě silněji jsem obemknul její něžné, měkké tělo; moje tvář se téměř dotýkala její tváře; dýchalo z ní plamenem.

– Co to se mnou děláte!… bože můj!…

Nevšímal jsem si jejího chvění a rozpaků, a mé rty se dotkly její něžné tvářičky; zachvěla se, ale nic neřekla; jeli jsme vzadu: nikdo to neviděl. Když jsme se dostali na břeh, všichni se dali do klusu. Kňažna zadržela svou klisnu; zůstal jsem vedle ní; bylo vidět, že ji znepokojuje mé mlčení, ale přisahal jsem sám sobě, že neřeknu ani slovo, ze zvědavosti. Chtěl jsem vidět, jak se vymotá z téhle nepříjemné situace.

– Buď mnou pohrdáte, nebo mě velmi milujete! – řekla konečně hlasem, v němž byly slzy. – Snad se mi chcete vysmát, zbouřit mi duši, a pak opustit… To by bylo tak podlé, tak nízké, že už jen předpoklad… ach, ne! není pravda, – dodala hlasem něžné důvěry: – není pravda, že na mně není nic takového, co by vylučovalo úctu; váš smělý skutek, – musím, musím vám jej odpustit, protože jsem to dovolila… Odpovězte, mluvte přece, chci slyšet váš hlas!… – V posledních slovech bylo takové ženské netrpění, že jsem se bezděčně usmál; naštěstí už se stmívalo. – Nic jsem neodpověděl.

– Mlčíte? – pokračovala: – vy snad chcete, abych vám já první řekla, že vás miluji…

Mlčel jsem…

– Chcete to? – pokračovala, rychle se ke mně obracejíc. V rozhodnosti jejího pohledu a hlasu bylo něco hrozného…

– Proč? – odpověděl jsem, pokrčiv rameny.

Udeřila bičíkem svou klisnu a vyrazila plným cvalem po úzké, nebezpečné cestě; stalo se to tak rychle, že jsem ji sotva dohonil, a to teprve, když se už připojila k ostatní společnosti. Až do samého domu každou chvíli mluvila a smála se. V jejích pohybech bylo něco horečného; na mě nepohlédla ani jedinkrát. Všichni si všimli té neobyčejné veselosti. A kněžna se vnitřně radovala, dívajíc se na svou dcerku; a dcerka má prostě nervový záchvat: stráví noc bez spánku a bude plakat. Tahle myšlenka mi poskytuje nezměrnou slast. Jsou chvíle, kdy chápu Upíra!... A ještě mám pověst dobráka a tu pověst dávám najevo.

Když dámy sesedly z koní, vešly ke kněžně; byl jsem rozrušen a vyrazil jsem do hor rozehnat myšlenky, které se mi tlačily v hlavě. Rosnatý večer dýchal opojným chladem. Měsíc se zvedal za temnými vrcholky; každý krok mého nekovaného koně hluše zazníval v mlčení soutěsek; u vodopádu jsem napojil koně, jedenkrát dvakrát jsem lačně vdechl svěží vzduch jižní noci a vydal se na zpáteční cestu. Jel jsem skrze slobodku. V oknech začínala pohasínat světla; strážní na valu pevnosti a kozáci na okolních pikety si zdlouha ze svých stanovišť přepouštěli hlasy...

V jednom z domů slobodky, postaveném na kraji strže, jsem si všiml nezvykle silného osvětlení; občas se ozýval nespořádaný hovor a výkřiky, prozrazující vojenskou pitku. Sesedl jsem a připlížil se k oknu: nedobře přivřený okenice mi umožnila vidět hodovníky a rozslechnout jejich slova. Mluvili o mně.

Dragounský kapitán, rozohněný vínem, udeřil pěstí do stolu a žádal pozornost.

– Pánové! – řekl, – tohle není na nic. Pečorina je třeba poučit! Tihle petrohradští holobrádci se vždycky nafukují, dokud je někdo neuhodí přes nos! Myslí si, že on jediný žil ve světě, protože nosí vždycky čisté rukavice a vyleštěné boty.

– A co za nafoukaný úsměv! A já jsem přesvědčen, že je to zbabělec, – ano, zbabělec!

– Taky si myslím, – řekl Grušnickij. – On rád odpovídá vtipem. Jednou jsem mu takových věcí napovídal, že by mě jiný rozsekal na místě, a Pečorin všechno obrátil ve vtip. Já jsem ho pochopitelně nevyzval, protože to byla jeho věc; a ani jsem se do toho nechtěl zaplétat…

– Grušnickij se na něho zlobí za to, že mu odloudil kňažnu, – řekl kdosi.

– Vida, co si vymysleli! Já jsem se, pravda, trochu kolem kňažny motal, ale hned jsem toho nechal, protože se ženit nehodlám a kompromitovat dívku není v mých zásadách.

– Ano, ujišťuji vás, že on je ten nejhorší zbabělec, totiž Pečorin, a ne Grušnickij, – ó, Grušnickij je chlapík, a navíc je mým skutečným přítelem! – řekl zase dragounský kapitán. – Pánové! Je tu někdo, kdo ho hájí? Nikdo!… tím lépe; chcete-li, otestujeme jeho statečnost? To nás pobaví…

– Chceme – ale jak?

– Tak poslouchejte: Grušnický je na něho zvláště nahněvaný – jemu první role! Zavadí o něco pitomého a vyzve Pečorina na souboj… Počkejte: v tom je právě ten vtip… Vyzve na souboj, dobře! Všechno – výzva, přípravy, podmínky, bude to co nejslavnostnější a nejhroznější, – za to ručím já; já budu tvým sekundantem, můj ubohý příteli! Dobře! Jen tady je ten háček: do pistolí nepoložíme kulky. Já už vám odpovídám, že Pečorin se poleká – postavím je na šest kroků, čert vem! Souhlasíte, pánové?

– Pěkně vymyšleno… Souhlasíme! Proč ne, – ozývalo se ze všech stran.

– A ty, Grušnickij?

S úzkostí jsem čekal na Grušnického odpověď, chladná zloba se mě zmocňovala při pomyšlení, že nebýt náhody, mohl jsem se stát terčem posměchu těchto hlupáků. Kdyby Grušnickij nesouhlasil, byl bych se

mu vrhl na krk. Ale po jistém mlčení vstal ze svého místa, podal kapitánovi ruku a řekl velmi vážně: „dobře, souhlasím“.

Těžko popsat nadšení celé té počestné společnosti.

Vrátil jsem se domů, zmítán dvěma různými pocity. Prvním byla lítost: proč mě všichni nenávidí? pomyslel jsem si. Proč? Urazil jsem někoho? Ne. Snad patřím k těm lidem, jejichž pouhý pohled vyvolává nepřízeň? A cítil jsem, že jedovatá zloba mi pomalu plnila duši. Pozor, pane Grušnickij! říkal jsem si, chodě sem a tam po pokoji: se mnou se takhle nežertuje. Můžete draho zaplatit za schválení svých hloupých druhů. Nejsem vaše hračka…

Nespal jsem celou noc. K ránu jsem byl žlutý jako pomeranč.

Ráno jsem potkal kňažnu u pramene.

– Jste nemocen? – řekla, zpytavě se na mě dívajíc.

– Nespal jsem v noci.

– Já také… obviňovala jsem vás… snad zbytečně? – Ale vysvětlete to, mohu vám odpustit všechno…

– Všechno?…

– Všechno… jen mluvte pravdu… jen rychle… Vidíte, mnoho jsem přemýšlela, snažila se vysvětlit, ospravedlnit vaše chování; snad se bojíte překážek ze strany mých příbuzných… to nic není; až se dovědí… (její hlas se zachvěl) poprosím je. Nebo vaše vlastní postavení… ale věžte, že vším mohu obětovat pro toho, kterého miluji… Ach, odpovězte rychle, – smilujte se… Vy mnou nepohrdáte, že?

Chytila mě za ruku.

Kněžna šla před námi s Věřiným mužem a nic neviděla; ale mohli nás vidět procházející se nemocní, ti nejzvědavější pomluváči ze všech zvědavých, a rychle jsem vyprostil svou ruku z jejího vášnivého stisku.

– Řeknu vám celou pravdu, – odpověděl jsem kňažně: – nebudu se ospravedlňovat, ani vysvětlovat své činy; – já vás nemiluji.

Její rty mírně zbledly…

– Nechte mě, – řekla sotva srozumitelně.

Pokrčil jsem rameny, otočil se a odešel.

14. června

Někdy sebou samým pohrdám… není to proto, že pohrdám i druhými?… Stal jsem se neschopen ušlechtilých vzmachů; bojím se zdát se sám sobě směšným. Jiný by na mém místě nabídl kňažně: *son cœur et sa fortune* (své srdce i své jmění)!… ale nade mnou slovo *ženit se* má jakousi kouzelnou moc: jak vášnivě bych ženu nemiloval, jestli mi jen dá najevo, že se s ní musím oženit – sbohem lásko! mé srdce se promění v kámen, a nic ho už znova nerozehřeje. Jsem připraven na všechny oběti, kromě této; dvacetkrát svůj život, i čest položím na kartu… ale svou svobodu neprodám. Proč si jí tak cením? Co mi v ní je?… kam se chystám? co očekávám od budoucnosti?… Opravdu, zhola nic. Je to jakýsi vrozený strach, nevysvětlitelná předtucha… Vždyť jsou lidé, kteří se nevědomky bojí pavouků, švábů, myší… Mám se přiznat?… Když jsem byl ještě dítětem, jedna stařena mé matce o mně věštila; předpověděla mi *smrt od zlé ženy*; mě to tehdy hluboce zasáhlo: v mé duši se zrodil nepřemožitelný odpor k ženění… Mezitím mi něco říká, že se její předpověď vyplní; aspoň se budu snažit, aby se vyplnila co nejpozději.

15. června

Včera sem přijel kouzelník *Apfelbaum*. Na dveřích restaurace se objevila dlouhá vyhláška, oznamující ctěnému publiku, že výše jmenovaný udivující kouzelník, akrobat, chemik a optik, bude mít tu čest dát velkolepé představení dnešního dne v osm hodin večer, v sále šlechtického shromáždění (jinak – v restauraci); vstupenky po dvou rublech padesáti kopejkách.

Všichni se chystají jít se podívat na divotvorného kouzelníka; dokonce i kněžna Ligovská, přestože její dcera je nemocná, vzala pro sebe lístek.

Dnes po obědě jsem šel kolem oken Věry; seděla sama na balkonu; k mým nohám spadl lístek:

„Dnes v desáté hodině večer přijď ke mně po velkém schodišti; můj muž odjel do Pjatigorska a vrátí se teprve zítra ráno. Mých lidí a služek nebude v domě: rozdala jsem jim všem vstupenky, i lidem kněžny. – Čekám tě. Přijď určitě."

– A-ha! – pomyslel jsem si: – konečně to vyšlo po mém.

V osm hodin jsem šel na kouzelníka. Publikum se shromáždilo ke konci deváté hodiny; představení začalo. V zadních řadách židlí jsem rozeznal lokaje a služky Věry a kněžny. Všichni tam byli do jednoho. – Grušnickij seděl v první řadě s lornetem. Kouzelník se k němu obracel pokaždé, když potřeboval kapesník, hodinky, prsten a tak dále.

Grušnickij se se mnou už delší dobu nezdraví a dnes se na mě dvakrát podíval dost drze. Všechno tohle mu bude připomenuto, až se budeme muset vyúčtovat.

V deseti hodin jsem vstal a vyšel ven.

Venku byla tma, že by oko vypíchl. Těžké, chladné mraky ležely na vrcholech okolních hor; jen občas umírající vítr šuměl ve vrcholcích topolů obklopujících restauraci. U jejích oken se tlačil lid. Sešel jsem s kopce, a zahnuv do brány, přidal jsem kroku. Najednou se mi zdálo, že někdo jde za mnou. Zastavil jsem se a rozhlédl se. Ve tmě nebylo nic rozeznat; nicméně jsem z opatrnosti obešel, jakoby na procházce, kolem domu. Když jsem procházel kolem oken kňažny, uslyšel jsem znovu kroky za sebou, a člověk zahalený do pláště přeběhl kolem mě. To mě znepokojilo. Nicméně jsem se připlížil ke vchodu a spěšně vyběhl po temném schodišti. Dveře se otevřely; malá ručka chytila moji ruku…

– Nikdo tě neviděl? – řekla šeptem Věra, přitiskna se ke mně.

– Nikdo!

– Teď věříš, že tě miluji?… Ach, dlouho jsem váhala, dlouho jsem se trápila… ale ty ze mě děláš, co chceš.

Její srdce bilo silně, ruce byly chladné jak led. Začaly výčitky žárlivosti, stížnosti, – žádala ode mě, abych jí ve všem přiznal, říkajíc, že mou nevěru snese s pokorou, protože chce jediné – mé štěstí. Nevěřil jsem jí docela, ale uklidnil jsem ji přísahami, sliby a tak dále.

– Takže si neberes Mary? nemiluješ ji?... A ona si myslí... víš, že je do tebe zamilovaná až k šílenství... ubohá!...

Kolem druhé hodiny po půlnoci jsem otevřel okno a svázav dva šály, spustil jsem se z horního balkonu na dolní, přidržuje se za sloup. U kňažny ještě svítilo světlo. Něco mě pobídlo k tomu oknu. Záclona nebyla úplně stažená, a já mohl vrhnout zvědavý pohled dovnitř pokoje. Mary seděla na své posteli, zkřížená na kolenou ruce; její husté vlasy byly sebrány pod noční čepičku ozdobenou krajkou; velký nachový šál zakrýval její bílá ramínka; její malé nožky se skrývaly v pestrých perských pantoflích. Seděla nehybně, s hlavou skloněnou na hruď; před ní na stolku byla rozevřena kniha, ale její oči, nehybné a plné nevýslovného smutku, zdálo se, posté pročítaly jednu a tu samou stránku, zatímco její myšlenky byly daleko...

V té chvíli se cosi pohnulo za keřem. Seskočil jsem z balkonu na trávník. Neviditelná ruka mě chytila za rameno. „A-ha! – řekl hrubý hlas: – chytili jsme tě!... budeš mi tak chodit v noci za kňažnami!...“

– Drž ho pevně! – křikl druhý, který vyskočil zpoza rohu.

Byli to Grušnickij a dragounský kapitán.

Udeřil jsem druhého pěstí do hlavy, srazil ho k zemi a vrhl se do křoví: všechny pěšiny zahrady, pokrývající svah proti našim domům, mi byly známy.

– Zloději! stráž!... – křičeli; ozval se puškařský výstřel; dýmající nábojnice spadla téměř k mým nohám.

Za minutu jsem už byl ve svém pokoji, svlékl se a lehl si. Sotva můj lokaj zamkl dveře na zámek, začali se ke mně dobývat Grušnickij a kapitán.

– Pečoriné! vy spíte? jste tady?... – křičel kapitán.

– Spím, – odpověděl jsem naštvaně.

– Vstávejte, – zloději… Čerkesové…

– Mám rýmu, – odpověděl jsem, – bojím se, abych nenachladl.

Odešli. Zbytečně jsem jim odpovídal: ještě by mě hodinu hledali v zahradě. Mezitím vznikl strašný poplach. Z pevnosti přicválal kozák. Všechno se dalo do pohybu; začali hledat Čerkesy ve všech křoviscích – a samozřejmě nic nenašli. Ale mnozí asi zůstali v pevném přesvědčení, že kdyby posádka projevila více statečnosti a spěchu, zůstalo by na místě aspoň dvacet dravců.

16. června

Dnes ráno u pramene se mluvilo jen a jen o nočním útoku Čerkesů. Vypiv určený počet pohárů narzanu, projda si desetkrát dlouhou lipovou alejí, jsem potkal Věřina muže, který se právě vrátil z Pjatigorska. Vzal mě pod paži, a vyrazili jsme do restaurace na snídani; strašně se bál o ženu. „Jak se dnes v noci vyděsila! – říkal: – a to se musí stát zrovna tehdy, když jsem pryč.“ Usedli jsme ke snídani vedle dveří, vedoucích do rohového pokoje, kde bylo asi deset mladých mužů, mezi nimi i Grušnickij. Osud mi po druhé poskytl příležitost vyslechnout rozhovor, který měl rozhodnout o jeho osudu. On mě neviděl, a tedy jsem nemohl podezírat úmysl; ale to jen zvětšovalo jeho vinu v mých očích.

– Ale skutečně to byli Čerkesové? – řekl kdosi: – viděl je někdo?

– Povím vám celou historii, – odpovídal Grušnickij, – jen prosím, nevyzraďte mě; takhle to bylo: včera přišel ke mně jeden člověk, kterého vám nejmenuji, a vypráví, že viděl kolem deváté hodiny večer, jak se někdo plížil do domu Ligovských. Musím vám podotknout, že kněžna tam byla a kňažna doma. Tak jsme s ním šli pod okna, abychom toho šťastlivce překvapili.

Přiznám se, lekl jsem se, i když můj společník byl velmi zaujatý svou snídaní: mohl zaslechnout věci pro sebe dost nepříjemné, pokud

by Grušnickij uhodl pravdu; ale, oslepen žárlivostí, ji nepodezíral.

– Vidíte, – pokračoval Grušnickij, – vzali jsme s sebou pušku nabitou slepou patronou, jen tak, aby ho vylekala. Do druhé hodiny jsme čekali v zahradě; konečně – ví bůh, odkud se objevil, jen ne z okna, protože se neotevíralo, a musel vyjít prosklenými dveřmi za sloupem, – konečně, říkám, vidíme, že někdo sestupuje z balkonu... Jaká je ta kňažna? no? Přiznávám se, moskevské slečny! po tomhle čemu věřit? Chtěli jsme ho chytit, jen se vytrhl a jako zajíc se vrhl do křoví; tu jsem po něm vystřelil.

Kolem Grušnického se ozval šum nedůvěry.

– Vy nevěříte? – pokračoval: – dávám vám čestné, ušlechtilé slovo, že je to všechno čistá pravda, a pro důkaz vám, pokud chcete, pojmenuji toho pána.

– Řekni, řekni, kdo to je! – ozývalo se ze všech stran.

– Pečorin, – odpověděl Grušnickij.

V té chvíli pozvedl oči – stál jsem ve dveřích naproti němu; strašně zrudl. Přistoupil jsem k němu a řekl pomalu a zřetelně:

– Je mi velmi líto, že jsem vstoupil poté, co jste už dal čestné slovo na potvrzení té nejodpornější pomluvy. Má přítomnost by vás byla ušetřila té zbytečné podlosti.

Grušnickij vyskočil ze svého místa a chtěl se rozpálit.

– Prosím vás, – pokračoval jsem týmž tónem: – prosím vás, abyste okamžitě odvolal svá slova; vy velmi dobře víte, že je to výmysl. Nemyslím, že by lhostejnost ženy k vašim skvělým přednostem zasluhovala tak strašnou pomstu. Pořádně se zamyslete: trváním na svém mínění ztrácíte právo na jméno ušlechtilého člověka a vystavujete v nebezpečí život.

Grušnickij stál přede mnou, se sklopenýma očima, v silném vzrušení. Ale boj svědomí se samolibostí byl krátký. Dragounský kapitán, sedící vedle něho, ho šťouchnul loktem; zachvěl se a rychle mi odpověděl, aniž pozvedl oči:

– Milostivý pane, když já něco říkám, tak si to i myslím, a jsem ochoten to opakovat... Nebojím se vašich hrozeb a jsem připraven na všechno.

– To poslední jste už dokázal, – odpověděl jsem mu chladně a vzav pod paži dragounského kapitána, vyšel jsem z pokoje.

– Co si přejete? – zeptal se kapitán.

– Vy jste přítel Grušnického, a pravděpodobně budete jeho sekundantem?

Kapitán se velmi vážně uklonil.

– Uhodl jste, – odpověděl: – ba jsem dokonce povinen být jeho sekundantem, protože urážka, kterou on utrpěl, se týká i mě. Byl jsem s ním včera v noci, – dodal a napřímil svůj mírně shrbený trup.

– Ach! takže to vás jsem tak neobratně udeřil přes hlavu!...

Zbledl, zmodral; skrytá zloba se mu zobrazila ve tváři.

– Budu mít tu čest vám dnes poslat svého sekundanta, – dodal jsem, uklonil jsem se velmi zdvořile a dával najevo, jakoby jsem si nevšímal jeho zuřivosti.

Na schodišti restaurace jsem potkal Věřina muže. Zdálo se, že na mě čekal.

Chytil mě za ruku s pocitem podobným nadšení.

– Vznešený mladý muži! – řekl se slzami v očích. – Všechno jsem slyšel; takový podlec! nevděčník!... Zvěte si je po tomhle do slušného domu! Chvála bohu, nemám dcery! Ale odmění vás ta, pro kterou riskujete život. Buďte si jistý mou mlčenlivostí do té doby, než bude třeba, – pokračoval: – i já jsem byl mladý a sloužil ve vojenské službě; vím, že se do takových věcí nesmí plést. Sbohem.

Ubožák! raduje se, že nemá dcery...

Šel jsem rovnou k Wernerovi, zastihl ho doma a vyprávěl mu všechno – své vztahy s Věrou a kňažnou, i rozhovor, který jsem vyslechl, z něhož jsem se dověděl o úmyslu těchto pánů ztropit si ze mě blázna,

že by mě přinutili střílet s nenabitými patrony. Ale teď šla věc za hranice žertu; oni asi takový obrat nečekali.

Doktor souhlasil, že bude mým sekundantem; dal jsem mu několik pokynů ohledně podmínek souboje; měl trvat na tom, aby se věc odbyla co nejtajněji, protože, i když jsem kdykoliv ochoten vystavit se smrti, nejsem ani v nejmenším nakloněn tomu, abych si navždy zkazil budoucnost v tomto světě.

Potom jsem šel domů. Za hodinu se doktor vrátil ze své výpravy.

– Proti vám skutečně je spiknutí, – řekl. – Zastihl jsem u Grušnického dragounského kapitána a ještě jednoho pána, jehož jméno si nepamatuji; na minutu jsem se zastavil v předsíni, abych svlékl galoše; měli strašný rámus a hádku… „Za nic nesouhlasím! – říkal Grušnickij: – on mě urazil veřejně – tenkrát to bylo úplně jiné…“ – „Co tě to zajímá? – odpovídal kapitán: – všechno beru na sebe. Byl jsem sekundantem na pěti soubojích a už vím, jak to zařídit. Všechno jsem vymyslel. Jen prosím, nepřekážej mi. Postrašit není na škodu. A proč se vystavovat nebezpečí, když se tomu lze vyhnout?…“ – V té chvíli jsem vstoupil. Oni najednou zmlkli. Naše jednání trvalo dost dlouho; nakonec jsme věc rozhodli takto: asi pět verst odtud je skrytá soutěska; oni tam zítra pojedou ve čtyři hodiny ráno, a my vyrazíme půl hodiny po nich; budete střílet na šest kroků – to si přál sám Grušnickij. Zabitý – na účet Čerkesů. Nyní, takováhle mám podezření: oni, totiž sekundanti, zřejmě poněkud změnili svůj dřívější plán a chtějí nabít kulí jen jeden Grušnického pistol. To se trochu podobá vraždě, ale ve válečném čase, a zvláště v asijské válce, se lsti připouštějí; jen Grušnickij se mi zdá ušlechtilejší než jeho druhové. Jak myslíte? Máme jim ukázat, že jsme uhodli?

– Za nic na světě, doktore; buďte klidný: já se jim nepoddám.

– Co tedy chcete udělat?

– To je mé tajemství.

– Dejte si pozor, nenechte se dostat… vždyť na šest kroků!

– Doktore, čekám vás zítra ve čtyři hodiny; koně budou připraveni… Sbohem.

Do večera jsem seděl doma, zavřený ve svém pokoji. Přišel lokaj mě pozvat ke kněžně, – nechal jsem vzkázat, že jsem nemocen.

Dvě hodiny v noci. Nespí se. A měl bych se vyspat, aby mi zítra netřásla ruka. Ostatně na šest kroků se minout cíle těžké. A! pane Grušnický! vaše mystifikace vám nevyjde… vyměníme si role: teď budu já hledat ve vaší bledé tváři příznaky tajného strachu. Proč jste sám určil těch osudných šest kroků? Myslíte si, že vám bez sporu podstavím své čelo… ale my hodíme los!… a tehdy… tehdy… co když přetáhne jeho štěstí? když mi má hvězda konečně zradí?… A nic divného: tak dlouho sloužila věrně mým rozmarům; na nebesích není víc stálosti než na zemi.

Co by na tom? zemřít tak zemřít: ztráta pro svět nevelká; a mně samému je už taky pořádně nudno. Jsem jako člověk, který zívá na plese a nejede spát jen proto, že ještě není jeho kočár. Ale kočár je připraven? – sbohem!

Probíhám v paměti celou svou minulost a bezděčně se sám sebe ptám: proč jsem žil? pro jaký cíl jsem se narodil?… A určitě existoval, a určitě mi bylo určeno vznešené určení, protože cítím v duši síly nezměrné; ale neuhodl jsem toho určení, nechal jsem se zlákat návnadami prázdných a nevděčných vášní; z jejich výhně jsem vyšel tvrdý a chladný jako železo, ale ztratil jsem navěky žár ušlechtilých snah, nejlepší květ života. A od té doby kolikrát jsem už hrál roli sekery v rukou osudu! Jako nástroj trestu jsem dopadal na hlavu odsouzených obětí, často bez zloby, vždy bez lítosti… Má láska nikomu nepřinesla štěstí, protože jsem ničím neobětoval za ty, které jsem miloval; miloval jsem pro sebe, pro vlastní potěšení; jen jsem uspokojoval zvláštní potřebu srdce, s lačností pohlcuje jejich city, jejich něžnost, jejich radosti a utrpení – a nikdy jsem se nemohl nasytit. Tak zemřený hladem v mdlobě usne a vidí před sebou přepychová jídla a šumivá vína;

s nadšením pohlcuje vzdušné dary představivosti, a zdá se mu lehčeji… ale jak se jen probudí, sen zmizí… zůstává zdvojený hlad a zoufalství!

A možná, že zítra zemřu!… a nezůstane na zemi ani jediná bytost, která by mi porozuměla úplně. Jedni mě považují za horšího, druzí za lepšího, než ve skutečnosti jsem… Jedni řeknou: byl to hodný chlapík, druzí – lotras!… A obojí bude lež. Po tomhle stojí za trud žít? a přece se žije – ze zvědavosti; čeká se cosi nového… Směšné a trapné!

Už je to půl druhého měsíce, co jsem v pevnosti *N*; Maxim Maksimyč odešel na lov. Jsem sám; sedím u okna; šedé mraky zakryly hory až k úpatí; slunce skrze mlhu vypadá jako žlutá skvrna. Je zima, vítr sviští a kymácí okenicemi. Nuda. Budu pokračovat ve svém žurnálu, přerušeném tolika zvláštními událostmi.

Přečítám si poslední stránku: směšné! – Myslel jsem, že umřu; to bylo nemožné: ještě jsem nevyprázdnil pohár utrpení, a teď cítím, že mi je ještě dlouho žít.

Jak jasně a ostře se celé minulé odlilo do mé paměti! Ani jeden rys, ani jeden stín nestřelo čas.

Pamatuji si, že v průběhu té noci, která předcházela souboji, jsem nespal ani minutu. Psát jsem dlouho nemohl: ovládl mě tajný neklid. Hodinu jsem chodil po pokoji; potom jsem si sedl a otevřel román Waltera Scotta, ležící na mém stole: byli to „Skotští puritáni“. Zprvu jsem četl s úsilím, pak jsem se zapomněl, strhnut kouzelným výmyslem… Snad skotskému bardovi na onom světě neplatí za každou útěšnou minutu, kterou daruje jeho kniha?…

Konečně se rozednilo. Nervy se mi uklidnily. Pohlédl jsem na sebe do zrcadla: mdlá bledost pokrývala mou tvář, hraničí stopy mučivé bezesnosti; ale oči, přestože obkroužené hnědavým stínem, zářily hrdě a nelítostně. Zůstal jsem sám se sebou spokojen.

Nařídiv osedlat koně, oblékl jsem se a sběhl do koupelny. Když jsem se ponořil do chladného vroucího Narzanu, cítil jsem, jak se mi vracejí

tělesné i duševní síly. Vyšel jsem z lázně svěží a bodrý, jako bych se chystal na ples. Po tomhle mi říkejte, že duše nezávisí na těle!...

Když jsem se vrátil, zastihl jsem u sebe doktora. Měl na sobě šedé reitúzy, archaluk a čerkeskou čepici. Rozchechtal jsem se, uviděv tu malou postavičku pod obrovskou chlupatou čepicí; jeho tvář vůbec není bojovná, a tentokrát byla ještě delší než obvykle.

– Proč jste tak smutný, doktore? – řekl jsem mu. – Snad stokrát jste neprovázel lidi na onen svět s největší lhostejností? Představte si, že mám žlučovou horečku! Mohu se uzdravit, mohu i umřít: obojí je v řádu věcí. Snažte se dívat na mě, jako na pacienta s nemocí, která je vám ještě neznámá, – a tehdy se vaše zvědavost vzbudí k nejvyššímu stupni: můžete nade mnou nyní udělat několik důležitých fyziologických pozorování... Očekávání násilné smrti – není už to opravdová nemoc?

Tato myšlenka doktora zasáhla, a rozveselil se.

Vsedli jsme na koně; Werner se chytil otěží oběma rukama, a vyrazili jsme. V mžiku jsme procválali kolem pevnosti skrze slobodku a vjeli do soutěsky, po níž se vinula cesta, zpola zarostlá vysokou trávou a každou chvíli protínaná bučícím potokem, přes který bylo třeba přejet brodem, k velkému zoufalství doktorovu, protože jeho kůň se pokaždé ve vodě zastavoval.

Nepamatuji si rána modřejšího a svěžejšího! Slunce se sotva vynořilo zpoza zelených vrcholků, a splývání první teploty jeho paprsků s umírajícím chladem noci přivádělo všechny city k jakési sladké mdlobě. Do soutěsky dosud nepronikal radostný paprsek mladého dne: zlatil jen vrcholy útesů, zavěšených po obou stranách nad námi; husté listnaté keře, rostoucí v jejich hlubokých prasklinách, při nejmenším dechu větru nás sypaly stříbrným deštěm. Pamatuji si – tentokrát, víc než kdy dříve, jsem miloval přírodu. Jak zvědavě jsem si prohlížel každou kapičku rosy, chvějící se na širokém lupenu vinné révy a odrážející miliony duhových paprsků! jak lačně se můj zrak

snažil proniknout do dýmavé dáli! Tam cesta se stále zužovala, útesy modralely a nabývaly hrozivosti, a konečně se zdálo, že se spojují v neproniknutelnou stěnu. Jeli jsme mlčky.

– Napsal jste svou závěť? – zeptal se najednou Werner.

– Ne.

– A kdybyste byl zabit?...

– Dědicové se najdou sami.

– Snad nemáte přátele, kterým byste chtěl poslat své poslední sbohem?...

Zavrtěl jsem hlavou.

– Snad není na světě ženy, které byste chtěl zanechat něco na památku?...

– Chcete, doktore, – odpověděl jsem mu, – abych vám otevřel svou duši?... Vidíte, přežil jsem ta léta, kdy se umírá, vyslovujíc jméno své milé a odkazuje příteli pramínek napomádovaných či nenapomádovaných vlasů. Když myslím na blízkou a možnou smrt, myslím o jednom sobě: někteří ani to nedělají. Přátelé, kteří mě zítra zapomenou nebo, hůře, upletou na můj účet bůhvíjaké nesmysly; ženy, které, objímajíce jiného, se budou nade mnou smát, aby v něm nevzbudily žárlivost k zesnulému, – bůh s nimi! Z životní bouře jsem vynesl jen několik idejí – a ani jeden cit. Dávno už nežiji srdcem, ale hlavou. Zvažuji a rozebírám své vlastní vášně a činy s přísnou zvědavostí, ale bez účasti. Jsou ve mně dva lidé: jeden žije v plném smyslu toho slova, druhý o něm myslí a soudí ho; první se snad za hodinu rozloučí s vámi a se světem navěky; a druhý... druhý?... Podívejte, doktore: vidíte, na skále napravo černají tři postavy? To jsou, zdá se, naši soupeři?...

Vyrazili jsme klusem.

U paty skály v křoví byli uvázáni tři koně; svoje jsme uvázali tam také, a sami jsme po úzké pěšině vystoupili na plošinu, kde na nás čekal Grušnickij s dragounským kapitánem a dalším svým sekundan-

tem, kterého nazývali Ivanem Ignatěvičem; jeho příjmení jsem nikdy neslyšel.

– Dávno vás už čekáme, – řekl dragounský kapitán s ironickým úsměvem.

Vytáhl jsem hodinky a ukázal mu.

Omluvil se, říkaje, že jeho hodinky jdou napřed.

Několik minut trvalo nepříjemné mlčení; konečně je přerušil doktor, obraceje se ke Grušnickému.

– Zdá se mi, – řekl, – že když jste oba projevili ochotu bít se a splatili tím dluh podmínkám cti, mohli byste se, pánové, vysvětlit a skončit tuto věc smírně.

– Jsem připraven, – řekl jsem.

Kapitán mrkl na Grušnického, a ten, mysle, že se bojím, nasadil hrdý výraz, i když do té chvíle mdlá bledost pokrývala jeho tváře. Od chvíle, co jsme přijeli, poprvé pozvedl ke mně oči; ale v jeho pohledu bylo cosi neklidného, prozrazujícího vnitřní boj.

– Vysvětlete své podmínky, – řekl, – a všechno, co pro vás mohu udělat, buďte si jist…

– Tady jsou mé podmínky: dnes se veřejně vzdáte své pomluvy a budete mě prosit o odpuštění…

– Milostivý pane, divím se, jak se opovažujete mi takové věci nabízet?…

– Co jiného jsem vám mohl nabídnout, kromě toho?…

– Budeme se střílet…

Pokrčil jsem rameny.

– Prosím; jen uvažte, že jeden z nás nepochybně bude zabit.

– Přeji si, aby to byl vy…

– A já jsem si jist opakem…

Zmátl se, zrudl, pak nuceně rozchechtal.

Kapitán ho vzal pod paži a odvedl stranou; dlouho si šeptali. Přijel jsem v dost mírumilovné náladě, ale tohle všechno mě začínalo zuřit.

Přistoupil ke mně doktor.

– Poslyšte, – řekl se zjevným neklidem: – vy jste jistě zapomněl na jejich spiknutí?... Neumím nabít pistol, ale v tomhle případě... Vy jste zvláštní člověk! Řekněte jim, že víte o jejich úmyslu, a oni se neodváží... To je co za lov! zastřelí vás jako ptáka...

– Prosím, nebuďte v obavách, doktore, a počkejte... Všechno zařídím tak, že na jejich straně nebude žádná výhoda. Nechte je si šeptat...

– Pánové, to začíná být nudné! – řekl jsem jim nahlas: – bít se tak bít se; měli jste čas včera se nahovořit...

– Jsme připraveni, – odpověděl kapitán. – Postavte se, pánové!... Doktore, račte odměřit šest kroků...

– Postavte se! – zopakoval Ivan Ignatěvič pištivým hlasem.

– Dovolte! – řekl jsem: – ještě jedna podmínka; protože se budeme bít na smrt, jsme povinni udělat vše možné, aby to zůstalo tajemstvím, a aby naši sekundanti nebyli odpovědní. Souhlasíte?

– Zcela souhlasíme.

– A tak, hle, co jsem vymyslel. Vidíte na vrcholku této strmé skály, napravo, úzkou plošinku? odtud dolů bude třicet sáhů, ne-li víc; dole jsou ostré kameny. Každý z nás se postaví na samý kraj plošinky; takovým způsobem i lehké zranění bude smrtelné; to by mělo být v souladu s vaším přáním, protože jste sám určili šest kroků. Ten, kdo bude raněn, nutně sletí dolů a roztříští se na kousky; kuli doktor vyjme. A pak bude možné velmi lehko vysvětlit tuto rychlou smrt neúspěšným skokem. Vrhneme los, kdo bude střílet první. Oznamuji vám závěrem, že jinak se bít nebudu.

– Prosím! – řekl kapitán, podíval se významně na Grušnického, který kývl hlavou na znamení souhlasu. Jeho tvář se každou chvíli měnila. Postavil jsem ho do nepříjemné situace. Pokud by se bil za obvyklých podmínek, mohl mířit mi do nohy, lehko mě zranit a tím uspokojit svou pomstu, aniž by příliš zatížil své svědomí; ale teď musel buď vystřelit do vzduchu, nebo se stát vrahem, nebo konečně opustit svůj

podlý záměr a vystavit se stejnému nebezpečí jako já. V té chvíli bych nechtěl být na jeho místě. Odvedl kapitána stranou a začal mu něco říkat s velkým zápalem; viděl jsem, jak se jeho zmodralé rty třásly; ale kapitán se od něho s pohrdavým úsměvem odvrátil. „Jsi hlupák! – řekl Grušnickému dost nahlas: – ničemu nerozumíš! Jdeme, pánové!“

Úzká pěšina vedla mezi křovím na strmý svah; úlomky skal tvořily vratké schody tohoto přirozeného schodiště; chytajíce se křovin, jsme začali šplhat. Grušnickij šel vepředu, za ním jeho sekundanti, a potom my s doktorem.

– Já se vám divím, – řekl doktor, pevně mi stisknul ruku. – Dejte si prohmatat pulz!... ó-ho! horečnatý!... ale v tváři nic není znát... jen oči vám svítí jasněji než obvykle.

Najednou drobné kameny s hlukem vykolébaly pod našima nohama. Co to? Grušnickij zakopl; větev, které se chytil, se zlomila, a on by byl sletěl dolů na zádech, kdyby ho jeho sekundanti nepodrželi.

– Pozor! – křikl jsem na něho: – nepadejte předem; to je špatné znamení. Vzpomeňte si na Julia Caesara!

Hle, vystoupali jsme na vrcholek vysunuté skály: plošinka byla pokryta jemným pískem, jako by schválně pro souboj.

Kolem, ztrácejíce se ve zlatavé mlze rána, se tlačily vrcholy hor jak nespočetné stádo, a Elbrus na jihu se tyčil bílou hmotou, uzavíraje řetěz ledových štítů, mezi nimiž už bloudily vláknité oblaky, přihnané od východu. Přistoupil jsem k okraji plošinky a pohlédl dolů; sotva se mi nezatočila hlava: tam dole se zdálo temno a chladno jako v rakvi; mechaté zuby skal, svržených bouří a časem, čekaly na svou kořist.

Plošinka, na které jsme se měli bít, představovala téměř správný trojúhelník. Od vysunutého rohu odměřili šest kroků a rozhodli, že ten, kdo bude první muset čelit nepřátelské palbě, se postaví na samý roh zády k propasti; pokud nebude zabit, soupeři si vymění místa.

Rozhodl jsem se poskytnout všechny výhody Grušnickému; chtěl jsem ho vyzkoušet; v jeho duši se mohla probudit jiskra velkomyslnos-

ti, a tehdy by se všechno zařídilo k lepšímu; ale samolibost a slabost charakteru musely zvítězit!... Chtěl jsem si dát plné právo nešetřit ho, kdyby mě osud ušetřil: kdo neuzavíral takové dohody se svým svědomím?

– Hoďte los, doktore, – řekl kapitán.

Doktor vytáhl z kapsy stříbrnou minci a pozdvihl ji nahoru.

– Rub! – vykřikl Grušnickij spěšně, jako člověk, kterého náhle vzbudil přátelský šťouchanec.

– Orel! – řekl jsem já.

Mince vylétla a spadla zazvoníc; všichni se k ní vrhli.

– Máte štěstí, – řekl jsem Grušnickému: – vám střílet prvnímu! Ale pamatujte si, že pokud mě nezabijete, já se neminu! – dávám vám čestné slovo.

Zrudl: byl zahanben zabít neozbrojeného člověka; já jsem se na něho pozorně díval; na okamžik se mi zdálo, že se mi vrhne k nohám a bude prosit o odpuštění; ale jak se přiznat k tak podlému úmyslu?... Zbývalo mu jediné prostředek – vystřelit do vzduchu; byl jsem si jistý, že vystřelí do vzduchu! Jen jedno mu v tom mohlo zabránit: myšlenka, že budu žádat opakovaný souboj.

– Je čas, – šeptl mi doktor, taháním za rukáv: – pokud teď neřeknete, že známe jejich úmysly, je po všem... Podívejte, už nabíjí... pokud nic neřeknete, pak já sám...

– Za nic na světě, doktore! – odpověděl jsem, zadrže ho za ruku: – všechno zkazíte; dal jste mi slovo nepřekážet... Co vás to zajímá? Snad chci být zabit...

Podíval se na mě s údivem.

– Ó! to je jiná!... jen se na mě na onom světě nestěžujte...

Kapitán mezitím nabil své pistoly, podal jeden Grušnickému, s úsměvem mu něco pošeptal; druhý mně.

Postavil jsem se na roh plošinky, pevně se opřel levou nohou o kámen a mírně se naklonil kupředu, abych v případě lehkého zranění

nespadl nazad.

Grušnickij se postavil proti mně a na daný znak začal zvedat pistol. Kolena se mu třásla. Mířil mi přímo do čela.

Nevýslovná zuřivost mi zavřela v hrudi.

Najednou spustil ústí pistolu a zblednuv jak plátno, se obrátil ke svému sekundantovi.

– Nemohu, – řekl tlumeným hlasem.

– Zbabělec! – odpověděl kapitán.

Výstřel se ozval. Kule mi škrábla koleno. Bezděčně jsem učinil několik kroků kupředu, abych se co nejrychleji vzdálil od okraje.

– Nu, bratře Grušnický, škoda, že jsi se netrefil, – řekl kapitán: – teď je řada na tobě, postav se! Obejmi mě předtím: už se neuvidíme! – Objali se; kapitán se stěží držel, aby se nerozesmál: – Neboj se, – dodal, lstivě pohlédnuv na Grušnického, – všechno nesmysl na světě!... Příroda – husa, osud – krocan, a život – groš!

Po této tragické frázi, vyřčené s patřičnou vážností, odešel na své místo; Ivan Ignatěvič se slzami také objal Grušnického, a hle, on zůstal sám proti mně. Dodnes se snažím vysvětlit si, jaký cit mi tehdy vřel v hrudi: byla to i mrzutost uražené samolibosti, i pohrdání, i zloba, rodící se při pomyšlení, že tento člověk, teď s takovou jistotou, s tak klidnou drzostí hledící na mě, dvě minuty předtím, aniž by se vystavoval jakémukoli nebezpečí, chtěl mě zabít jako psa, protože raněný do nohy jen o něco silněji bych nutně spadl z útesu.

Několik minut jsem na něho pozorně hleděl do tváře, snaže se zpozorovat aspoň lehkou stopu lítosti. Ale zdálo se mi, že potlačuje úsměv.

– Radím vám se před smrtí pomodlit k bohu, – řekl jsem mu tehdy.

– Nestarejte se o mou duši víc, než o svou vlastní. O jedno vás prosím, střílejte rychleji.

– A nevzdáváte se své pomluvy? Neprosíte mě o odpuštění?... Pořádně se zamyslete: neříká vám cokoli svědomí?

– Pane Pečoriné! – vykřikl dragounský kapitán: – vy nejste tady proto, abyste zpovídal, dovolte vám podotknout… Skončeme rychleji; nerovnoměrně nějaký projde soutěskou – a uvidí nás.

– Dobrá. Doktore, přistupte ke mně.

Doktor přišel. Ubohý doktor! byl bledší než Grušnickij před deseti minutami.

Následující slova jsem pronesl schválně s rozestupem, hlasitě a zřetelně, jak se vyslovuje rozsudek smrti.

– Doktore, tihle pánové, pravděpodobně ve spěchu, zapomněli položit kulku do mé pistoly: prosím vás, nabijte ji znovu, – a dobře!

– Nemůže to být! – křičel kapitán: – nemůže to být! Nabil jsem obě pistole, – snad jen že z vaší pistole kule vypadla… To není má vina! – A vy nemáte právo přenabíjet… žádné právo… to je zcela proti pravidlům, – já to nedovolím.

– Dobře, – řekl jsem kapitánovi: – jestli tak, pak se budeme střílet za stejných podmínek…

Zarazil se.

Grušnickij stál se sklopenou hlavou na hrudi, zmaten a chmurný.

– Nech je! – řekl konečně kapitánovi, který chtěl vyrvat můj pistol z rukou doktora. – Vždyť ty sám víš, že mají pravdu.

Zbytečně kapitán dělal různé pokyny, – Grušnickij se ani nechtěl dívat.

Doktor mezitím nabil pistol a podal mi jej.

Když to kapitán viděl, odplivl si a dupnul nohou: „Jsi hlupák, braši, – řekl: – sprostý hlupák!… Spolehl ses na mě, tak poslouchej ve všem… Dobře ti tak! chcípej si jako moucha…“ Otočil se a odcházeje, zabrumlal: „a přece je tohle naprosto proti pravidlům.“

– Grušnickij! – řekl jsem; – ještě je čas; vzdej se své pomluvy, a já ti všechno odpustím; nepodařilo se ti ze mě udělat hlupáka, a má samolibost je uspokojená, – vzpomeň, kdysi jsme bývali přátelé…

Tvář mu zahořela, oči se zablýskly.

– Střílejte! – odpověděl. – Já sebou pohrdám, a vás nenávidím. Jestli mě nezabijete, zabiju vás v noci zpoza rohu. Nám na zemi vedle sebe není místo…

Vystřelil jsem.

Když se dým rozptýlil, Grušnického na plošince nebylo. Jen prach se lehkým sloupem ještě vinul na okraji srázu.

Všichni jedním hlasem vykřikli.

– *Finita la comedia!* (Komedie skončila!) – řekl jsem doktorovi.

On neodpověděl a s hrůzou se odvrátil.

Pokrčil jsem rameny a uklonil se Grušnického sekundantům.

Když jsem sestupoval po pěšině dolů, všiml jsem si mezi puklinami skal zakrváceného trupu Grušnického. Bezděčně jsem zavřel oči.

Odvázav koně, krokem jsem vyrazil domů. Měl jsem na srdci kámen. Slunce se mi zdálo mdlé, jeho paprsky mě nehřály.

Nedojížděje do slobodky, zabočil jsem napravo po soutěsce. Pohled na člověka mi byl trpký: chtěl jsem být sám. Shodiv otěže a sklonivše hlavu na hruď, dlouho jsem jel, konečně jsem se ocitl v místě, mně zcela neznámém; obrátil jsem koně nazpět a začal hledat cestu; už slunce zapadalo, když jsem dojel ke Kislovodsku, umučený na umučeném koni.

Můj lokaj mi řekl, že u mě byl Werner, a podal mi dvě zprávy: jednu od něho, druhou… od Věry.

Rozpečetil jsem první: byla v tomto znění.

„Všechno zařízeno co nejlépe: tělo přivezeno zohavené, kule z hrudi vyňata. Všichni jsou přesvědčeni, že příčinou jeho smrti je nešťastná náhoda; jenom komandant, kterému je asi známa vaše hádka, zavrtěl hlavou, ale nic neřekl. Důkazy proti vám nejsou žádné, a vy můžete spát klidně, *pokud můžete*. Sbohem.“

Dlouho jsem nebyl schopen otevřít druhou zprávu… Co mi mohla psát? Těžké předtucha mi zmítala duší.

Hle, ten dopis, jehož každé slovo se mi nesmazatelně vrylo do paměti:

„Píšu ti v plné jistotě, že se už nikdy neuvidíme. Před několika lety, když jsem se s tebou rozcházela, myslela jsem si totéž; ale nebi se zalíbilo mě vyzkoušet podruhé; neobstála jsem v této zkoušce, mé slabé srdce se znovu podrobilo známému hlasu… ty za to mnou nebudeš pohrdat, že? Tento dopis bude zároveň rozloučením a zpovědí: jsem povinna ti říci všechno, co se mi nahromadilo na srdci od chvíle, co tě miluje. Nebudu tě obviňovat – zachoval ses se mnou tak, jak by se zachoval každý jiný muž; miloval jsi mě jako majetek, jako zdroj radostí, znepokojení a smutků, které se střídaly navzájem, a bez nichž je život nudný a jednotvárný. Chápala jsem to od začátku… Ale ty jsi byl nešťastný, a já jsem obětovala sebe sama, doufajíc, že jednoho dne oceníš mou oběť, že jednoho dne pochopíš mou hlubokou něžnost, nezávislou na žádných podmínkách;

od té doby uplynulo mnoho času: pronikla jsem do všech tajemství tvé duše… a přesvědčila se, že to byla naděje marná. Hořké mi to bylo! Ale má láska srostla s mou duší: ztemnila, ale neuhasla.

„Rozcházíme se navěky; nicméně si můžeš být jistý, že nikdy nebudu milovat jiného; má duše pro tebe vyčerpala všechny své poklady, své slzy a naděje. Ta, která tě jednou milovala, nemůže hledět bez jistého pohrdání na ostatní muže, ne proto, že bys byl lepší než oni, ó ne! ale v tvé přirozenosti je něco zvláštního, jen tobě svojského, něco pyšného a tajemného; v tvém hlase, ať bys říkal cokoliv, je nepřemožitelná moc; nikdo neumí tak stále chtít být milován; v nikom zlo není tak přitažlivé; žádný pohled neslibuje tolik blaženství; nikdo neumí lépe využít svých předností, – a nikdo nemůže být tak opravdově nešťastný, jako ty, protože nikdo se tolik nesnaží přesvědčit sám sebe o opaku.

„Teď ti musím vysvětlit příčinu svého rychlého odjezdu; bude ti připadat nedůležitá, protože se týká jen mě.

„Dnes ráno mi můj manžel přišel a vyprávěl o tvé hádce s Grušnickým. Je vidět, že jsem se v obličeji silně změnila, protože mi dlouho a pozorně hleděl do očí; málem jsem omdlela při pomyšlení, že se dnes musíš bít a že já jsem toho příčinou; zdálo se mi, že zešílím… Ale teď, když mohu uvažovat, jsem si jistá, že zůstaneš živý: nemožné, abys zemřel beze mě, nemožné! Můj muž dlouho chodil po pokoji; nevím, co mi říkal, nepamatuji si, co jsem mu odpovídala… určitě jsem mu řekla, že tě miluji… Pamatuji si jen, že nakonec našeho rozhovoru mě urazil strašným slovem a vyšel. Slyšela jsem, jak nařizuje zapřahat kočár… už je to tři hodiny, co sedím u okna a čekám na tvůj návrat… Ale ty žiješ, ty nemůžeš umřít!… Kočár je skoro připraven… Sbohem, sbohem… Zahynula jsem, – ale co na tom?… Kdybych si mohla být jistá, že si na mě budeš vždycky pamatovat, – nemluvím už o lásce, – ne, jen pamatovat… Sbohem: jdou… musím schovat dopis…

„Není pravda, že nemiluješ Mary? ty si ji nevezmeš? – Poslyš, musíš mi přinést tuto oběť: já jsem pro tebe ztratila všechno na světě…“

Vyskočil jsem jako šílený na schodiště, skočil na svého Čerkesa, kterého vodili po dvoře, a vyrazil plným cvalem po cestě na Pjatigorsk. Nemilosrdně jsem poháněl umučeného koně, který, chrchlajíc a celý v pěně, mě hnal po kamenité cestě.

Slunce už se schovalo v černém mraku, který odpočíval na hřebenu západních hor; v soutěsce bylo tma a vlhko. Podkumok, prodírající se mezi kameny, hluše a jednotvárně hučel. Cválal jsem, zalykaje se netrpělivostí. Myšlenka, že ji už v Pjatigorsku nezastihnu, mi tloukla do srdce kladivem! – jednu minutu, ještě jednu minutu ji vidět, rozloučit se, stisknout jí ruku… Modlil jsem se, proklínal, plakal, smál se… ne, nic nevyjádří můj neklid, zoufalství!… Při možnosti ztratit ji navěky se Věra stala pro mě dražší všeho na světě, dražší života, cti, štěstí! Bůh ví, jaké zvláštní, jaké šílené plány se mi rojily v hlavě… A přesto jsem stále cválal, nemilosrdně pohánějíc. A hle, začal jsem si všímat, že můj kůň těžce dýchá; dvakrát se už klopýtnul na rovném místě… Zbývalo

pět verst do Esentukov, kozácké stanice, kde jsem mohl přesednout na jiného koně.

Všechno by bylo zachráněno, kdyby mému koni stačilo sil ještě na deset minut. Ale najednou, stoupaje z malé strže, při výjezdu z hor, na strmé zatáčce, se zřítil na zem. Hbitě jsem seskočil, chci ho zvednout, tahám za uzdu – marně; sotva slyšný ston mu vylétl zpod zaťatých zubů; za několik minut zdechl; zůstal jsem ve stepi sám, ztrativ poslední naději. Zkusil jsem jít pěšky – nohy mě zradily; vysílený starostmi dne a bezesností, padl jsem na mokrou trávu a jako dítě jsem se rozplakal.

A dlouho jsem ležel nehybně a plakal, hořce, nesnaže se zadržet slzy a vzlyky; myslel jsem, že mi hruď praskne; všechna má tvrdost, celá má chladnokrevnost – zmizely jako dým, duše ochabla, rozum zmlkl, a kdyby mě v té chvíli někdo spatřil, s pohrdáním by se odvrátil.

Když noční rosa a horský vítr osvěžily mou hořící hlavu a myšlenky se vrátily do obvyklého pořádku, pochopil jsem, že honit se za ztraceným štěstím je zbytečné a nerozumné. Co ještě potřebuji? – ji vidět? – proč? copak už není mezi námi vše skončené? Jeden hořký rozlučkový polibek neobohatí mé vzpomínky, a po něm se nám rozcházet bude ještě těžší.

Je mi nicméně příjemné, že mohu plakat! Ostatně, snad to je způsobeno rozrušenými nervy, nocí strávenou beze spánku, dvěma minutami proti ústí pistole a prázdným žaludkem.

Všechno k lepšímu! toto nové utrpení, vojenským slohem řečeno, ve mně vytvořilo šťastnou diverzi. Plakat je zdravé, a potom, pravděpodobně, kdybych se nebyl projel na koni a nebyl donucen na zpáteční cestě projít patnáct verst, pak by mi ani tuto noc spánek neuzavřel oči.

Vrátil jsem se do Kislovodska v pět hodin ráno, vrhl se na postel a usnul spánkem Napoleonovým po Waterloo.

Když jsem se probudil, venku už bylo tma. Usedl jsem k otevřenému oknu, rozepjal jsem archaluk, a horský vítr osvěžil mou hruď, do-

sud neuklidněnou těžkým spánkem únavy. Daleko za řekou, skrze vrcholky hustých lip, které ji zastiňují, se míhala světla v budovách pevnosti a slobodky. Na dvoře u nás bylo všechno tiché, v kněžnině domě bylo temno.

Vešel doktor. Čelo měl nahrbené, a proti obyčeji mi nepodal ruku.

– Odkud přicházíte, doktore?

– Od kněžny Ligovské; její dcera je nemocná – rozklad nervů! Ale o to nejde, nýbrž o tohle: velení tuší, a i když se nic nedá dokázat kategoricky, přece vám radím být opatrnější. Kněžna mi dnes řekla, že ví, že jste se střílel za její dceru. Všechno jí ten stařík vyprávěl: – jakpak se jen jmenuje? – Byl svědkem vaší srážky s Grušnickým v restauraci. Přišel jsem vás varovat. Sbohem. Snad se už neuvidíme, pošlou vás někam…

Na prahu se zastavil: chtěl mi stisknout ruku… a kdybych mu dal sebemenší najevo tomto přání, pak by se mi byl vrhl na krk; ale zůstal jsem chladný jako kámen, – a on vyšel.

Takoví jsou lidé! všichni jsou takoví: vědí předem všechny špatné stránky skutku, pomáhají, radí, dokonce ho schvalují, vidíce nemožnost jiného prostředku, – a pak si umývají ruce a s rozhorlením se odvracejí od toho, kdo měl odvahu vzít na sebe celou tíhu odpovědnosti. Všichni jsou takoví, i ti nejlepší, nejchytřejší!…

Druhého dne ráno, obdržev příkaz od vyššího velení odjet do pevnosti *N*, zašel jsem se ke kněžně rozloučit.

Byla překvapena, když na její otázku: zdali jí musím říci něco zvlášť důležitého? jsem odpověděl, že jí přeji, aby byla šťastná, a tak dále.

– A já potřebuji s vámi mluvit velmi vážně.

Mlčky jsem si sedl.

Bylo jasné, že neví, čím začít; její obličej zrudl, její buclaté prsty klepaly po stole; konečně začala takto, přerušovaným hlasem:

– Poslyšte, monsieur Pečorine! myslím, že jste ušlechtilý člověk.

Uklonil jsem se.

– Dokonce jsem o tom přesvědčená, – pokračovala, – i když je vaše chování poněkud podezřelé; ale můžete mít důvody, které neznám, a ty mi teď musíte svěřit. Vy jste bránil mou dceru před pomluvou, střílel jste se za ni, tedy jste riskoval život… Neodpovídejte, vím, že se k tomu nepřiznáte, protože Grušnickij je zabit (pokřížila se). Bůh mu odpusť – a doufám, že i vám!… Co se mě týče, nemohu vás soudit, protože má dcera, i když nevinně, byla toho příčinou. Všechno mi řekla… myslím, všechno: vy jste jí vyznal lásku… ona vám přiznala svou (zde kněžna těžce vzdechla). Ale je nemocná, a já jsem si jistá, že to není obyčejná nemoc! Tajný smutek ji zabíjí; nepřizná se, ale já jsem si jistá, že jste toho příčinou. Poslyšte, snad si myslíte, že hledám hodnosti, obrovské bohatství, – přesvědčte se jinak! Chci jen štěstí dcery. Vaše současné postavení není záviděníhodné, ale může se napravit, – máte jmění, miluje vás má dcera, je vychována tak, že udělá štěstí svému muži, – já jsem bohatá, ona u mě jediná… Mluvte, co vás zdržuje?… Vidíte, nemusela bych vám tohle všechno říkat, ale spoléhám na vaše srdce, na vaši čest – vzpomeňte si, mám jedinou dceru… jedinou…

Rozplakala se.

– Kněžno, – řekl jsem: – nemožné je vám odpovědět; dovolte mi mluvit s vaší dcerou, – o samotě…

– Nikdy! – vykřikla, vstavši ze židle v silném vzrušení.

– Jak chcete, – odpověděl jsem, chystaje se odejít.

Zamyslela se, dala mi znamení rukou, abych počkal, a vyšla.

Uplynulo asi pět minut; srdce mi silně bilo, ale myšlenky byly klidné, hlava chladná; jak jsem hledal v hrudi aspoň jiskru lásky k milé Mary, všechna má snaha byla marná.

Hle, dveře se otevřely a vešla ona. Bože! jak se změnila od doby, co jsem ji neviděl, – a jak dávno?

Došedši doprostřed pokoje, zapotácela se; vyskočil jsem, podal jí ruku a dovedl ji ke křeslu.

Stál jsem proti ní. Dlouho jsme mlčeli; její velké oči, plné nevýslovného smutku, zdálo se, hledaly v mých cosi podobného naději; její bledé rty se marně snažily usmát; její něžné ruce, složené na kolenou, byly tak hubené a průhledné, že se mi jí stalo líto.

– Kňažno, – řekl jsem: – víte, že jsem se vám smál!... Vy mnou musíte pohrdat.

Na jejích tvářích se objevilo chorobné zarudnutí.

Pokračoval jsem: – Tedy, nemůžete mě milovat...

Odvrátila se, opřela se o stůl, zakryla si oči rukou, a zdálo se mi, že se v nich zalesknuly slzy.

– Bože můj! – vyslovila sotva srozumitelně.

Tohle se stávalo nesnesitelným: ještě minuta, a byl bych klesl k jejím nohám.

– Takže sama vidíte, – řekl jsem co nejpevnějším hlasem a nuceným úsměškem: – sama vidíte, že si vás nemohu vzít; i kdybyste to ted chtěla, brzy byste litovala. Můj rozhovor s vaší maminkou mě přinutil se vám vysvětlit tak otevřeně a tak hrubě; doufám, že se mýlí: snadno ji o tom přesvědčíte. Vidíte, hraji ve vašich očích tu nejubožejší a nejhnusnější roli, a dokonce se k tomu přiznávám; to je všechno, co pro vás mohu udělat. Jakékoli špatné mínění o mně byste měla – pokořuji se mu... Vidíte, jsem před vámi nízký... Není pravda, že i když jste mě milovala, od této chvíle mnou pohrdáte?...

Obrátila se ke mně bledá jak mramor, jen oči jí nádherně zasvítily.

– Já vás nenávidím... – řekla.

Poděkoval jsem, uklonil se uctivě a vyšel.

Za hodinu mě kurýrská trojka hnala z Kislovodska. Několik verst od Esentukov jsem u cesty poznal mrtvolu svého statečného koně; sedlo bylo sňato – pravděpodobně projíždějícím kozákem, – a místo sedla mu na hřbetě seděli dva havrani. – Vzdechl jsem a odvrátil se!...

A teď, zde, v této nudné pevnosti, často, probíhaje v myšlenkách minulým, se sám sebe ptám, proč jsem nechtěl vstoupit na tu cestu,

otevřenou mi osudem, kde mě čekaly tiché radosti a klid duše… Ne! já bych nebyl mohl žít s takovým údělem! Já, jako námořník, zrozený a vyrostlý na palubě loupežnického brigy; jeho duše se srostla s bouřemi a bitvami, a vyhozen na břeh, se nudí a chřadne, ať ho jakkoli láká stinný háj, ať mu jakkoli svítí mírumilovné slunce; chodí si celý den po břehovém písku, naslouchá jednotvárnému šumu nabíhajících vln a hledí do mlhavé dáli: nemihne-li se tam na bledé čáře oddělující modrý tůň od šedavých mraků vytoužená plachta, zprvu podobná křídlu mořského racka, ale pomalu se oddělující od pěny valounů a rovnoměrným během přibližující se k pustému přístavu…

III. Fatalista

Jednou se mi naskytlo prožít dva týdny v kozácké stanici na levém boku; stála tam právě i pěchotní prapor; důstojníci se scházeli jeden u druhého po řadě, večer hráli karty.

Jednou, znuděni bostonem a hodivše karty pod stůl, jsme se u majora S*** zdrželi velmi dlouho; rozhovor byl, proti obyčeji, zajímavý. Uvažovali jsme o tom, že muslimská víra, podle níž je lidský osud napsán na nebesích, nachází i mezi námi, křesťany, mnoho stoupenců; každý vyprávěl různé neobyčejné případy *pro* nebo *contra* (pro i proti).

– To všechno, pánové, nic nedokazuje, – řekl starý major: – vždyť nikdo z vás nebyl svědkem těch zvláštních případů, kterými potvrzujete svá mínění…

– Samozřejmě, nikdo! – řeklo několik: – ale slyšeli jsme od věrohodných lidí…

– To všechno je nesmysl! – řekl kdosi: – kde jsou ti věrohodní lidé, kteří viděli seznam, na kterém je určena hodina naší smrti?… A pokud opravdu existuje předurčení, pak proč je nám dána vůle, rozum? proč máme skládat účty za své činy?…

V té chvíli jeden důstojník, sedící v rohu pokoje, vstal, pomalu přistoupil ke stolu a klidným a slavnostním pohledem obhlédl všechny. Byl rodem Srb, jak bylo vidět z jeho jména.

Vzhled poručíka Vuliče plně odpovídal jeho povaze. Vysoká postava a tmavá pleť tváře, černé vlasy, černé pronikavé oči, veliký, ale pravidelný nos, náležitost jeho národa, smutný a chladný úsměv, věčně putující na jeho rtech, – všechno to bylo jakoby sladěno proto, aby mu

dalo vzhled bytosti zvláštní, neschopné sdílet myšlenky a vášně s těmi, které mu osud dal za společníky.

Byl statečný, mluvil málo, ale ostře; nikomu nesvěřoval svá duševní a rodinná tajemství; víno pil téměř vůbec, za mladými kozačkami, jejichž půvab lze pochopit, teprve když je spatříme, se nikdy nemotal. Říkalo se však, že plukovníkova žena nebyla lhostejná k jeho výrazným očím; ale on se nežertem hněval, když se o tom narážkou mluvilo.

Byla jen jedna vášeň, kterou nezatajoval: vášeň pro hru. U zeleného stolu zapomínal na všechno a obvykle prohrával; ale neustálé neúspěchy jen dráždily jeho tvrdohlavost. Vyprávělo se, že jednou, během výpravy, v noci, metal bank na polštáři; strašně se mu dařilo. Najednou se ozvaly výstřely, zabubnovali poplach, všichni vyskočili a vrhli se ke zbraním. „Dej va-bank“! – křičel Vulič, nevstávaje, jednomu z nejhorlivějších pontérů. – „Jde sedma“, – odpověděl tamten utíkaje. Přes všeobecný zmatek Vulič dohrál sadu; karta byla dána.

Když přišel do řetězu, byla tam už silná přestřelka. Vulič se nestaral ani o kule, ani o čečenské šavle: hledal svého šťastného pontéra.

– Sedma byla dána! – zvolal, uviděv ho konečně v řetězu rozstřelovačů, kteří začínali vytěsňovat nepřítele z lesa, a přistoupiv blíže, vytáhl svou peněženku a tobolku a dal je šťastlivci, přes námitky o nepatřičnosti platby. Když splnil tuto nepříjemnou povinnost, vrhl se vpřed, strhl za sebou vojáky a až do samého konce bitvy s velkou chladnokrevností přestřelovat se s Čečenci.

Když poručík Vulič přistoupil ke stolu, všichni zmlkli, očekávajíc od něho nějakou originální výpad.

– Pánové, – řekl (jeho hlas byl klidný, i když o tón nižší než obvykle): – pánové, k čemu jsou prázdné spory? Vy chcete důkazy: nabízím vám, abyste na sobě vyzkoušeli, zda člověk může svévolně nakládat se svým životem, nebo zda je každému z nás předem určená osudová minuta… Komu je libo?

– Mně ne, mně ne! – ozývalo se ze všech stran: – to je ale podivín! co mu to vlezlo do hlavy!...

– Nabízím sázku, – řekl jsem žertem.

– Jakou?

– Tvrdím, že žádné předurčení není, – řekl jsem a vysypal na stůl dva tucty červoňů, všechno, co jsem měl v kapse.

– Beru, – odpověděl Vulič tlumeným hlasem. – Majore, vy budete rozhodčím; tady patnáct červoňů, zbývajících pět mi dlužíte a prokážete mi přátelství, že je přidáte k těmto.

– Dobře, – řekl major: – jen opravdu nerozumím, oč jde... a jak rozhodnete spor...

Vulič mlčky vyšel do majorovy ložnice. My za ním. Přistoupil ke stěně, na které viselo zbraně, a nazdařbůh sňal z hřebíku jednu z různorážných pistolí; ještě jsme ho nechápali; ale když natáhl kohoutek a nasypal na pánvičku prach, mnozí, bezděčně vykřiknuvše, ho chytili za ruce.

– Co to chceš dělat? Poslyš, to je šílenství! – křičeli na něho.

– Pánové! – řekl pomalu, uvolňuje své ruce: – komu je libo zaplatit za mě dvacet červoňů?

Všichni zmlkli a odstoupili.

Vulič vyšel do jiného pokoje a usedl ke stolu. Všichni ho následovali. Znamením nás pozval, abychom usedli dokola. Mlčky ho poslechli: v té chvíli nad námi získal jakousi tajemnou moc. Pozorně jsem mu pohlédl do očí; ale on klidným a nehybným zrakem potkal můj zkoumavý pohled, a jeho bledé rty se usmály. Ale přes jeho chladnokrevnost mi připadalo, že čtu pečeť smrti na jeho bledé tváři: všiml jsem si, a mnozí staří válečníci potvrzovali mé pozorování, že často na tváři člověka, který má za několik hodin zemřít, je jakýsi zvláštní otisk nevyhnutelného osudu, takže přivyklým očím je těžké se mýlit.

– Vy dnes zemřete, – řekl jsem mu. Rychle se ke mně obrátil, ale odpověděl pomalu a klidně:

– Snad ano, snad ne…

Potom, obrátiv se k majorovi, zeptal se: je ta pistole nabita. Major v rozpacích si přesně nepamatoval.

– Nech už toho, Vuliči! – vykřikl kdosi: – jistě je nabita, když visela v hlavách… k čemu žerty!…

– Hloupý žert, – přidal druhý.

– Sázím padesát rublů proti pěti, že pistole není nabita! – vykřikl třetí.

Vznikly nové sázky.

Omrzelo mě tohle dlouhé obřadnictví.

– Poslyšte, – řekl jsem: – buď se zastřelte, nebo pověste pistoli na dřívější místo, a pojďme spát.

– Samozřejmě, – zvolali mnozí, – pojďme spát.

– Pánové, prosím vás, nehněte se z místa, – řekl Vulič, přiloživ ústí pistole k čelu. Všichni jakoby zkameněli.

– Pane Pečoriné, – dodal: – vezměte kartu a hoďte ji nahoru.

Vzal jsem ze stolu, jak si teď pamatuji, červeného tuza a hodil ho nahoru: dech se všem zastavil; všechny oči, vyjadřující strach a jakousi neurčitou zvědavost, běžely od pistole k osudnému tuzu, který, chvěje se ve vzduchu, pomalu klesal; v tu chvíli, kdy se dotkl stolu, Vulič spustil kohoutek… selhal!

– Chvála bohu, – zvolali mnozí: – není nabita…

– Podívejme se nicméně, – řekl Vulič. Natáhl zase kohoutek, zacílil na čapku visící nad oknem, – ozval se výstřel – kouř naplnil pokoj. Když se rozptýlil, sňali čapku: byla prostřelena přímo uprostřed, a kule se hluboko zaryla do stěny.

Minuty tři nemohl nikdo pronést slovo. Vulič převelmi klidně přesypal do své peněženky mé červoně.

Rozběhly se dohady o tom, proč pistole poprvé nevystřelila; někteří tvrdili, že pravděpodobně pánvička byla znečištěná, jiní šeptem říkali, že dříve byl prach vlhký a že potom Vulič přisypal čerstvý; ale já jsem

tvrdil, že druhý předpoklad je nesprávný, protože jsem po celou dobu nespouštěl z pistole oči.

– Máte štěstí ve hře, – řekl jsem Vuličovi…

– Poprvé v životě, – odpověděl, samolibě se usmívaje: – to je lepší než bank a štos.

– Zato trochu nebezpečnější.

– A co? začali jste věřit v předurčení?

– Věřím… jen teď nechápu, proč se mi zdálo, že musíte dnes nutně zemřít…

Ten samý člověk, který ještě tak nedávno s klidem mířil sám sobě do čela, teď najednou vzplanul a byl zmaten.

– Nicméně dost, – řekl, vstávaje: – naše sázka skončila, a teď jsou vaše poznámky, zdá se mi, nemístné… – Vzal čepici a odešel. To mi připadalo zvláštní, – a ne nadarmo!…

Brzy se všichni rozešli po domech, různě vykládajíce rozmary Vuličovy a pravděpodobně jedním hlasem nazývajíce mě egoistou, protože jsem se vsadil proti člověku, který se chtěl zastřelit; jako by on beze mě nemohl najít vhodnou příležitost!…

Vracel jsem se domů prázdnými uličkami stanice; měsíc, úplný a červený jak záře požáru, se začínal ukazovat zpoza zubatého horizontu domů; hvězdy klidně zářily na temně modré klenbě, a bylo mi směšné, když jsem si vzpomněl, že kdysi existovali lidé přemoudří, kteří si mysleli, že nebeská tělesa se účastní našich bezvýznamných sporů o kousek země nebo o nějaká vymyšlená práva!… A co? ty lampy, zapálené, podle jejich mínění, jen proto, aby svítily jejich bitvám a triumfům, hoří s dřívějším leskem, a jejich vášně a naděje už dávno zhasly s nimi, jako plamínek zapálený na kraji lesa bezstarostným poutníkem. Ale zato jakou sílu vůle jim dávala jistota, že celé nebe se svými nespočetnými obyvateli na ně hledí s účastí, byť němou, ale neměnnou!… A my, jejich ubozí potomci, bloudící po zemi bez přesvědčení a hrdosti, bez slasti a strachu, kromě onoho bezděčného strachu,

svírajícího srdce při pomyšlení na nevyhnutelný konec, my jsme neschopni již velikých obětí ani pro blaho lidstva, ba ani pro vlastní štěstí, protože známe jeho nemožnost a lhostejně přecházíme od pochybnosti k pochybnosti, jako naši předkové se vrhali z jednoho omylu do druhého, nemajíce, jako oni, ani naději, ba ani onu neurčitou, byť opravdovou slast, kterou duše potkává ve všelikém zápasu s lidmi nebo s osudem.

A mnoho jiných podobných myšlenek procházelo mým rozumem; já jsem je nezadržoval, protože nerad se zastavuji na nějaké abstraktní myšlence; a k čemu to vede?... V nejranějším mládí jsem byl snílkem: miloval jsem si laskat střídavě ty chmurné, ty duhové obrazy, které mi malovala neklidná a hltavá představivost. Ale co mi z toho zůstalo? – jedna únava, jako po noční bitvě s přízrakem, a nejasná vzpomínka, plná lítostí. V tomto marném zápase jsem vyčerpal i žár duše i stálost vůle, nutné pro skutečný život; vstoupil jsem do tohoto života, proživ ho už v myšlenkách, a stalo se mi nudno a ošklivo, jako tomu, kdo čte špatnou napodobeninu dávno mu známé knihy.

Příhoda toho večera na mě silně zapůsobila a podráždila mé nervy; nevím jistě, zda teď věřím v předurčení nebo ne, ale v onen večer jsem tomu pevně věřil: důkaz byl zřejmý, a já jsem, přestože jsem se vysmál našim předkům a jejich úslužné astrologii, nevědomky zapadl do jejich kolejí; ale včas jsem se na této nebezpečné cestě zastavil, a maje pravidlo nic nezamítat kategoricky a ničemu slepě nevěřit, odhodil jsem metafyziku stranou a začal se dívat pod nohy. Taková obezřelost byla velmi vhod: málem jsem se nezhroutil, zavadiv o cosi tlustého a měkkého, ale podle všeho neživého. Skláním se – měsíc už svítil rovnou na cestu – a co to vidím? přede mnou leželo prase, rozťaté na dvě poloviny šavlí..... Sotva jsem je stihl prohlédnout, zaslechl jsem hluk kroků: dva kozáci utíkali uličkou; jeden přistoupil ke mně a zeptal se: neviděl-li jsem opilého kozáka, který se honil za prasetem. Oznámil

jsem jim, že jsem kozáka nepotkal, a ukázal jsem na nešťastnou oběť jeho zuřivé smělosti.

– Ten je ale lotras! – řekl druhý kozák: – jak se naleje čichyru, pustí se do krájení všeho, co mu přijde pod ruku. Jdeme za ním, Jeremejči, musíme ho svázat, nebo…

Oddálili se, a já pokračoval ve své cestě s větší opatrností a konečně šťastně dorazil ke své ubytovně.

Bydlel jsem u jednoho starého uradníka, kterého jsem si oblíbil pro jeho hodnou povahu, a zvláště pro hezkou dcerku, Nasťu.

Čekala na mě, jak bylo zvykem, u branky, zabalena do kožíšku; měsíc osvětloval její milé rty, zmodralé od nočního chladu. Když mě poznala, usmála se, ale mně na ni nebylo. „Sbohem, Nasťo!“ – řekl jsem, procházeje kolem. Chtěla cosi odpovědět, ale jen vzdechla.

Zavřel jsem za sebou dveře svého pokoje, rozsvítil svíčku a vrhl se na postel; jen spánek mě tentokrát nechal čekat déle než obvykle. Už východ začínal blednout, když jsem usnul, ale bylo asi napsáno na nebesích, že této noci se nevyspím. Ve čtyři hodiny ráno mi dvě pěsti zabušily do okna. Vyskočil jsem: co se děje?… „Vstávej, oblékej se!“ – křičelo mi několik hlasů. Rychle jsem se oblékl a vyšel. „Víš, co se stalo?“ – řekli mi jedním hlasem tři důstojníci, kteří přišli za mnou; byli bledí jako smrt.

– Co?

– Vulič je zabit.

Zkameněl jsem.

– Ano, zabit, – pokračovali: – pojďme rychle.

– Ale kam?

– Cestou se dovíš.

Šli jsme. Vyprávěli mi všechno, co se stalo, s příměsí různých poznámek o zvláštním předurčení, které ho zachránilo před nevyhnutelnou smrtí půl hodiny před smrtí. Vulič šel sám po temné ulici; vrhl se na něho opilý kozák, který rozřezal to prase, a snad by ho byl minul,

aniž by si ho všiml, kdyby Vulič, zastavuje se najednou, neřekl: „kdo, bratře, hledáš?“ – *„Tebe!“* – odpověděl kozák, udeřiv ho šavlí, a rozťal ho od ramene málem k srdci..... Dva kozáci, kteří mě potkali a sledovali vraha, přispěchali, zvedli raněného, ale ten byl už v posledním vydechnutí a řekl jen dvě slova: „on má pravdu!“. Já jediný rozuměl temný význam těch slov: vztahovala se ke mně; já jsem bezděčně předpověděl ubohému jeho osud; můj instinkt mě neoklamal, já jsem opravdu přečetl na jeho změněné tváři pečeť blízkého konce.

Vrah se zavřel v prázdné chatě na konci stanice. Šli jsme tam. Mnoho žen běželo s pláčem na stejnou stranu. Občas opožděný kozák vyskakoval na ulici, ve spěchu si připínaje kinžál, a během nás předbíhal. Shon byl strašný.

A konečně jsme přišli: hledíme, kolem chaty, jejíž dveře i okenice jsou zavřeny zvnitřku, stojí dav. Důstojníci a kozáci se mezi sebou horlivě dohadují; ženy vyjí, přitom bědujíce a nářky nahlas. Mezi nimi mi padl do očí významný obličej stařeny, vyjadřující šílené zoufalství; seděla na tlustém kládí, opírajíc se o svá kolena a držíc hlavu rukama: to byla matka vraha. Její rty se občas pohybovaly: modlitbu šeptaly nebo kletbu?

Mezitím bylo třeba se k něčemu odhodlat a zločince chytit. Nikdo se však neodvažoval vrhnout jako první. Přistoupil jsem k oknu a podíval se škvírou okenice: bledý ležel na podlaze, drže v pravé ruce pistoli; zakrvácená šavle ležela vedle něho. Jeho výrazné oči se strašně otáčely kolem; občas se zachvěl a chytal se za hlavu, jako by si nejasně vzpomínal na včerejšek. Nepřečetl jsem velké odhodlanosti v tomto neklidném pohledu a řekl jsem majorovi, že zbytečně nedává příkaz vylomit dveře a vrhnout se tam kozákům, protože je lépe to udělat teď, než později, až se úplně probere.

V té chvíli starý jesaul přistoupil ke dveřím a oslovil ho jménem; tamten se ozval.

– Zhřešil jsi, bratře Jefimyči, – řekl jesaul: – takže už se nedá nic dělat, podrob se.

– Nepodrobím se, – odpověděl kozák.

– Boj se boha, vždyť ty nejsi zatracený Čečenec, ale čestný křesťan; – no, pokud tě tvůj hřích svedl, nedá se nic dělat: svému osudu neuteče.

– Nepodrobím se! – vykřikl kozák hrozivě, a bylo slyšet, jak klapl natažený kohoutek.

– Ej, tetko, – řekl jesaul stařeně: – promluv si se synem; snad tě poslechne... Vždyť tím jen hněvá boha. A podívej, i páni už dvě hodiny čekají.

Stařena na něho pozorně pohlédla a zavrtěla hlavou.

– Vasiliji Petroviči, – řekl jesaul, přistoupiv k majorovi: – on se nevzdá: já ho znám; a jestli dveře vylomíme, pak mnoho našich pobije. Neráčíte radši ho zastřelit? v okenici je široká škvíra.

V tu chvíli mi v hlavě proběhla zvláštní myšlenka: podobně jako Vulič, i já jsem se rozhodl vyzkoušet osud.

– Počkejte, – řekl jsem majorovi: – vezmu ho živého.

Nařídiv jesaulovi, aby s ním zavedl rozhovor, a postaviv ke dveřím tři kozáky, připravené je vyrazit a vrhnout se mi na pomoc na dané znamení, obešel jsem chatu a přiblížil se k osudnému oknu. Srdce mi silně bilo.

– Ach ty zatracený! – křičel jesaul: – copak si z nás děláš legraci, nebo si myslíš, že si s tebou neporadíme? – Začal bušit do dveří ze všech sil: já, přitiskna oko ke škvíře, jsem sledoval pohyby kozáka, který neočekával z této strany útok, – a náhle jsem urval okenici a vrhl se oknem hlavou dolů. Výstřel se ozval přímo nad mým uchem, kule mi strhla epoletu. Ale kouř, který naplnil pokoj, zabránil mému protivníkovi najít šavli ležící vedle něho. Chytil jsem ho za ruce; kozáci vtrhli dovnitř, a neprošly tři minuty, a zločinec už byl svázán a odveden pod stráží. Lid se rozešel. Důstojníci mi gratulovali – a opravdu, bylo za co!

Po tomhle všem jak by se, zdá se, člověk nestal fatalistou? Ale kdo ví jistě, zda je v něčem přesvědčen, nebo ne?... A jak často přijímáme za přesvědčení klam citů nebo omyl rozumu!...

Mám rád o všem pochybovat: taková nálada rozumu nebrání rozhodnosti charakteru – naopak, co se mě týče, jsem vždy odvážněji kráčím vpřed, když nevím, co mě čeká. Vždyť nic horšího než smrt se nemůže stát – a smrti se neunikne!

Vrátiv se do pevnosti, jsem Maximu Maksimyčovi vyprávěl všechno, co se mi stalo a čeho jsem byl svědkem, a chtěl jsem znát jeho mínění o předurčení. Nejprve nerozuměl tomu slovu, ale vysvětlil jsem mu je, jak nejlépe jsem mohl, a tehdy řekl, významně zavrtěv hlavou:

– Ano-ano, ovšem! – to je kousek dost složitý! Ostatně, tyhle asijské kohoutky se často zasekávají, pokud jsou špatně namazány nebo nedost pevně stisknete prstem; přiznávám, nelíbí se mi také čerkeské pušky; nějak se našemu bratru nehodí, – pažba je maličká, co chvíli se spálíš na nose... Zato jejich šavle – prosté mé poklonění!

Potom pronesl, trochu přemýšleje:

– Ano, škoda chudáka... Čert ho pobízel, aby v noci mluvil s opilcem!... Ostatně, je vidět, tak už mu to v osudu bylo napsáno.....

Víc jsem z něho nedostal: nemá rád metafyzické spory.

Konec

Michail Jurjevič Lermontov: Hrdina naší doby

Překlad: Audioknihy CZ. Nový český překlad z originálu, který vznikl pro tento projekt a prošel nezávislou korekturou.

Originální text je volné dílo. Překlad a vydání: Audioknihy CZ, licence CC BY 4.0. Můžete jej sdílet a dál používat, pokud uvedete zdroj (Audioknihy CZ, audioknihycz.cz/kniha/hrdina-nasi-doby-lermontov/).

Audioknihu připravujeme. Další knihy a audioknihy zdarma najdete na audioknihycz.cz/kniha/hrdina-nasi-doby-lermontov/.